

VAASAN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Nykysuomen ja kääntämisen laitos

Riikka Suomala

Harmittomia pössyttelijöitä vai rikollisia narkkareita

Huumeidenkäyttäjien konstruoiminen ryhmäksi julkisessa keskustelussa

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2009

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	6
1.2 Tutkimusaineisto	6
1.3 Tutkimuksen menetelmät	8
2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI	10
2.1 Mitä ovat huumeet?	10
2.2 Huumeiden käyttökulttuurien tutkimus ja valistus	11
3 RYHMÄ SOSIAALISENA, KOGNITIIVISENA JA DISKURSIIVISENA ILMIÖNÄ	15
3.1 Sosiaalinen ryhmä tutkimuskohteena	15
3.2 Sosiaalinen ryhmä, identiteetti ja kategorisaatio	17
3.3 Sosiaalinen konstruktionismi ja ryhmädiskurssi	19
4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	22
4.1 Diskurssit ja diskurssianalyysi	22
4.2 Merkitys ja sen diskursiivisuus	24
4.3 Systemis-funktionaalinen kielioppi ja kielen funktionaalisuus	26
5 HUUMEIDENKÄYTTÄJÄT RYHMÄNÄ	31
5.1 Ryhmäksi rakentamisen tapoja	31
5.1.1 Nimeäminen ja ominaisuuksien antaminen	32
5.1.2 Toimija vai toiminnan kohde	43
5.2 Puhujan asemoituminen ja roolin ottaminen	57
5.2.1 Olen huumeidenkäyttäjä – omaan ryhmään viittaaminen	58
5.2.3 Ex-käyttäjiä ja rikollisia – ulkoryhmäksi rakentaminen	64
5.3 Huumeidenkäyttäjät yhteiskunnassa	69

6 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

74

LÄHTEET

78

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Nykysuomen ja kääntämisen laitos
Tekijä:	Riikka Suomala
Pro gradu –tutkielma:	Harmittomia pössyttelijöitä vai rikollisia narkkareita Huumeidenkäyttäjien konstruoiminen ryhmäksi julkisessa keskustelussa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi
Valmistumisvuosi:	2009
Työn ohjaaja:	Esa Lehtinen

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessani kartoitan julkisuudessa käytävää keskustelua huumeidenkäyttäjistä kahdella tasolla: ensinnäkin tarkastelen median ja internetin keskustelupalstojen kirjoittajien käyttämiä kielellisiä keinoja kuvailla ja kategorisoida huumeiden käyttäjiä niin nimeämisen kuin toimijaroolien kautta, ja toiseksi kirjoittajien asemoitumista ja roolin ottamista suhteessa huumeiden käyttäjiin. Tutkimukseni teoreettinen tausta löytyy sosiaaliseen konstruktionismista ja diskurssianalyysistä, jossa tutkimuskohteeksi otetaan ne kielelliset prosessit, joiden kautta sosiaalinen todellisuus rakentuu. Näin ollen myös sitä, miten esimerkiksi huumeidenkäyttäjää kategorisoidaan, voidaan tutkia tarkastelemalla niitä kielen keinoja, joita ryhmistä puhuttaessa käytetään. Aineistoni koostuu yhdeksästä internetissä julkaistusta huumeaiheisesta uutisartikkelista sekä huumeaiheisista keskusteluista internetin keskustelupalstoilla.

Aineistossani näkyvin tapa kategorisoida huumeiden käyttäjiä on nimetä heidät ryhmänä ja hyödyntää nimityksiin liittyvää semantiikkaa sekä liittää heihin erilaisia ominaisuuksia kuvaavien määritteiden avulla. Nimeämisen ja ominaisuuksien antamisen saattoi havaita heijastavan niin yhteiskunnallisia ilmiöitä kuin kirjoittajan henkilökohtaista suhtautumista. Tästä johtuen käytetyt kategoriakuvaukset olivat joskus voimakkaan affektiivisiä: positiivisesti tai negatiivisesti assosioituvia. Huumeidenkäyttäjät näyttäytyvät aineistossani monenlaisissa rooleissa niin aktiivisina toimijoina kuin toiminnan kohteina, ja puhujasta ja hänen kokemuksistaan riippuen heidän toimintansa kuvataan joko yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä tai tuomittavana, joissakin teksteissä myös itse-tuhoisena. Kirjoittajien asemoitumista tarkasteltaessa teksteissä konstruoidut ensinnäkin huumeidenkäyttäjät, toiseksi huumeiden käyttöön myönteisesti suhtautuvat, joiden kirjoituksesta ei tule ilmi mahdollinen oma käyttö, kolmanneksi ex-käyttäjät ja neljänneksi huumeisiin kielteisesti suhtautuvat. Sanoma- ja iltapäivälehdissä huumeista, huumeiden käytöstä ja käyttäjistä puhutaan yleensä negatiivisissa yhteyksissä ja huumeidenkäyttäjät ovat useammin toiminnan kohteita, kuten uhreja.

AVAINSANAT: sosiaalinen konstruktionismi, kriittinen diskurssianalyysi, sf-kielioppi, huumeidenkäyttäjät

JOHDANTO

”Nuorten huumekuolemat lisääntyneet rajusti – 15-vuotiaat pojat kuolivat huumeisiin”, otsikoi iltapäivälehti Ilta-Sanomat näyttävästi huumeaiheisen artikkelinsa. Etenkin iltapäivälehtien huumeita¹ koskeva uutisointi on usein huomiota herättävää – ja yleensä negatiivista. Julkinen tiedonvälitys ja perinteinen huumevalistus tuottavat ja uusintavat tietynlaisia käsityksiä huumeiden käyttäjistä, huumeista ja niiden vaikutuksista. Huumevalistusta joskus 1980-luvulla saaneena myös oma mielikuvani huumeiden käytöstä ja huumeidenkäyttäjistä se, että kaikki huumeet ovat vaarallisia ja jo ensimmäisestä käyttökerrasta jää koukkuun. Mutta onko totuus huumeista ja huumeiden käyttäjistä niin yksipuolinen kuin julkinen tiedonvälitys ja perinteinen huumevalistus antavat ymmärtää? Onko toisenlaisia huumeidenkäyttäjiä kuin niitä, joiden elämä on varastamista ja selviytymistä piikistä piikkiin?

Mielipiteet tuntuvat jakautuneen varsin jyrkästi ja esimerkiksi Tapio Onnela (2001a; 2001b) väittääkin Suomessa käytävän ”pyhää huumesotaa”, joka vaatii yksilöä valitsemaan puolensa: jos et ole meidän puolellamme, olet meitä vastaan. Tällaisen asenneilmapiirin on huomattu vaikeuttavan asiallisen ja monipuolisen tiedon välittymistä ja keskustelun käymistä huumeista, mikä näkyy niin internetin keskustelupalstoilla kuin esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden ja tutkijoiden kohdatessa (Lähteenmaa 2001).

Oman tutkimusaiheeni valinnan aikoihin ystäväni työskenteli huumetyön kehittämissuorituksissa, jonka tarkoitus oli auttaa huumeiden ongelmakäyttäjiä irti huumeista ja tukea heitä avokuntoutusprosessissa tarvittavan ajan. Huumeidenkäyttäjät olivat projektissa mukana asiakkaina, eivät siis potilaina – osallistuminen oli vapaaehtoista ja käyttäjän täytyi olla motivoitunut huumeiden käytön lopettamiseen. Itseäni kiinnostivat paitsi huumeiden käytön taustalta löytyvät syyt, myös tapa puhua asiakkaista. Huumeiden ja päihteiden ongelmakäytöstä puhutaan usein sairautena, jolloin kuntoutukseen tulleita voisi ajatella kutsuttavan potilaiksi. Potilaana olemiseen liittyy kuitenkin mielikuva lääkärin hoidossa olevaksi yksilöksi, jolla ei juuri ole sananvaltaa oman hoitonsa suhteen,

---

¹ Huumeilla viitataan tässä tutkimuksessa laittomiin huumeaineisiin.

lääkäri yleensä määrää oireiden mukaisen hoidon. Asiakkaana olevalla taas on eri tavalla sananvaltaa itseään koskevissa asioissa – ainakin mielikuvissa.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tarkastelee julkisuudessa käytävää välillä hyvinkin epäasiallista keskustelua huumeidenkäyttäjistä kahdella tasolla: ensinnäkin tarkastelen toisaalta median, toisaalta internetin keskustelupalstojen kirjoittajien käyttämiä kielellisiä keinoja kuvailla ja kategorisoida huumeiden käyttäjiä ja toiseksi kirjoittajien asemoitumista ja roolin ottamista suhteessa huumeiden käyttäjiin. Tavoitteenani on tarkastella huumeiden käyttäjiin liittyvää retoriikkaa ja sosiaalista kategorisaatiota sekä huumeiden käyttäjien yksilö- ja ryhmäidentiteetin rakentumista julkisessa keskustelussa. Taustalla on ajatus siitä, että ihmisellä on tarve sijoittaa itsensä suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöönsä, jolloin yksilöiden sosiaalinen identiteetti rakentuu puheissa erilaisista ryhmistä: sekä ryhmistä, joihin he ilmaisevat kuuluvansa että ryhmistä, joihin he eivät koe kuuluvansa.

Tutkimukseni tavoitteena on siis muodostaa kuvaa niin huumeiden käyttäjien itsensä kuin huumeita käyttämättömienkin kielenkäytössään konstruoimista merkityksistä, joiden perusteella he muodostavat ja kategorioivat ryhmän nimeltä huumeiden käyttäjät. Tutkimukseni pyrkii osaltaan purkamaan niitä huumeiden käyttäjiin liitettyjä mielikuvia, joiden perusteella esimerkiksi päättäjät ja virkamiehet tekevät päätöksiä erityyppisten huumausaineiden käytön luokitteluun rikokseksi tai huumevieroitukseen ja muuhun päihdeongelmien hoitoon käytettävistä resursseista.

1.2 Tutkimusaineisto

Aineistonani on pala julkisuudessa käytyä keskustelua huumeista. Julkiseksi käsittän tässä niin sanoma-, iltapäivä- ja aikakauslehdissä kuin internetin keskustelupalstoilakin käytävän keskustelun, joka on kenen tahansa luettavissa. Aineistoni koostuu yhdestä Ylen, yhdestä Iltalehden, viidestä Ilta-Sanomien ja kahdesta Helsingin Sanomien

internetissä julkaistusta huumeaiheisesta uutisartikkelista sekä huumeaiheisista keskusteluista kyseisten lehtien internet-keskustelupalstoilla, Suomi24-keskustelusivustolla ja Päihdelinkin Sauna-foorumissa. Aineistooni sisältyy kaikkiaan 37 viestiketjua, joissa viestien määrä vaihtelee yhdestä yli kolmeensataan. Useimmat viesteistä ovat melko lyhyitä, vain muutaman rivin mittaisia. Yksityiskohtaisempi analyysini on tutkimuksen edetessä kohdistunut niihin viesteihin (yhteensä noin 150 viestiä), joissa huumeiden käyttäjät esiintyvät ryhmänä; heidät nimetään tai he ovat tekstin toimijoina tai toiminnan kohteina (aineiston fokuosoinnista Juhila & Suoninen 1999: 241–242). Esimerkiksi trollit eli keskustelun häirintään tähtäävät viestit sekä esimerkiksi huumeaineiden fyysisiä vaikutuksia koskevat keskustelut jäävät tässä yhteydessä käsittelemättä.

Sekä artikkeleiden että internet-keskustelujen sisällyttämistä tutkimukseeni perustelen sillä, että oletan sanoma- ja iltapäivälehtien artikkelien edustavan yhteiskuntamme virallista kantaa huumeisiin ja huumeiden käyttäjiin, kun taas internet-keskusteluissa näkyville noussevat yksittäisten ihmisten henkilökohtaiset ja näin ollen vaihtelevammat käsitykset asiasta. Aineistoni valintaan vaikutti myös se, että sanoma- ja iltapäivälehtien uutisointi on television lisäksi tärkein kanava, jonka kautta saadun tiedon avulla useimmat suomalaiset luovat mielikuvansa huumeista ja niiden käyttäjistä (koulussa mahdollisesti annetun huumevalistuksen lisäksi). Moni internetin keskustelupalstojen keskusteluista onkin saanut aiheensa lehtien uutisoinnista, näin myös omassa aineistossani. Oletan lisäksi, että erilaisten lähdeaineistojen tutkiminen antaa monipuolisemman kuvan tavoista konstruoida huumeiden käyttäjiä kuin mitä antaisi keskittyminen vain esimerkiksi sanomalehtiartikkeleihin. Erityyppisten aineistojen käyttö mahdollistaa myös vertailun virallisen ja yksityisen näkemyksen välillä.

Sekä uutisartikkelit että internetin keskustelupalstojen viestiketjut on kerätty loka-joulukuussa 2007. Ajankohdan valintaan ei liity mitään teoreettisia rajauksia vaan aineistonkeruu tuli tällöin ajankohtaiseksi. Viestiketjut olen valinnut mukaan analyysiin otsikkojensa perusteella uusimmista aloittaen. Sanomalehtiartikkeleiden huomattavasti suppeampi määrä selittyy sillä, että aiheeseen liittyviä artikkeleita ei kyseisenä ajankohdantana löytynyt enempää. Aineistosta valittujen esimerkkien oikeakielisyyteen en ole puuttunut, vaan ne ovat siinä kirjoitusasussa kuin missä ovat keskustelupalstalla olleet.

Jokaisen esimerkin loppuun olen merkinnyt lähteen ja tekstin kirjoitus- tai julkaisuajan kohdan.

1.3 Tutkimuksen menetelmät

Tutkimukseni teoreettinen tausta löytyy sosiaalisesta konstruktionismista ja diskurssi-analyysistä. Sosiaalisessa konstruktionismissa perusajatuksena on tiedon ja todellisuuden sosiaalinen rakentuminen ja kielen merkityksen painottaminen tämän prosessin osana. Kielen ja puheen avulla emme siis vain kuvaa maailmaa, vaan myös organisoimme, rakennamme ja muutamme sosiaalista todellisuutta. (esim. Berger & Luckmann 1994; Jokinen ym. 1993: 9; sosiaalisesta konstruktionismista tarkemmin luvussa 3.2). Diskurssianalyttisen ajattelun mukaan ihminen muotoilee puhuessaan samastakin ilmiöstä monia eri versioita eri tilanteissa (Suoninen 1992: 21). Voidaan siis ajatella, että merkitykset rakentuvat diskursiivisesti uudelleen jokaisessa keskustelussa ja ovat puhujien neuvoteltavissa. Näin ollen myös sitä, miten esimerkiksi ryhmiä kategorisoidaan ja muodostetaan, voidaan tutkia tarkastelemalla kielenkäyttöä ja niitä kielen keinoja, joita ryhmistä puhuttaessa käytetään. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa otetaan tutkimuskohteeksi ne kielelliset prosessit, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus rakentuu. Mielenkiintoni kohdistuu siis julkisessa keskustelussa rakentuviin merkitysjärjestelmiin ja niiden käyttötapoihin.

Kielellisiä valintoja analysoin pitkälti Hallidayn (2004) systeemis-funktionaalisen kielenkuvauksen perusteella, mikä näkyy käytännössä toimijuuden, toiminnan ja osallistajuuden sekä nimeämisen ja arvottavien ilmausten semantiikan analysoinnissa. Esimerkiksi voi katsoa olevan merkitystä sillä, millaisten prosessien osallistujina huumeiden käyttäjät kuvataan: ovatko he hallitsevasti mentaalisten eli ajatteluun liittyvien tai vaihtoehtoisesti materiaalisten eli konkreettista tekemistä ilmaisevien prosessien osallistujina.

Käytännössä keskityn aineistoni analysoinnissa kolmeen eri seikkaan:

- 1) kirjoittajien tapaan määritellä huumeiden käyttäjät: millaisia nimityksiä ja ominaisuuksia huumeiden käyttäjille annetaan ja millaisina toimijoina heidät kuvataan
- 2) kirjoittajien omaan asemoitumiseen suhteessa huumeiden käyttäjiin: viitataan huumeiden käyttäjiin sisäryhmänä vai ulkoryhmänä
- 3) huumeista ja huumeiden käyttäjistä käydyn keskustelun diskursiivisuuteen eli siihen, millaista kuvaa huumeista ja huumeiden käyttäjistä joko tietoisesti tai tiedostamatta rakennetaan. Erityisesti tässä kohdassa tulevat esille mahdolliset sanoma- ja iltapäivälehtiartikkeleiden sekä internet-keskusteluiden väliset erot.

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI

Huumeiden käytön historia alkaa Suomessa 1930-luvun tienoilla. Käyttö yleistyi ensimmäisen kerran voimakkaasti 1960-luvulla. Tämä niin kutsuttu ensimmäinen huumeaalto laantui 1970-luvun alussa ja käyttö pysyi melko vähäisenä 1980-luvun loppuun saakka. 1990-luvun alussa huumeiden käyttö alkoi lisääntyä voimakkaasti ja huumeiden käytöstä tuli yleisempää kuin koskaan aiemmin. Alettiin puhua toisesta huumeaallost. (Hakkarainen 1992: 58–97; Partanen & Metso 1999: 143.) Huumeiden yleistymisen on molemmilla kerroilla liittynyt kansainvälisiin nuorisokulttuurisiin virtauksiin ja niiden käytölle on ollut ominaista satunnaisuus ja käyttäjäkulttuurin keskeinen asema käytön luonteen määrittämisessä (Salasuo 2000). Seuraavien kymmenen vuoden aikana huumeiden käyttö lisääntyi edelleen ja erityisesti nuorten kannabiksen käyttö yleistyi (Hakkarainen & Metso 2001 ja 2003). Uusimpien tutkimusten mukaan huumeiden kokeilu ja käyttö on kuitenkin alkanut selvästi vähentyä (Hakkarainen & Metso 2006) ja esimerkiksi Matti Piispa (2007) puhuikin muoti-ilmioistä, joka on menettänyt uutuuden viehätöksensä.

2.1 Mitä ovat huumeet?

Suomessa termillä *huume* tarkoitetaan tavallisesti laittomia tajuntaan vaikuttavia aineita. Huumausaineisiin liittyvä terminologia on kuitenkin moniselitteistä, eikä termi *huume* kata esimerkiksi teknisiä liuottimia, liimoja tai psyykenlääkkeitä, vaikka niitä käytettäisiin huumaustarkoituksessa. Käytännössä jokin aine luokitellaankin huumeeksi täysin sopimuksenvaraisesti erilaisten historiallisten prosessien pohjalta. Esimerkiksi suomalaisen kulttuuriin kuuluvia päihdeaineita, alkoholia, tupakkaa, teetä tai kahvia ei mainita huumausainesopimuksissa, vaikka lääketieteelliseltä kannalta nekin vaikuttavat ihmisen psyykkisiin toimintoihin, tunteisiin, mielialoihin ja kognitioihin. (Onnela 2001b: 20; Hakkarainen 1992: 15.) Suomesta poiketen esimerkiksi muslimimaailmassa alkoholiin suhtaudutaan lähes yhtä paheksuen kuin täällä heroiiniin, ja meillä kielletty kannabis on laajalti käytössä Afrikan maissa (Kontula 1988: 16).

Tässä tutkimuksessa käsitän huumeella tai huumausaineella Suomessa laittomiksi määritellyt päihdeaineet. Katson huumausaineiksi kuitenkin myös muut kuin lainsäädännöllä kielletyt aineet, jos niitä käytetään laittomien päihteiden rinnalla tai muuten osana erilaisia huumeekulttuureja. Käytännössä tällaisia aineita ovat monenlaiset lääkkeet, kasvit sekä jatkuvasti kehiteltävät synteettiset yhdisteet. (Vrt. Salasuo & Rantala 2002: 38.)

2.2 Huumeiden käyttökulttuurien tutkimus ja valistus

Huumeiden käyttöä ja huumeekulttuureita on tutkittu jo pitkään esimerkiksi Stakesissa ja yliopistoissa. Pekka Hakkarainen (1987) analysoi tutkimuksessaan käyttäjien kokemuksia ja erottaa käyttäjien kokemuksista kolme käyttöön liittyvää kulttuurista koodia, jotka ovat yhteydessä sekä käytön tarkoituksiin että käytettyihin aineisiin mutta myös yleisemmin käyttäjien maailmankuvaan. Nämä kolme koodia, psykedeelinen, hauskanpitoon tähtäävä ja narkomaanikoodi, ohjaavat Hakkaraisen (1987: 90–95, 112) mukaan huumeiden käyttäjää jäsentämään aineiden vaikutukset myönteisiksi ja merkityksellisiksi kokemuksiksi. Huumeekulttuuri tarjoaa näin käyttäjälle kulttuurisia keinoja hallita aineiden vaikutuksia ja käytön seurauksia sekä neuvoo siinä, mitä tulisi käyttää ja miten. Hakkarainen (1992) jakaa huumeikäytön hallittuun (jota johtaa käyttäjän itsekontrolli), holtittomaan (jota johtaa huumeiden saatavuus) ja pakonomaiseen (jota johtaa aine-riippuvuuden luoma tarve). Hänen mukaansa voi kannabiksen, jopa heroiininkin käyttö olla hallittua.

Opiskelevien ja työssä käyvien nuorten keskuudessa huumeiden käyttö liittyy yleensä viikonlopun juhlintaan ja siihen viitataan usein ”kokeilun” tai ”viihdekäytön” käsitteillä (esim. Salasuo 2000; Salasuo 2004; Rantala 2000). Huumevalvonnassa, joukkoviestinnässä ja yleisessä keskustelussa huumeiden kokeilu, säännöllinen käyttö ja huumeriippuvuus näyttäytyvät kuitenkin usein samana asiana, mikä näkyy esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa kaikenlaisen huumeiden käytön luokitteluksena ongelmakäytöksi. Tutkijat ovat kuitenkin huumeiden käytön yleistyessä ja käyttäjäkulttuurien muuttuessa heränneet huomaamaan, että perinteisen huumeelistuksen kautta annettu yksipuolinen kuva huumeiden käytöstä ja käyttäjistä ei ole vähentänyt huumeiden käyttöä tai kokei-

lua. (Onnela 2001a; Salasuo 2000.) Huumeekulttuureita kartoittavien tutkimusten tulokset eivät kuitenkaan ole muuttaneet huumeepoliittista päätöksentekoa tai median tapaa käsitellä huumeita (esim. Lähteenmaa 2001), joka esimerkiksi Tapio Onnelan (2001a: 15) mukaan on hysteeristä ja tunnepitoista.

Julkisessa tiedonvälityksessä tiedotuksen ongelmaksi onkin Osmo Kontulan (1988: 203) mukaan muodostunut se, millaista tietoa huumeista jaetaan, ja millaisena se menee perille. Mediassa huumeisiin liittyvä rikollisuus sekä yksilön traagiset huumekokemukset koetaan paljon kiinnostavammiksi kuin tutkimukset huumeongelman yleisemmästä merkityksestä tai kuvaukset arkipäiväisistä huumekeiluista. Julkisen tiedonvälityksen kautta saatu tieto jää näin väistämättä yksipuoliseksi. (Kontula 1988: 204–205.) Juha Partanen (2002: 18) onkin kiteyttänyt suomalaisten suhtautumisen huumeisiin termiin narkofobia, huumepelko, joka rakentuu asenteiden, joukkoviestinnän sekä erilaisten yhteiskunnallisten toimien yhteisvaikutuksesta.

Mikko Salasuo (2000) kritisoi perinteisen huumevalistuksen luomaa kuvaa huumeiden käyttäjistä syrjäytyneinä narkomaaneina, mikä ei vastaa lainkaan viihdekäyttäjää kohtaavien nuorten saamaa vaikutelmaa huumausaineista ja niiden vaikutuksista. Hänen mielestään epärealistisen informaation ja nuorten kohtaaman todellisuuden muodostaman ristiriidan aiheuttama tiedollinen tyhjiö saa heidät helposti menettämään uskonsa kaikkeen valistukseen (ks. myös Saarnio 2000). Uudessa, erityisesti 1990-luvun lopulta voimakkaasti kasvaneessa käyttäjäkulttuurissa nuorten asenteet huumeisiin eivät Salasuon (emt.) mukaan enää muodostukaan valistuksen ja yhteiskunnassa vallitsevan huumevastaisen ilmapiirin kautta, vaan niihin vaikuttavat erityisesti käytännön kokemukset ja alakulttuurien sisällöt.

Kontulan (1988) ja Salasuon (2000) esittämä kritiikki yksipuolisesta valistuksesta näyttää osoittautuvan yhä ajankohtaiseksi. Aikakauslehtien roolia huumeita koskevat keskustelun kuvaajina ja rakentajina on tutkinut viestintätieteen pro gradu–työssään Mari Hätinen (2006), joka on ottanut tarkasteluun artikkelien näkökulmat ja kielelliset valinnat. Hätisen tutkimus pohjautuu kriittiseen diskurssianalyysiin ja sen piirissä korostettuun konstruktionistiseen käsitykseen. Käytännössä hän tarkastelee M. A. K. Halli-

dayn systeemis-funktionaalista kielioppiteoriaa apunaan käyttäen eri toimijoille kielellisten valintojen ja näkökulmien kautta luotuja rooleja sekä sitä, miten mahdolliset ideologiat heijastuvat artikkeleiden kieli- ja näkökulmavalinnoissa. Hätisen tutkimus osoittaa, että huume keskustelun vahvimpiina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä aikakauslehdissä näyttäytyvät viranomaiset, asiantuntijat ja poliitikot, ja keskustelu noudataa huumeista puhuttaessa valtaideologisia arvoja ja lähestymistapoja.

Tuoreimmista kyselytutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että huumeiden käyttö ei ole enää 2000-luvun alun jälkeen kasvanut. Esimerkiksi Stakesin alkoholipaneelitutkimuksen yhteydessä tehdyt havainnot viittaavat siihen, että huumeiden kokeilu ja käyttö olisivat selvästi vähenemässä. Erityisesti alle 25-vuotiaiden huumekokemukset ovat vuoden 2003 jälkeen vähentyneet. Vuosina 2004 ja 2005 tämänikäisistä nuorista 18 prosenttia ilmoitti käyttäneensä joskus elämässään kannabista, kun vastaava osuus on aiempina vuosina ollut 24–25 prosentin luokkaa. Kannabis on huumeaineista yleisin, ja siksi sen suosion kehitys antaa hyvän yleiskuvan koko huumetilanteen kehityksestä. Myös nuorten bailaushuumeina suosimien amfetamiinin ja ekstaasin käyttö vaikuttaisi tutkimuksen mukaan vähentyneen. Samansuuntaista kehitystä on ollut havaittavissa esimerkiksi Ruotsissa, missä käyttö on vähentynyt, vaikka huumeiden hinnat ovat laskeneet. (Hakkarainen & Metso 2006; Hakkarainen & Metso 2007.)

Hakkaraisen & Salasuon (2007) mukaan huume trendin kääntymisen laskuun johtuneista useista eri tekijöistä, joista keskeisimpiä lienevät nuorisokulttuurissa tapahtuneet muutokset, uuden sukupolven esiinmarssi ja uudenlainen valistus. Pekka Hakkarainen ja Leena Metso (2003) arvelevat huumeiden kokeilun ja käytön kytkeytyvän tiettyihin sukupolviin. Sukupolvella tarkoitetaan tässä yhteydessä tiettyä ikäryhmää, joka on syntynyt suunnilleen samana aikana, samantyyppisiin historiallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Näyttäisi siltä, että uusi nuorisokäpöpolvi olisi luomassa uudenlaista suuntaa oman sukupolvensa huumeiden käytölle. Irtiotto aiempien sukupolvien toimintamalleihin ja oman sukupolven uuteen itsemäärittelyyn, vaikka se ei tietoisuutta olisikaan, toistuu Hakkaraisen & Salasuon (2007) mukaan tiettyin väliajoin.

Hakkarainen & Salasuo (2007) löytävät 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa syntyneen sukupolven nuorisokulttuurisesta maisemasta elementtejä, jotka heidän mielestään

selittävät päihteiden kokeilussa ja käytössä tapahtuneita muutoksia. Erityisen vahvana juonteena 2000-luvun nuorisokulttuurista keskusteltaessa on heidän mukaansa ollut individualismin korostuminen ja nuorten identiteettityö. Molempien kohdalla vaikuttaa siltä, että nuoret pyrkivät mahdollisuuksiensa puitteissa kehittämään itseään, yksilöllisyyttään, aloitteellisuuttaan ja toimimaan itsenäisesti (Partanen 2005; Salasuo 2006) Nuorten keskuudessa yksilöllisyys ja erilaisuus eivät nykyään ole vain hyväksyttäviä asioita vaan suorastaan vaatimuksia. Näin esimerkiksi päihteisiin ja päihteettömyyteen liittyvät ratkaisut muuttuvat ryhmätoiminnan sijaan kunkin yksilöllisiksi valinnoiksi (ks. Hoikkala & Paju 2002).

Huumeiden käytön liittymistä identiteetin rakentamiseen ja henkilökohtaiseen merkityksen muodostamiseen on tutkinut esimerkiksi Mira Roine (2004) diskurssianalyytisessä tapaustutkimuksessaan huumeiden käytön merkityksistä internetin keskusteluryhmässä A-klinikkasäätiön Päihdelinkin Sauna-foorumissa. Roine (2004: 23–24) määrittelee huumeista puhumisen tavat eli tulkintarepertuaarit Jokiseen, Juhilaan & Suoniseen (1993: 27) viitaten ”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”. Hän nimeää aineistostaan viisi erilaista tulkintarepertuaaria, joiden kautta huumausaineiden käyttöä merkityksellistetään: kokemuksellisuuden, hallinnan, individualismin, itsen normalisoinnin ja asiantuntijuuden repertuaarit.

Elina Vironkannas (2004) on tutkinut huumeyksikön nuorten identiteettien rakentumista haastatteleamalla huumehoidossa olevia alaikäisiä nuoria. Hän tarkastelee tutkimuksessaan konstruktionistisen identiteettitutkimuksen, diskurssianalyttisen vuorovaikutuksen tutkimuksen ja kvalitatiivisen huumetutkimuksen viitekehyksessä sitä, millaisia merkityksiä huumeiden käyttö nuorten puheessa saa ja minkälaisia identiteettejä haastatteluisissa muodostuu niin nuorille itselleen kuin kertomuksissa esiintyville muille toimijoille ja haastattelijalle itselleen.

3 RYHMÄ SOSIAALISENA, KOGNITIIVISENA JA DISKURSIIVISENA ILMIÖNÄ

Yksilö ei Pällin (2003: 13) sanoin koskaan ole vain yksilö vaan aina osa jotain laajempaa sosiaalista kokonaisuutta, ryhmää. Ryhmää voidaan käsitellä ensinnäkin sosiaalisena ilmiönä, jolloin ryhmien voi katsoa muodostuvan ihmisten välisessä kanssakäymisessä, siinä tapahtuvan vertailun ja kategorisoinnin tuloksena. Toisaalta ryhmän käsitettä voidaan lähestyä kognitiivisena ilmiönä, jolloin voidaan ajatella ryhmien muodostuvan yksilön kognitiivisen ja mentaalisen toiminnan tuloksena, vaikkakin dialogisen kielifilosofian ajatteluun perustuvan määrittelyn mukaan myös kognitiiviset prosessit ovat sosiaalista toimintaa ja niihin ”punoutuvat niin hänen fyysinen ympäristönsä kuin sosiaalinen maailmansakin” (Dufva 2000: 158). Kolmanneksi ryhmää voidaan tarkastella diskursiivisena ilmiönä, jolloin ryhmästä puhuttaessa korostuu sanojen merkitysten diskursiivisuus, niihin latautuneet ideologiat ja puhujan maailmankuva.

3.1 Sosiaalinen ryhmä tutkimuskohteena

Sosiaalisia ryhmiä on kielitieteessä tutkittu selvimmin sociolinguistiikan alueella, missä tutkimuskohteina ovat olleet muun muassa kielen funktio ryhmäidentiteetin muotoutumisessa ja kieliryhmien väliset erot (ks. Nuolijärvi 2008). Sosiaalinen ryhmä on tällöin yleensä nähty taustamuuttujana, jota vasten kielellisten piirteiden vaihtelua on peilattu. Kielellisen vaihtelun on ajateltu kytkeytyvän puhujakohtaiseen identifikaatioon tai kielen funktionaaliseen käyttöön eli kielenkäyttäjän tilanteiseen strategiaan. (Paunonen 1982: 35–36.)

Sociolinguistiikan lisäksi myös etnometodologinen keskusteluanalyysi, kriittinen linguistiikka, kriittinen tekstintutkimus ja diskurssianalyysi pyrkivät selittämään kielellisiä ilmiöitä osana sosiaalista todellisuutta ja niiden tekemä tutkimus osallistuu keskusteluun ihmisryhmistä (Pälli 2003: 15–18). Etnometodologian perustajiin kuuluva Harvey Sacks (1967) esimerkiksi kehitti jäsenkategorisaation analyysimallia, jossa jäsenkategoriat ovat yksilöitä kuvaavia luokitteluja tai sosiaalisia tyyppejä. Sacksin mukaan ihmisillä on kategorisoivia ilmauksia käyttäessään kulttuurisesti latautuneita odotuksia siitä,

millaisia ominaisuuksia tietyn kategorian edustajalla on esimerkiksi sosiaalisena toimijana (esimerkkeinä äiti, opiskelija tai työtön).

Kriittinen lingvistiikka kytkeytyy sanan kriittinen kautta yhteiskunnalliseen keskusteluun, kohdistuen usein ryhmiä koskeviin epäkohtiin, esimerkiksi sukupuolten epätasaarvoon tai rotu- tai kansallisuusperustaiseen syrjintään. Kriittisessä lingvistiikassa keskeiseksi nousee kielen ja vallan suhde ja erityisesti joukkotiedotuksen harjoittama kielellä vaikuttaminen. (Fairclough 1995; Pietikäinen 2008.) Kriittinen tekstintutkimus tarkastelee mm. sitä, millaisia toimijoita teksteissä ryhmiksi konstruoidut toimijat ovat ja miten kollektiivitoimijoita nostetaan kielellisin valinnoin erilaisiin toimijaroleihin (Heikkinen 1999: 146–149; Pälli 2003: 17). Diskurssianalyysi taas pyrkii lisäämään arkista ymmärtämismme tapaa tarkastelemalla kielenkäyttöä tekemisenä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta (Suoninen 2000: 17).

Ryhmäilmiötä on tutkittu runsaasti myös sosiaalipsykologian parissa. Ryhmien välisiä suhteita on tutkinut esimerkiksi Muzafer Sherif (esim. Sherif & Sherif 1969: 221–266), jonka johtama kokeellinen ryhmätutkimus on ollut perustana erityisesti myöhemmälle kognitiiviselle ryhmätutkimukselle. Myös Henri Tajfelin ja kumppaneiden (Tajfel 1970; Tajfel, Flament, Billig & Bundy 1971) 1970-luvun alussa aloittama tutkimussuuntaus alkoi pitää stereotyyppioita normaaleina ajatusprosesseina, joita ihmiset aina soveltavat ryhmien havaitsemisessa. Mahdollisimman pelkistettyjen ryhmäkokeiden pohjalta syntyi *sosiaalisen identiteetin teoria* (SIT), joka olettaa, että ihminen voi kohentaa itsetuntoaan vahvistamalla joko henkilökohtaista tai sosiaalista identiteettiään (Tajfel 1981; Tajfel & Turner 1979; sosiaalisen identiteetin teoriasta tarkemmin luvussa 3.1).

Olen edellä taustoittanut tutkimustani sekä huumeiden käyttöön (luku 2) että sosiaalisiin ryhmiin liittyvällä tutkimuksella. Oma tutkimukseni sijoittuu huume kulttuurien tutkimuksen, sosiaalisen ryhmätutkimuksen ja diskurssianalyttisen kielentutkimuksen välimaastoon pyrkien osittain soveltamaan Pekka Pällin (2003) hahmottelemaa ryhmädiskurssin tutkimusta. Pällin tutkimus *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina* ”aukoo fenostiikassa uusia uria” yhdistämällä kielitieteellistä, diskurssianalyttistä ja sosiaaliteollista, erityisesti sosiaalipsykologista tutkimusta (Helasvuo 2003).

3.2 Sosiaalinen ryhmä, identiteetti ja kategorisaatio

Sosiologisessa ja sosiaalipsykologisessa kirjallisuudessa ryhmän olemassaolon kriteereinä mainitaan sellaisia asioita kuin yhteiset normit, yhteiset tavoitteet, yhteenkuuluvuuden tunne, riittävä koko (kaksi tai enemmän), ryhmärakenteen olemassaolo tai ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus (Pälli 2003: 34). Karmela Liebkindin (1988: 10) mielestä ryhmien välisiä suhteita analysoitaessa käyttökelpoisin on havaintoa korostava määritelmä, jonka mukaan yksilöt muodostavat ryhmän silloin, kun he itse tunnistavat ja havaitsevat ryhmäjäsenyytensä. Kognitiivisessa määritelmässä ja yhteiskuntatieteissä yleensäkin ryhmäksi luetaan myös laajemmat sosiaaliset luokat ja kategoriat, kuten kansakunnat, kansat, yhteiskuntaluokat jne. (Liebkind emt.). Määritelmän ulkopuolelle jäävät kuitenkin ryhmät, jotka määritellään ulkoapäin ja ryhmät, jotka konstruoidaan tilanteisesti (Pälli 2003: 34).

Erilaisten määrittelyjen ongelmallisuudesta huolimatta sanalla *ryhmä* voidaan viitata kontekstiin, jossa 'me' on oma erityinen kokonaisuutensa – ryhmä, johon kuulumisesta voi katsoa olevan psykologisia seurauksia (Pälli 2003: 35; Brown 1996: 43). Esimerkiksi sosiaalityössä ryhmämuodosteet katsotaan yhdeksi ihmisen tarkoituksellisen toimimisen synnyttämistä vuorovaikutusmuodoista. Yksilön mahdollisuudet toteuttaa omia tarkoituksiaan riippuvat hänen suhteistaan erilaisiin ryhmiin, joiden kautta hänen toimintansa liittyy osaksi yhteiskunnallista toimintaa ja yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmää. (Jauhiainen & Eskola 1994: 9.)

Ryhmä on Jauhiaisen ja Eskolan (1994: 16–20) mukaan yksilölle myös itsetuntemuksen lisäämisen eli reflektion väline. Ryhmä on heidän mielestään ihmiselle kuin peili, johon hän voi heijastaa itseään ja toimintatapojaan. Ihmisen identiteetin kehittyminen edellyttääkin vuorovaikutuksessa toimimista toisten ihmisten kanssa. Myös sosiaalisen identiteetin teoriassa (SIT, ks. edellinen alaluku) sosiaalinen identiteetti määritellään yksilön minäkäsityksen osaksi, joka perustuu yksilön tietoisuuteen ryhmästään. Lisäksi ryhmä on aina sidoksissa ympäristöönsä, ja yksilön sosiaalinen identiteetti ja koko sosiaalinen toiminta määrittyy ja saa merkityksensä eri ryhmien välisistä suhteista ja ryhmien välisestä vertailusta. (Tajfel 1981.)

Antti Eskolan (1982: 110–111) mukaan myös yksilöiden välisiltä näyttävässä vuorovaikutussuhteissa yksilöt suhtautuvat toisiinsa usein ryhmien jäseninä. Vuorovaikutusprosessit sisältävät tällöin usein ulkoapäin tarkastellessa huomaamatta jääviä elementtejä, jotka ovat myös SIT:in keskeisimmät käsitteet. Yksi näistä sosiaalisen vuorovaikutuksen sisältämistä elementeistä on kategorisointi eli tapa, jolla yhteiskunnan rakenne esiintyy ryhmien yhteiskunnallisessa tajunnassa, ja jonka yksilöt omaksuvat sijoittaessaan itsensä ja muut eri luokkiin. *Sosiaalinen kategorisaatio* pohjaa näkemykseen sosiaalisesta kognitiosta, jonka mukaan kategorisaatio on ihmismielen keskeinen mentaalinen prosessi. Näkemys perustuu olettamukseen, että maailma sisältää loputtoman joukon ärsykeitä, joihin ihmisen täytyy reagoida, ja havaintojen järjestämiseksi ja yksinkertaistamiseksi yksilö joutuu käyttämään yleistäviä kategorioita. Näitä kategorioita yksilö ei kuitenkaan kehitä itse, vaan hän saa ne ulkopuolelta sosiaalista todellisuutta heijastavan – usein myös vääristävän – kielen mukana. (Eskola 1982: 111; Pälli 2003: 39; Tajfel 1981.)

Toinen vuorovaikutussuhteisiin liittyvä elementaarinen prosessi on *identifioituminen* ja *leimaaminen*, eli se miten sosiaaliset ryhmät sijoittavat yksilöitä havaitsemiinsa kategorioihin. Tiettyyn ryhmään sijoittumiseen ei välttämättä vaikuta jokin yhteinen ominaisuus, vaan luokittelukriteerien vaihtuminen saattaa tuottaa ketjumuodosteen, jolloin kullakin ryhmän jäsenellä on yhtäläisyyttä vain joidenkin samaan kategoriaan joutuneiden kanssa. (Eskola 1982: 111) Sekä leimaaminen että identifikaatio ovat prosessiluonteisia tapahtumia, joissa yksilö kytkeytyy omaan ryhmäänsä ja tätä kautta muodostaa sosiaalisen minänsä (Billig 1976: 322). Ryhmien määrittämiseen ja kriteerien tarkistamiseen koko ryhmä osallistuu aktiivisesti (Eskola emt.).

Kolmantena elementtinä vuorovaikutusprosesseissa on *sosiaalinen vertailu* eli käsitykset siitä, millaisia eri ryhmät ja niihin luokitellut ihmiset ovat: toisaalta käsitykset ryhmistä, joihin yksilö katsoo kuuluvansa (sisäryhmät), toisaalta taas ryhmistä, joihin hän ei kuulu tai ei koe kuuluvansa (ulkoryhmät) (Eskola 1982: 111–112). Sosiaalisen vertailun katsotaan liittyvän yksilön pyrkimykseen saavuttaa ja ylläpitää positiivinen minäkäsitys, mitä pidetään yksilöille luontaisena psykologisena toimintona. Yksilön positii-

visen itsearvostuksen ylläpitämisen tarve saa aikaan sen, että sisäryhmän katsotaan olevan ryhmäominaisuuksiltaan paremman ja sen yhteisöllisyyden positiivisempaa kuin ulkoryhmän (Pälli 2003: 41). Sisäryhmä nähdään usein myös heterogeenisempänä kuin ulkoryhmä (Brewer 1993). Pällin (2003: 41) mukaan omakin ryhmä voidaan kuitenkin konstruoida homogeeniseksi, mikä hänen mielestään osoittaa sen, että sisä- ja ulkoryhmien homogeenistaminen ja heterogeenistaminen ovat funktionaalisia prosesseja. (Ks. myös Rothbart 2004: 152–154)

Kategorisoimisen eli yleistämisen lisäksi yksilö kykenee myös ainutkertaistamaan eli partikularisoimaan (Billig 1985: 98–99). Billig (emt.) pitää sekä kategorisaatiota että partikularisaatiota mahdollisuuksina, joita yksilö voi, osin samanaikaisesti, käyttää niin oman ryhmän positiivisen yhteisyyden kuin ulkoryhmää koskevien ennakkoluulojen luomiseen. Diskursiiviselta kannalta ajateltuna kategorisaatiota siis käytetään tekemään ja sen avulla voidaan tuottaa sosiaalisen maailman erotteluja, jolloin kategorisoinnin voi katsoa olevan kulttuurisesti metodista toimintaa (Järviluoma & Roivainen 1997: 18).

3.3 Sosiaalinen konstruktionismi ja ryhmädiskurssi

Pällin (2003: 14) mielestä sosiaalisista ryhmistä puhuttaessa ei ole syytä erottaa toisistaan kielenulkoisen tarkoitteodellisuuden ryhmiä ja kielenkäytössä luotuja ryhmäkonstruktioita. Kun ryhmäilmiötä lähestytään lingvistisenä toimintana, sen ominaisuuksia, siihen kuulumista tai siihen suhtautumista ei motivoida kognitiivisten rakenteiden eikä myöskään sosiaalisen todellisuuden ryhmien kautta, vaan ryhmä nähdään kielenkäyttönä. Diskursiiviselta kannalta ryhmä on siis kielellinen teko ja kielellistä toimintaa: ryhmä rakentuu ja sen ryhmäominaisuudet merkityksellistetään kielellisesti (Pälli 2003: 35, 223). Ajatus pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan todellisuus on kielen kautta konstruoitu eli kaikki inhimillisestä kokemuksesta ja tunteista sosiokulttuurisiin ilmiöihin konstruoidaan kommunikatiivisesti (Linell 1998: 271).

Käsite konstruktionismi on Risto Heiskalan (2000: 197) mukaan ymmärrettävissä joukossa erilaisia ihmistieteellisiä lähestymistapoja, joiden mukaan yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista konstruktioista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihmiset voisivat mielivaltaisesti keksiä millaisen yhteiskunnallisen todellisuuden vain haluavat vaan myös konstruktionisti joutuu huomioimaan esimerkiksi fyysiset esineet ja yhteiskunnalliset realiteetit, jotka vaikuttavat yksilöiden toimintaan ulkoisina pakkoina. (Heiskala 2000: 197–198.)

Pällin (2003: 26) mukaan asioiden merkityksistä on aina neuvoteltu monin tavoin, erilaisten käyttöjen ymmärrystapojen, kulttuuristen käytänteiden ja tilanteisesti annettujen merkitysten kautta mikä tahansa asia on konstruoitunut. Kielen käytön maailmassa ollessaan kaikki asiat ovat saaneet erilaisia representaatioita, joista on diskursiivisesti syntynyt ja koko ajan syntyy merkityspotentiaalia, joka puolestaan mahdollistaa tilanteisen konstruoinnin. Tätä kautta kieli ja merkitys avautuvat näkyville resurssina, jonka avulla yhteiskunnalliset erottelut ja instituutiot voidaan tuottaa yhä uudelleen. (Pälli emt.; Heiskala 2000: 197.)

Sosiaalinen kategorisaatio on sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta nimenomaan diskurssin tason kysymys, jolloin kognitiivista kategorisaatiota ja siihen seurauksellisesti liittyviä ryhmäkäyttäytymisen muotoja ja ryhmäominaisuuksia käytetään ja mukailaan kielessä tilanteisesti (Pälli 2003: 224–225). Pällin (emt.) mukaan esimerkiksi tavoille puhua ”jonakin” tai kuvata itsensä ”jonakin” on funktionaalinen selitys:

itsensä muihin ihmisiin liittäminen kuten erottautuminen on retorista toimintaa, jonka avulla voidaan esimerkiksi perustella toimintaa, oikeuttaa erilaisia asioita, jättäytyä asioiden ulkopuolelle, ottaa tai jättää vastuu, selittää asioita jne.”

Esimerkiksi sisäryhmän positiivisten ryhmäominaisuuksien käyttö näkyy hänen mielestään ’yhtenä monista’ tai ’yhtenä yhteisön jäsenenä’ –retoriikassa, joka liittyy asioiden todeksi tekemisen ja perustelemisen tapoihin.

Pällin (2003: 137) mukaan erilaiset sosiaaliset, yhteiskunnalliset, poliittiset, taloudelliset ja uskonnolliset tekijät ohjaavat sitä, mikä ryhmänimitys milloinkin on semantiikaltaan luonnollistunut ja vakiintunut. Osa ryhmäkäsitteistä, kuten esimerkiksi *suomalaiset* tai *miehet* ja *naiset*, on institutioitunut ja vakiintunut sellaisiksi, että niiden ajatellaan viittaavan johonkin olemassa olevaan kohteeseen eikä niiden symbolisuutta ja kuvitteellisuutta enää huomata. Monet ryhmäkäsitteet ovat puhujien käytössä representaatioina eli niiden ajatellaan olevan sovitulla tai luonnollisella tavalla olemassa, ja niiden konstruktivisuutta pidetään toissijaisena tai piilossa olevana ominaisuutena. (Koski 1993: 237; Pälli 2003: 137–138.) Kategorisoinnin sosiaalisuutta ja kulttuurista neuvoteltavuutta kuvaa kuitenkin esimerkiksi se, että esimerkiksi sukupuoleen liittyvä kategorisointi aiheuttaa reaktioita itse kategorisoinnin oikeellisuutta kohtaan. (Pälli 2003: 142).

4 RYHMÄDISKURSSIN ANALYYSI

Tekstien ja diskurssien tutkimus on sosiaalisen ilmiön ja sosiaalisten rakenteiden tutkimusta. Diskurssien tutkimus on myös merkitysten tutkimusta ja sen vuoksi kielen semanttinen analyysi näkyy esimerkiksi ryhmä- ja kategorianimityksien analysoinnissa. Systeemis-funktionaalinen kielioppi auttaa esimerkiksi toimijuuden, toiminnan ja osallistajuuden kuten myös nimeämisen ja arvottavien ilmausten semantiikan analysoinnissa. Sekä diskurssianalysissa että SF-kieliopissa kieli nähdään sosiaalisena merkkijärjestelmänä ja systeeminä, jonka käyttö perustuu kielellisiin valintoihin. (Fairclough 1997: 39–40; Heikkinen 1999: 29–30; Pälli 2003: 27–28.)

4.1 Diskurssit ja diskurssianalyysi

Diskurssit ovat Jaana Vuoren (2001: 81) sanoin ”sosiaalisesti jaettua todellisuutta”, Lehtonen taas (1994: 33) puhuu diskurssista tapana merkityksellistä ihmillistä todellisuutta. Diskurssia voikin yksinkertaisimmillaan ajatella puhetapana, konkreettisena kielenkäyttönä, laajimmillaan sen voi käsittää yhteiskunnalliseksi käytännöksi (Väliveronon 1998: 20–21, Luukka 2008: 143). Fairclough (1997: 31) tarkentaa näitä merkityksiä: kielitieteissä vallitsee käsitys diskurssista sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena, jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa se käsitetään todellisuuden sosiaalisena konstruktiona, tiedon muotona.

Stuart Hall (1999: 98) näkee diskurssin ryhmänä lausumia, ”jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin representoida jotain aihetta koskevaa tietoa”. Diskurssit määrittävät sitä, mitä voidaan sanoa ja mistä ei puhuta: ne siis mahdollistavat aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla, mutta rajoittavat samalla muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää. Ne ovat historiallisesti muuttuvia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä, jotka kuvaavat ja organisoivat ihmisten välisiä suhteita ja ihmisten ja instituutioiden toimintaa. Diskurssit on usein sisäistetty niin hyvin, ettei niitä enää tunnisteta opituiksi ja osatuiksi, vaan niitä pidetään totuutena ja asioiden normaalina tilana. Diskurssien rajat ovat

kuitenkin muuttuvia ja niiden tunnistaminen on tulkinnanvarainen asia. (Hall 1999: 98; Lehtonen 1994: 33–37; Vuori 2001: 81.)

Diskurssianalyysin voi ajatella olevan keino tehdä näkyviksi tutuiksi muuttuneiden asioiden konstruktivisuus ja sanoissa piilevät oletukset siitä, mikä on luonnollista ja mikä ei (Vuori *emt.*). Diskurssianalyysi rakentuu oletuksesta, että kieli sisältää useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, joissa merkitykset muodostuvat suhteessa ja erotuksena toisiinsa, ja jotka rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. Lisäksi merkityksellisen toiminnan oletetaan olevan kontekstisidonnaista, jolloin kielenkäytössäkin merkitysten ajatellaan muodostuvan osana sosiaalista vuorovaikutusta. Niin ikään diskurssianalyysissa toimijoiden oletetaan kiinnittyvän merkityssysteemeihin, mikä tarkoittaa sitä, että kielen käyttäjät määrittelevät itsensä ja toisensa sosiaalisissa käytännöissä merkityssysteemien sisällä, osana sitä. Tärkeä oletus on myös kielen käytön seurauksia tuottava luonne, mikä viittaa siihen, että kielen käyttö paitsi väittää jotain todellisuudesta, myös tuottaa sitä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 17–41.)

Diskurssianalyysi sisältää siis sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen siitä, että kielenkäyttö rakentaa ja muuntelee sosiaalista todellisuutta (esim. Berger & Luckmann 1994). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa kielen käyttöä tarkastellaan osana sosiaalista todellisuutta, ei vain välineenä saada tietoa maailmasta. Kielen käyttö ei siis ole vain informaation välittämistä, vaan jokainen ilmaus kertoo myös kirjoittajansa tunteista ja suhtautumisesta puheena olevaan asiaan tai toisiin ihmisiin ja luo samalla yhtä todellisuutta maailmasta (Kalliokoski 1997: 8; Jokinen *ym.* 1993: 17). Kielen ja sosiaalisten rakenteiden ja tapahtumien välisten suhteiden huomioiminen on ominaista erityisesti kriittiselle diskurssianalyysille, joka kohdistaa tarkastelun erityisesti valtasuhteiden, ideologian ja diskurssin yhteen kietoutuneisiin suhteisiin (Valtonen (1998: 99).

Ryhmistä puhuttaessa diskursiivinen näkökulma on Pällin (2003: 167) mukaan sitä, että ryhmä – on se sitten olemassa reaalityodellisuudessa, sosiaalisessa todellisuudessa tai vain kielenkäytössä – merkityksellistyy diskurssissa. Ryhmä on ilmiönä kielenkäytön resurssi, jota käytetään diskurssissa, mutta jonka käyttäminen ulottuu myös laajempaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Diskursiiviset käytöt rakentavat myös kulttuu-

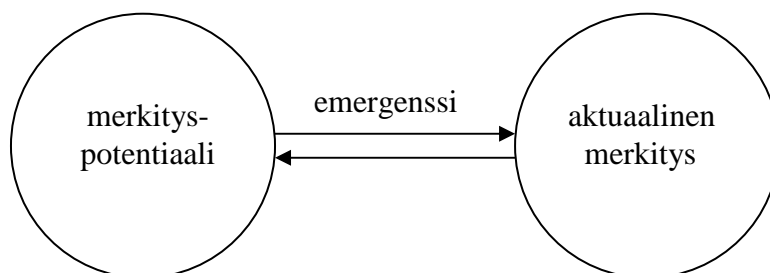
rista ja yhteiskunnallista todellisuutta, jossa on ihmisryhmiä ja ryhmien välistä käyttäytymistä.

4.2 Merkitys ja sen diskursiivisuus

Diskursiivisesta näkökulmasta merkityksestä ollaan Jokisen ja Juhilan (1999: 54) mukaan kiinnostuneita siitä, miten se ilmenee tai miten sitä käytetään diskurssissa. Tällöin merkitystä tulkitaan osana sosiaalista toimintaa, sosiaalista vuorovaikutusta, kulttuuria, yhteiskunnallisia käytänteitä tai ideologiaa. Merkitystä ei Pällin (2003: 56) mukaan kuitenkaan palauteta edellä mainittuihin sosiaalisiin seikkoihin, vaan sosiaalisuuden voi katsoa olevan mukana itse kielessä tai kielen merkityspotentialissa (kielen sosiaalisuudesta myös Vološinov 1990: 115–117).

Mika Lähtenmäki (2000: 100) kuvaa merkityspotentialin ja kussakin tilanteessa aktuaalistuvan merkityksen vaikutusyhteyttä emergenssin käsitteellä. Hän perustaa näkemysensä dialogiseen kielikäsitteeseen, jonka mukaan kielellisen ilmauksen merkitys syntyy sen käytöstä. Kielellisten ilmausten ”lingvistiset” merkitykset eivät Lähtenmäen (2000: 101) mukaan ole mitään kirjaimellisia, ”objektiivisia” merkityksiä, vaan suhteellisen avoimia merkitysresursseja. Emergenssin käsite kuvastaa dialogisessa ajattelussa sitä, että kontekstissa aktuaalistuvat merkitykset käyttävät hyväkseen kielen merkityspotentiaaleja, eivätkä aktuaaliset merkitykset palaudu merkityspotentiaaleihin, vaikka nämä ovat konstitutiivisia suhteessa aktuaalisiin merkityksiin (Lähtenmäki 2000: 106).

Kuvio 1. Emergenssin käsitteellä kuvataan merkityspotentialin ja aktuaalisen merkityksen välistä suhdetta.

Kuviosta 1 näkyy Lähtenmäen (2000: 106–107) tapa ymmärtää emergenssi kaksisuuntaiseen ilmiöön viittaavana käsitteenä. Kielellisen ilmauksen merkityksellisyys, sen

mahdollisuus merkitä perustuu siis kielen normatiiviseen luonteeseen ja jo vakiintuneiden sosiaalisten konventioiden olemassaoloon, mutta toisaalta jokainen aktuaalinen käyttö on nähtävä kyseisen kielen normeja ylläpitävänä ja synnyttävänä tekona. Pällin (2003: 57) mukaan käsitys kielen käytön ja merkityksen emergentistä luonteesta auttaa havaitsemaan merkityksen dynaamisuuden sekä kielenkäytön sosiaalisuuden. Ilmausten merkitykset neuvotellaan kussakin puhetilanteessa aina uudelleen, jolloin neuvoteltavuudesta tulee kielen ominaisuus, joka mahdollistaa merkitystulkintojen teon.

Myös Jokinen ja Juhila (1999: 54) sekä Vološinov (1990: 117) kirjoittavat kielen elävän ja muotoutuvan historiallisesti konkreettisesti kielellisessä kanssakäymisessä, ei kielen muotojen abstraktissa lingvistisessä järjestelmässä tai puhujan yksilöllisessä psyydessä. Niin ikään Mikko Lehtonen (1994: 36–37) on samoilla linjoilla viitatessaan sanojen merkitysten muuttumiseen kielen muuttuessa historiallisesti diskursiivisten muutosten myötä. Merkitykset eivät näin ollen ole koskaan abstrakteja vaan ne tuotetaan diskursseissa, jotka ovat sosiaalisia, historiallisia ja institutionaalisia. Tällöin reaalisesti tuotettavat merkitykset ovat rajallisia, koska niitä säätelee ja vakiinnuttaa tiettyä aikana tiettyssä paikassa vallitseva sosiaalisten suhteiden verkosto, joka itse representoituu eri diskurssien välityksellä. (Lehtonen 1994: 34–35.)

Neuvottelun ja tilanteisen rakentumisen lisäksi merkityksen konstruktiivisuuteen liittyy Pällin (2003: 57) mukaan ajatus siitä, että

merkityksiin latautuu ideologia ja maailmankuva, ja toisaalta merkityksen käyttö tuottaa, uusintaa ja vahvistaa ideologiaa ja muita yhteiskunnallis-sosiaalisia ilmiöitä.

Ideologian liittäminen osaksi merkityskäsitystä tekee merkityksestä Pällin (2003: 58) mukaan diskursiivisen ja sitä kautta kielestä sosiaalista maailmaa rakentavan järjestelmän. Ideologiasta puhutaan usein valtaa palvelevana merkityksenä (esim. Fairclough 1997: 22–27; Heikkinen 1999: 94–100). Kalliokosken (1997a: 14) mukaan ideologia on kielellisten valintojen taustalla nähtävissä oleva puhujan sosiokulttuuristen arvojen ja uskomusten järjestelmä. Vaikka maailmaa voisi periaatteessa kuvata monestakin näkökulmasta, kahlitsevat aikaisemmat kokemuksemme, arvo- ja uskomusjärjestelmämme

sekä sitoutuminen sosiaaliseen yhteisöön meitä ja rajoittavat mahdollisuuksiamme tehdä kielellisiä valintoja ja tulkita toisten puhetta. Myös Heikkinen (1999: 96–97) näkee ideologioiden heijastuvan ihmisten toiminnassa ja ajattelussa. Tietyn ryhmän jäsenenä ihminen omaksuu tietynlaiset ideologiat, joiden mukaan hän sitten toimii ja jäsentää maailmaa. Lisäksi ideologiseen jäsentämiseen kuuluvat hänen mukaansa arvottaminen ja ryhmäajattelu. Tekstejä tulkittaessa nämä aktivoituvat ideologisina merkitysvastakoh-
tina, esimerkiksi me vastaan muut ja hyvä vastaan paha. (emt.) Teksteihin valta kiteytyy tiettyinä valintoina, jotka todentavat virallisen ideologian mukaisia merkityksiä. Näitä merkityksiä voidaan tuottaa kahdella tavalla: eksplisiittisesti, jolloin asioita esitetään totuuden kaltaisina selviöinä, tai implisiittisesti, alkuoletuksiin nojaten, jolloin teksti kirjoitetaan siten, että sen mielekäs tulkinta ei ole mahdollinen, jos lukija ei oleta tiettyjä selviöitä tosiksi. Nämä selviöt eli luonnollistuneet merkitykset koskevat niin tietynlais-
ten kielellisten muotoilujen sopivuutta tilanteissa ja kulttuurissa kuin tekstilajien tehtä-
viäkin. (Heikkinen 2000b: 304). Omassa tutkimuksessani ideologioiden voi ajatella hei-
jastuvan esimerkiksi kirjoittajien tavassa puhua huumeista ja huumeiden käyttäjistä,
käytettyjen kategorioiden sisältämistä merkityksistä.

4.3 Systemis-funktionaalinen kielioppi ja kielen funktionaalisuus

Diskurssianalyysin tavoin systemis-funktionaalisen kieliopin keskeisiä lähtökohtia ovat kielen sosiaalisuus ja monifunktioisuus. Kieli nähdään paitsi maailman ja koke-
musten kuvaajana ja merkitysten rakentajana myös ihmisten välisen vuorovaikutuksen
osana. Merkitykset muodostuvat kielellisten valintojen tuloksina erilaisissa vuorovaiku-
tustilanteissa. SF-kieliopin mukaan kielen käyttöä pidetään funktionaalisen eli tavoit-
teellisenä ja inhimillisistä tarpeista lähtevänä sekä kontekstisidonnaisena, jolloin kielen
sosiaalisesta luonteesta johtuen sen rakenteita, muotoja ja merkityksiä ei voi ymmärtää
ja kuvata erillään niiden käyttötehtävistä. (Luukka 2008: 137–138.)

SF-kieliopin mukaan kielellä on erilaisia tehtäviä eli funktioita eri kielenkäyttötilanteis-
sa. Funktioilla tarkoitetaan kaikkia mahdollisia kielen käytön seurauksia: sekä tarkoi-
tuksellisia että huomaamattomia seurauksia, ja toisaalta sekä tilannekohtaisia funktioita

että kauaskantoisia ideologisia seurauksia (Suoninen 1993: 48). SF-kieliopin mukaan kielellä on kolme metafunktiota: ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen. Kieli toteuttaa yhtäaikaa useita tehtäviä, joiden avulla jäsennetään kokemusta maailmasta kuvaamalla tarkoitteita, toimintoja, toimijoita ja suhteita (ideationaalinen metafunktio), luodaan ja ylläpidetään vuorovaikutusta ja ilmaistaan suhtautumista käsiteltävään asiaan (interpersoonainen metafunktio) sekä mahdollistetaan yhtenäisten tekstien ja diskurssien luominen (tekstuaalinen metafunktio). (Halliday 2004: 33–36.) Omassa tutkimuksessani keskityn lähinnä ideationaalisen ja interpersoonaisen metafunktion analysoimiseen.

Hallidayn (1973: 24) mukaan kaikki kielen rakenteet, sanat ja äänteet ovat merkityspotentiaalin todentumia. Lukiessaan tekstiä kriittisesti ihminen havainnoi sitä, mitkä merkitykset representoituvat tekstissä ja mitkä eivät, ja mitä merkityksiä lause tehtyjen valintojen seurauksena saa. Hallidayn (2004: 170) mukaan todellisuus koostuu prosesseista, tapahtumisesta, tekemisestä, tuntemisesta, merkitsemisestä, olemisesta ja tulemisesta. Kieli tekee mahdolliseksi mentaalisen kuvan rakentamisen todellisuudesta ja lauseiden tehtävä on informaation esittämisen lisäksi luoda järjestystä erilaisten tapahtumien ketjuun. Kokemuksen maailmaa konstruoidaan käsiteltävissä oleviksi prosesseiksi transitiivisuusanalyysin avulla. Tekstin transitiivisuutta tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota lauseiden prosesseihin ja osallistujarooleihin. Hallidayn esittämä perusjaottelu huomioi lisäksi prosessien olosuhteet. (Halliday 2004: 168–305, Heikkinen 2000a: 132.) Prosessit ilmenevät lauseissa yleensä finiittiverbinä, vaikka prosesseja voidaan ilmaista muutoinkin kuin finiittimuotoisin verbein (Stillar 1998: 25). Esimerkiksi suomen kielessä verbien nominaalimuodot eli kielelliset metaforat voivat toimia prosessien ilmaisimina (Heikkinen 2000a: 133; Karvonen 1992: 149–150).

Halliday (2004: 170–172) jakaa prosessit kolmeen pääluokkaan, joissa hän lähtee liikkeelle ulkoisen ja sisäisen kokemuksen välisestä erosta: **materiaaliset prosessit** ilmaisevat tietoisuuden ulkopuolella olevan maailman tapahtumia, **mentaaliset prosessit** taas sisäistä kokemusta ja tietoisuutta. **Relationaalisten** eli **suhdeprosessien** avulla luokitellaan ja identifioidaan. Materiaalisten ja mentaalisten prosessien välimaastoon sijoittuvat **käyttäytymisen** prosessit, jotka ilmaisevat sisäisten toimintojen ulkoisia ilmentymiä, tietoisuuden ja fysiologisten tilojen purkautumista toiminnaksi (Heikkinen 1999: 105).

Mentaalisten ja relationaalisten prosessien väliin sijoittuvat **verbaaliset** sanomisen prosessit, ja relationaalisten ja materiaalisten prosessien väliin **eksistentiaaliset** olemista ja tapahtumista kuvaavat prosessit. (Halliday 2004: 172). Eri prosesseiksi luokittelu ei Pällin (2003: 157) mukaan kuitenkaan ole mitenkään yksiselitteistä: käytännössä monissa lauseissa saattaa olla useitakin samanaikaisia prosesseja, ja usein on tulkinnanvaraisinta, mikä prosessityyppi on kyseessä.

Systemis-funktionaalisen kieliopin mukainen ymmärrys kielestä on siis toiminnallinen ja prosessi koostuu kolmesta osasta: itse prosessista (jota ilmaistaan verbillä), prosessin osallistujista ja prosessin olosuhteista. Materiaalisten prosessien toimijoina ovat tekijä ja kohde ja toiminta kohdistuu niissä tekijän ulkopuoliseen todellisuuteen. Mentaalisissa prosesseissa osallistujat ovat tilanteen mukaan kokijoita tai tietäjiä ja ajattelijoita. Käytännön prosessien osallistujat ovat tavallisesti ihmistoimijoita, käyttäytyjiä, verbaalisten prosessien taas sanojia, joiden ei kuitenkaan tarvitse aina olla inhimillisiä. (Halliday 2004: 168–305.) Relationaalisia prosesseja ja niitä kuvaavia suhdelauseita on suomen kielessä neljää tyyppiä. Ne ovat joko identifioivia samuuslauseita, attributiivisia samuuslauseita, identifioivia olosuhdelauseita tai attributiivisia olosuhdelauseita. (Karvonen 1995: 118–127.) Relationaalisista lauseista olosuhdelauseet ilmaisevat ajallista tai paikallista sijaintia. Omistuslauseet ovat suomen kielessä olosuhdelauseen alatyyppejä, ne ilmaisevat omistajan ikään kuin paikkana. Eksistentiaaliset prosessit ilmaisevat prosessin ja sen, mikä on olemassa. Halliday luokittelee myös (itsestään) tapahtumista koskevat prosessit eksistentiaalisiksi. (Vuori 2001: 110; Halliday 2004: 168–305.) Myös Heikkisen (1999: 138) mukaan itsestään tapahtuminen on yhtä lailla ihmisestä riippumatonta ja näin ollen eksistentiaalisiksi luokiteltavissa olevaa kuin olemassa oleminenkin: asioita vain on ja asioita vain tapahtuu.

Transitiivisuusanalyysia voi syventää pohtimalla kuvattujen toimien kontrollin astetta, toisin sanoen sitä, ovatko toimijat oman toimintansa suhteen aloitteellisia ja toiminnan tietoisia kontrolloijia eli agentiiveja. Esimerkiksi materiaalisten prosessien tekijät ovat aina agentiiveja eli tekijän toiminta vaikuttaa ulkopuoliseen todellisuuteen. Toiminnan kohteella taas ei useinkaan ole valinnanvaraa siihen tapahtumaan nähden, jossa se on osallisena, jolloin kohteen voi katsoa olevan agenttiivin roolivastakohta. (Hakulinen &

Karlsson 1995: 101–104; Laitinen 1988: 161.) Sosiaalinen toimijuus ei kuitenkaan aina realisoitu teksteissä agenttiivisuutena, vaan se voi toteutua myös monilla muilla tavoilla. Jos toimijat sisältyvät tekstiin, on lukuisa määrä eri mahdollisuuksia ja erilaisia toiminnan spesifioinnin tapoja, esimerkiksi aktivointi tai passivointi, toiminnan osallistujaksi, toiminnan olosuhteeksi tai omistajaksi asettaminen sekä persoonallistaminen tai epäpersoonallistaminen. Toimijat voidaan myös sulkea kokonaan pois tekstistä tai häivyttää taka-alalle esimerkiksi nominaalistuksen avulla. (Vuori 2001: 111–113; van Leeuwen 1996.)

Kielen interpersonaalisessa metafunktiossa on kyse siitä, miten lauseissa viitataan niihin ihmisiin, jotka ovat osallisia viestinnässä, heidän asemaansa ja rooleihinsa. Jo lausetyypit – väitelauseet, kysymykset, huudahdukset, käskyt – kertovat interpersonaalisista suhteista. Mistä tahansa lausumasta voidaan erottaa sen perusmerkityksen lisäksi sen puhefunktionaalinen vaikutus eli illokutiivinen sävy. Toisin sanoen mikä tahansa lause voi toimia käskynä, kieltona, kehotuksena, lupauksena, uhkauksena jne. Aina illokutiivinen sävy ei ole tulkittavissa suoraan ilmauksesta, vaan se täytyy päätellä asiayhteydestä. (Hakulinen & Karlsson 1995: 259–260; Heikkinen 1999: 213; Laitinen & Rojola 1998: 9–11.) Hallidayn (2004: 68–105?) mukaan kielen interpersonaalista metafunktiota rakennetaan modaalisuuden avulla. Modaalisuus kertoo puhujan asenteesta ja sitä rakennetaan mm. erilaisten apuverbien ja adverbien avulla. Katariina Wartiovaaran (1991: 67–71) mukaan kielitieteelle olennaisia modaalisuuden lajeja ovat ensinnäkin puhujan varmuuteen (tietämiseen ja luulemiseen) liittyvä, toiseksi olosuhteiden antamiin mahdollisuuksiin tai niiden luomaan pakkoon (esimerkiksi *pystyä*, *voida* ja *täytyä*) liittyvä sekä kolmanneksi moraaliin (esimerkiksi *saada*, *olla lupa* ja *pitää*) liittyvä modaalisuus. Tietämisen modaalisuutta ilmentäville lauseille on ominaista, että niissä modaalisen ilmaisimen vaikutusala ulottuu koko muuhun lauseeseen. Kaksi muuta modaalisuuden lajeja kohdistuvat johonkin tekoon. Edellä mainittuja, eriluonteisia modaalisuuden keinoja ilmaistaan osittain samoilla keinoilla. Esimerkiksi apuverbit *täytyä* ja *voida* ovat monimerkityksisiä eikä aina ole edes kontekstista mahdollista päätellä, ilmaistaanko niillä todenperäisyyttä vai sallimista ja velvollisuutta.

Interpersonaalisia suhteita rakentavat tekstiin myös muut kielelliset keinot kuin varsinainen modaalisuus. Tällaisia keinoja ovat polaarisuus (kielto/myöntö), aikamuodot sekä persoona ja passiivi. Kielto on modaalista sikäli, että kiistäessään jonkin asiointilan se aktuaalistaa mielessä vastaavan myönteisen vaihtoehdon. Aikamuodoista esimerkiksi preesens on tunnusmerkitön vaikka neutraali sekään ei ole. Preesens merkitsee yleensä pysyvyyttä, jatkuvuutta ja universaalisuutta. Persoonamuodoilla luodaan lukijalle identiteettejä ja mahdollisuuksia samaistumiseen tai itsensä etäännyttämiseen tekstistä. (VISK 2008 § 1610; Halliday 2004: 68–105; Heikkinen 1999: 212–229).

Kieliopillisilla kategorioilla on Karvosen (1992: 149–150) yleensä omat luontevimmat, tunnusmerkittömät tehtävänsä: toimintoja, tapahtumia ja prosesseja ilmaistaan verbeillä, asioiden välisiä yhteyksiä konjunktiolla ja ominaisuuksia adjektiiveilla. Tästä käytännöstä voidaan kuitenkin poiketa, niin että esimerkiksi substantiivilla ilmaistaan toimintaa. Tällaista substantiivia, esim. *sammuttaminen*, kutsutaan *kieliopilliseksi metaforaksi*. Karvonen (1992: 154) toteaa, että kieliopillinen metafora on usein olen-nainen osa ilmausstrategiaa, sen avulla voidaan geneeristää ja abstraktistaa ilmauksia. Metaforiset ilmaukset luovat kieleen tehokkuutta tematisoimalla prosesseja ja luomalla koheesiota, mutta ideologiselta kannalta tarkasteltuna ne myös luonnollistavat erilaisia toimintoja sekä lisäävät tekstin autosemanttisuutta ja autoritäärisyyttä (Heikkinen 1999: 110; Karvonen 1992: 161).

Kieliopillisia metaforia on Karvosen (1992: 151) mukaan kahta lajia: ideationaalinen ja interpersonaalinen metafora. Interpersonaalinen metafora liittyy siihen, miten kirjoittaja ilmaisee asenteitaan tai suhtautumistaan esittämäänsä tietoon. Ideationaalisen metaforan avulla taas abstrahoidaan ja tematisoidaan tapahtumia ja prosesseja. Suomen kielessä ja käsittelemissäni uutisotsikoissa ideationaalinen metafora ilmenee esimerkiksi substantiivityylinä, jossa verbikategorialle tyypillinen prosessi ilmaistaan deverbaalisubstantiivilla. Metaforisen ilmauksen verbi on yleensä suhdeverbi, eikä se tällöin varsinaisesti ilmaise toimintaa (emt. 153).

5 HUUMEIDEN KÄYTTÄJÄT RYHMÄNÄ

Ryhmäksi konstruointina voidaan Pällin (2003: 138) mukaan pitää muun muassa sitä, kun kielenkäytössä luodaan nimeämällä ryhmä, joka ei ole sosiaalisesti vakiintunut kielenkäyttöön. Nimitys *huumeiden käyttäjät* lienee kuitenkin melko yleisesti ryhmäksi ymmärrettävä ja hyväksytty nimitys, mutta termin huume tavoin myös käsite huumeidenkäyttäjä on merkitykseltään laaja ja osittain vakiintumaton. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, voidaan jo käyttötapoja eritellä useita, kuten esimerkiksi kokeilu, viihdekäyttö tai riippuvuus. Myös huumaavia aineita on monia, mutta huumeista puhuttaessa niitä yleensä yhdistää käytön laittomuus.

Tässä luvussa keskityn valitun aineiston analysointiin: huumeiden käyttäjiin liittyvissä teksteissä esiin tulevan ryhmänmuodostuksen sekä kirjoittajan asemoitumisen analysointiin. Läpi analyysin kulkee mukana diskursiivinen ja yhteiskunnallinen näkökulma eli kiinnitän huomiota siihen, millaista kuvaa huumeista ja huumeiden käyttäjistä joko tietoisesti tai tiedostamatta rakennetaan. Joka luvussa pyrin myös tuomaan esille mahdollisia erot sanoma- ja iltapäivälehtiartikkeleiden sekä internet-keskusteluiden välillä.

5.1 Ryhmäksi rakentamisen tapoja

Ryhmien ja kategorioiden kuvauksessa voidaan hyödyntää toisaalta itse ryhmien nimityksiin liittyvää semantiikkaa, toisaalta erilaisten kuvaavien määreiden ja relatiivilauseiden avulla tehtävää ominaisuuksien antamista. Ryhmäkatgorioita voidaan nostaa esiin myös muilla kielellisillä rakenteilla, jotka rakentavat ryhmää implisiitisti tai epäsuorasti: esimerkiksi suomessakin voidaan kieliopillisesti käyttää niin substantiiveja, adjektiiveja kuin verbien infiniittisiä muotoja yksiköllisinä, vaikka ne viittaisivat ryhmätarkoitteeseen. (Pälli 2003: 140–141, 226.)

Tässä alaluvussa pyrin valitsemani aineiston kielenkäyttöä ja kielen keinoja analysoimalla selvittämään, miten huumeiden käyttöön liitettyjä ryhmiä kategorisoidaan ja muo-

dostetaan. Miten kirjoittajat esimerkiksi määrittelevät huumeiden käyttäjät: millaisia nimityksiä huumeiden käyttäjille annetaan, millaisia ominaisuuksia heihin liitetään ja millaisina toimijoina heidät kuvataan. Kielellisten keinojen käyttö ilmaisee myös puhujan suhtautumista huumeiden käyttäjiin: onko se myönteinen vai kielteinen vai kenties neutraali?

5.1.1 Nimeäminen ja ominaisuuksien antaminen

Tarkoitukseni on tässä kartoittaa huumeiden käyttäjiä kategorisoivia nimityksiä ja ominaisuuksia sekä niiden käyttöyhteyksiä sekä analysoida kategorisoinnin herättämiä mielikuvia. Nimitysten tarkoitteet heijastelevat Pällin (2003: 140) mukaan yleensä yhteiskunnallisia ilmiöitä ja yhteiskunnassa määriteltyjä tapoja puhua eri ryhmistä, mutta nähdäkseni myös puhujan henkilökohtaista suhtautumista itse tarkoitteeseen. Esimerkiksi huumeiden käyttäjien nimeämisen oletan kuvaavan paitsi yleistä yhteiskunnallista suhtautumista tiettyjen huumaavien aineiden käyttöön, myös kirjoittajan pyrkimystä ilmaista oma mielipiteensä sekä määritellä ne ominaisuudet, jotka hänen mielestään liittyvät huumeiden käyttäjiin ryhmänä. Jotkut kirjoittajat saattavat myös pyrkiä mahdollisimman neutraaleihin ilmauksiin, jolloin kirjoittajan oma kanta jää lukijan päättelyn varaan. Esimerkeissä 1 ja 2 huumeiden käyttäjistä käytetyt nimitykset assosioituvat positiiviseksi tai neutraaleiksi:

(1) Joulupata on taas avattu. *Hamppumiehet* ja naiset ovat perinteisesti lahjoittaneet merkittävän summa (sic.) tähän keräykseen, joten haastan mukaan kaikki vastustajat. (Suomi24, 1.12.2007)

(2) *Huumeidenkäyttäjät* eivät ole sen erilaisempia kuin muutkaan ihmiset. Valitettavaa on että koska kaikki *käyttäjät* salaavat visusti käyttönsä, mielikuva käyttäjistä pohjautuu *näkyvimpiin ääritapauksiin*, eli käytännössä tiedottomat ihmiset saavat helposti negatiivisen mielikuvan *huumeidenkäyttäjistä*. (Suomi24, 20.11.2007)

Esimerkin 1 *hamppumiehet* voi luokitella positiivisessa mielessä annetuksi lempinimeksi hampun eli kannabiksen käyttäjille (*hamppu* on ruohovartinen kuitu- ja öljykasvi, jonka eräillä lajikkeilla on huumaavia ominaisuuksia). Positiiviseen käsitykseen viittaa myös hampun käyttäjiin liitetty myönteinen toiminta, avustustyöhön osallistuminen,

sekä tämän toiminnan kautta huumeidenkäyttäjiin liittyvä positiivinen ominaisuus, omastaan lahjoittava ihminen. Esimerkissä 2 nimitys *huumeidenkäyttäjät* taas on neutraaliksi luokiteltava, virallisiin yhteyksiin sopiva termi. Käsitteen huume (ks. luku 2.1; CD-PS 1997: keskushermostoon lamauttavasti vaikuttava aine, huumausaine, narcoottinen aine) laajan tulkinnanvaraisuuden huomioiden voi kuitenkin olettaa, että suhtautuminen sanan tarkoitteeseen vaihtelee puhujasta riippuen ja suhtautuminen ryhmätarkoitteeseen on pääteltävä kontekstista. Esimerkissä 2 käytetty huumeiden käyttäjiin liittyvä kuvailu on mielenkiintoinen: ensinnäkin kirjoittaja pyrkii kieltämään kaikki käyttäjiin mahdollisesti liitettävät erityisominaisuudet: *eivät ole sen erilaisempia kuin muutkaan ihmiset*, mutta jo seuraavassa lauseessa hän kirjoittaa käyttäjien salaavan käyttönsä, oletettavasti käytön laittomuuden vuoksi, jolloin huumeiden käyttäjiin tulee liitetyksi salamyhkäisyyden leima. *Näkyvimpien ääritapausten* ominaisuudet jäävät esimerkiksi erittelemättä, mutta kirjoittajan viittaus *tiedottomien ihmisten* saamaan negatiiviseen mielikuvaan viittaa kielteisiin ominaisuuksiin. Esimerkin 1 herättämä mielikuva huumeidenkäyttäjistä on käyttöyhteydessään selvästi positiivinen, esimerkiksi 2 huumeidenkäyttäjät taas kuvataan ikään kuin uhreina, jotka samanlaisuudestaan huolimatta leimataan erilaisiksi sen vuoksi, että ainoastaan ongelmakäyttö tulee yhteiskunnassamme näkyväksi ja huumeita käyttämättömät ihmiset muodostavat käsityksensä juuri tämän tiedon pohjalta.

Aineistossani esiintyy myös muita myönteisellä tai neutraalilla tavalla assosioituvia huumeidenkäyttäjiin viittaavia substantiiveja (osa näistä myös virallisissa yhteyksissä käytettyjä nimityksiä). Näitä ovat esimerkiksi *käyttäjät*, *kannabiksen käyttäjät*, *kannabiksen polttelijat*, *hamputtelijat*, *hampun polttajat*, *päivittäiskäyttäjät*, *satunnaiskäyttäjät* (silloin tällöin huumeita käyttävät) ja *kohtuuskäyttäjät*. Aineistossani myös esimerkiksi nimitys *hampuusit* (esimerkki 3) esiintyi myönteisessä mielessä:

(3) *Hampuusien* rahat on peräisin töistä. Ei kannabiksen käyttäminen tee ihmisestä pahaa. Samanlaisia ihmisiä me olemme kuin muutkin. Työntekijöitä, työnantajia, opiskelijoita. Rehellisiä ja rehtejä Suomen kansalaisia. (Suomi24, 2.12.2007)

Hampuusi (<hamppari) tarkoittaa CD-perussanakirjan (1997; myöh. CD-PS) mukaan *vetelehtivää, epäsiistiä miestä*, muita merkityksiä voivat olla myös *nuorukainen, jätkä* ja *sälli*. Peruslähdekohdiltaan käsite on siis negatiivinen, mutta aineiston kontekstissa sanan voi katsoa muotoillun nimityksestä *hampun polttajat*, jolloin myös sanan semanttinen merkitys on muuttunut. Myös tekstikonteksti ja huumeiden käyttäjiin liitetyt ominaisuudet *samanlaisia kuin muutkin, rehellisiä ja rehtejä Suomen kansalaisia*, luovat sanalle ja näin ollen koko kategorialle myönteistä merkitystä. *Viihdekäyttäjät* ja *viihdelijät* (huumeita yleensä viikonloppuisin viihdetarkoituksessa käyttävät), kuvataan huume-kulttuureita koskevissa tutkimuksissa yleensä huumeita käyttävien itsestään käyttämiksi myönteisiksi ilmauksiksi. Omassa aineistossani nimitykset saavat monessa esiintymisyhteydessä kuitenkin kielteisiä merkityksiä, kuten esimerkeissä 4 ja 5:

(4) kiitoksia paljon viestistäsi, oli tosi lohduttavaa huomata että täällä noia (sic.) fiksujakin on, eikä pelkästään noita ”viihdekäyttäjiä” jotka jaksaa puolustaa kemikaaleja henkeen ja vereen => (Suomi24, 31.10.2007)

(5) Yleensä *viihdekäyttäjänkin* mielipide muuttuu kun on lipunut ongelmakäytön puolelle ja yrittänyt selvitä siinä maailmassa. (IS-keskustelu 19.10.2007)

Esimerkissä 4 on lainausmerkein osoitettu, että nimetty ryhmä ei vastaa nimityksen totunnaista tulkintaa. Viihdekäyttäjien tulkintaa negatiiviseksi nimitykseksi tukee tässä myös kirjoittajan viittaus siihen, että keskustelupalstoilta löytyy fiksujakin ihmisiä, siis muitakin kuin huumeiden käyttäjiä, joita kirjoittaja ilmeisesti pitää vähemmän fiksuina, ja joihin hän lisäksi liittää toiminnan kautta ominaisuuden *kemikaaleja puolustava*. Myös esimerkissä 5 viihdekäyttäjät mieltyy negatiiviseksi ilmaukseksi kirjoittajan antaessa ymmärtää, että viihdekäyttäjä vain kuvittelee voivansa pysyä viihdekäyttäjänä, mutta että hän todellisuudessa huomaamattaan sortuu huumeista riippuvaiseksi ongelmakäyttäjäksi. Adverbiaalikonjunktio *kun* ilmaisee kirjoittajan pitävän ongelmakäyttöä huumeiden käytön väistämättömänä seurauksena, ehdollinen *jos* taas olisi ilmaissut sen vain mahdollisuutena. Voikin olettaa, että esimerkkien 4 ja 5 kirjoittajat eivät itse käytä huumeita, mutta jostakin syystä haluavat ilmaista käsityksensä viihdekäyttäjien ja viihdekäytön todellisesta luonteesta. Avoimesti negatiivisen tunnelatauksen sisältää seuraava keskustelunaloituksen otsikko:

(6) *Väkivaltaiset savuapinat* (Otsikko, Suomi24, 7.11.2007)

Esimerkissä (6) kirjoittaja luokittelee huumeidenkäyttäjät *savuapinoiksi*, mitä hän vielä tarkentaa ominaisuudella *väkivaltaiset*. Huumeiden käyttäjät mieltyvät siis väkivaltaisiksi eläimiksi (apinat), jotka käyttävät huumeita polttamalla (-savu). Väkivallan käyttöä ei yhteiskunnassamme katsota hyväksyttäväksi toimintamuodoksi ja yleensä ihmiset myös erottavat itsensä eläimistä, joten otsikon voi katsoa olevan keskustelun aloitukseksi jopa loukkaava ja provosoiva. Esimerkissä 7 esiintyvä *addikti* määritellään CD-perussanakirjassa (1997) huumeesta t. lääkeaineesta riippuvaiseksi henkilöksi:

(7) *Huumeaddikti* käyttää *kamaa*, koska sen on ”pakko”. (Suomi 24, 3.12.2007).

Kirjoittaja kuvaakin huumeaddiktin olevan pakonomaisesti toimiva: kamaa eli huumeita käytetään pakon edessä. Kaikenlaiset riippuvuudet (epäitsenäisyys, johonkin sidoksissa olo) koetaan länsimaisessa, itsenäisyyttä ja oman elämän hallintaa korostavassa yhteiskunnassa yleensä negatiivisiksi ja vältettäviksi ruumiillisiksi tai henkiseksi tiloiksi. Tällöin esimerkin 7 *huumeaddiktin*, kuten myös aineistossani esiintyvien kategorianimitysten *piikkihuumeaddiktit*, *huumeaddiktit*, *riippuvaiset käyttäjät*, *kannabisriippuvaiset*, *päihderiippuvaiset* ja *huumeriippuvaiset* voidaan ajatella olevan kielteisiä ryhmämäärittelyjä. Niin ikään *narkomaanit*, *narkkarit* ja *narkkikset*, joilla viitataan huumeiden väärinkäyttöön, voidaan katsoa kielteisiksi ilmauksiksi. *Hörhö* taas saa CD-perussanakirjassa (1997) merkityksen kauan vankilassa ollut rikollinen, outo tyyppi tms, jolloin nimitykset *hörhöt* ja *huumehörhöt* viittaavat negatiiviseen käsitykseen huumeiden käyttäjistä.

(8) Huomaa ettet ole tavannut oikeita *huumeraunioita*. Kunpa *narkkarien* sukulaisilla, lapsilla, terapeuteilla, lääkäreillä jne. olisi myös mainostamasi valinnanvapaus? Kukaan ei halua paapoa *huumehörhöä* lähipiirissään. On se vaan niin karmeaa puuhaa. (IS-keskustelu, 19.10.2007)

Esimerkissä 8 *narkkarit* ja *huumehörhöt* kuvataan ihmisiksi, joista on huolehdittava, vaikka kukaan ei sitä haluaisi tehdä. Huumeiden käyttäjät nimetään kannanotossa negatiivisesti ”*raunioiksi*”, rappeutuneiksi ihmisiksi (CD-PS 1997) ja huumeiden käyttö ympäristöä ja lähimmäisiä haittaavaksi ongelmaksi. Näin myös esimerkissä 9, jossa huu-

meiden käytön liittämisen vanhemmuuteen (*huumevanhemmat*), äitiyteen tai isyyteen voi katsoa negatiiviseksi kategorioinniksi, koska yleensä päihteiden vaikutuksen alaisen ihmisen ei katsota kykenevän kantamaan vastuuta muista ihmisistä. Kyseisessä esimerkissä huumeiden käyttäjiin liitetään nimeämisen (*hörhöt*) lisäksi ominaisuutena myös itsekeskeisyys: vain oma napa ja päivän fixit merkitsevät jotain.

(9) Näille *hörhöille* ei mikään muu kuin oma napa ja päivän fixit meinaa mitään. *Huumevanhemmille* ei edes pitäisi suoda mahdollisuutta saada lapsia, se olisi näiden viattomien lapsiparkojen etu. (IS-keskustelu 170/280, 23.10.2007)

(10) Mun mielestä siinä ei oo mitään väärää että et kerro käytöstäs ihmiselle joka ei sitä tajua. *Rotat* sit erikseen ei rahan kusettamista voi puollustella(sic) mitenkään.. (Päihdelinki 25.10.2007)

Niin ikään negatiiviseksi määrittävällä esimerkin 10 ryhmänimityksellä *rotat* kirjoittaja viittaa aineistossani sellaisiin huumeiden käyttäjiin, jotka käyttöö rahoittaakseen varastavat omaisiltaan. Pällin (2003: 138) mukaan minkä tahansa fyysisen, aistein havaittavan tai toimintaa kuvaavan ominaisuuden voi ottaa käyttöön niin, että se viittaa monikollisesti ihmisiin eli kategorisoi. Esimerkissä 10 on eläinkunnan edustajiin, rottiin, joita jo kulttuurisesti pidetään tauteja levittävänä haittaeläimenä, liitetty negatiivisia, inhimillisiä ominaisuuksia, kuten varastaminen ja sitten tätä eläintä tarkoittavalla appellatiivilla on nimetty ryhmä, joka omaa näitä tiettyjä ominaisuuksia. Muita kielteisiksi katsottavia nimityksiä aineistossani ovat esimerkiksi *huumeongelmaiset*, *huumeäidit*, *narkkariäidit*, *huumeporukka*, *blossipäät*, *rikolliset*, *nistit*, *kovanaamahumeilijat*, *kohmelokallonarkit*, *kannabisnarkkari-loiset*, *sekopää-narkit*, *narkkityöntekijät*, *huumehomot*, *rappionarkit*, *huumehörhelöt* ja *sekakäyttäjät* (alkoholia ja muita huumeita sekaisin käyttävät).

Sekä myönteisessä että kielteisessä yhteydessä käytetään aineistossa ryhmänimityksiä *kannabisnarkkarit*, *kannabistit*, *pössyttelijät*, *pilviveikot*, *pilvipäät* ja *hampputyypit* (esimerkit 11–13).

(11) Eräs teidän *kannabisnarkkareiden* harmillisimmista ongelmista on työnteko, että sellaistakin muka pitäisi tehdä...(Suomi24, 12.10.2007)

- Puhut asiaa, *kannabisnarkkariveljeni*. (Suomi24, 12.10.2007)

(12) Enpä ole itse kokenut, en tunne ketään joka ois, eikä kukaan tuttu ole koskaan kertonut nähneensä vaikka tunnen varmasti satoja *pössyttelijöitä* ja olen ollut kuvioissa aktiivisesti mukana vuodesta 1972. - Taitaa olla urbaani legenda koko kannabispsykoosi. (Suomi24, 11.11.2007)

(13) En tunne ketään joka olis iloliemestä eli viinasta psykooseja saanut tai käyttäytynyt väkivaltaisesti. Mut kamapäissään väkivaltarikoksia tehneistä oon kyllä Iltalehdestä lukenunna. *Pössyttelijöiden ja piikittäjien* suunta on auttamatta mielisairaala tai hauta. (Suomi 24, 13.11.2007)

Esimerkissä 11 keskustelunaloituksessa käytetyn nimityksen *kannabisnarkkari* voi selvästi katsoa olevan negatiivisessa mielessä annettu. Samalla kirjoittaja kategorisoi huumeiden käyttäjät ulkoryhmäksi käyttämällä *kannabisnarkkari* -nimityksen yhteydessä tepronominia sekä liittämällä heihin omasta yhteiskunnallisesti katsottuna kielteisen toiminnan eli työnteon välttelyn. Vastauksen tähän kannanottoon voi tulkita olevan ironisen: kirjoittaja periaatteessa myöntää kielteisen toiminnan, mutta liittää samalla itsensä lisäksi myös edellisen kirjoittajan *kannabisnarkkareiden* joukkoon, jolloin koko vastaus saa päinvastaisen merkityksen. Esimerkissä 12 *pössyttelijän* voi katsoa olevan positiivisessa mielessä annettu lempinimi kannabiksen polttajille, katsoohan kirjoittaja itsekin kuuluvansa samaan joukkoon: *olen ollut kuvioissa aktiivisesti mukana vuodesta 1972*. Esimerkissä 13 *pössyttelijät* ja *piikittäjät* yhdistetään kaman käyttöön ja sen myötä väkivaltarikoksiin, jolloin nimityksiin liittyvät assosiaatiot ovat selkeästi kielteisiä.

Huumeiden käyttäjien nimeäminen kuvastaa paitsi kirjoittajan asennetta käyttäjiä kohtaan, myös kategorisoinnissa käytetyn yleistyksen astetta. Pällin (2003: 118) mukaan kategorisoinnin epämääräisyydellä voidaan esimerkiksi kaihtaa persoonan esiintuontia, suojella kasvoja, välttää tietämättömyyden osoittamista, attribuoida syy jonnekin pois ”syyllisestä” jne. Sekä aineistoni internet-keskusteluissa että lehtiartikkeleissa puhutaan usein yleisesti huumeista ja huumeidenkäyttäjistä erittelemättä tarkemmin, minkä tyyppisiä huumeita käytetään ja kuinka usein. Syynä saattaa olla tietämättömyys (esimerkki 14), mutta huumeista puhuttaessa myös esimerkiksi haluttomuus tarkempaan erittelyyn. Selvää on, että käytetyt aineet ovat laittomia, mutta esimerkiksi vaikutukset ja addiktoivuus ovat eri aineilla aivan erilaiset (ks. esim. Päihdelinkin pikatieto). Esimerkiksi kannabiksen suhteen pelko käytön lisääntymisestä saattaa estää tarkemman erittelyn.

Esimerkki 14, erään keskustelun kysymys ja vastaus, kertoo kuitenkin huumeiden käyttöön liittyvän yksinkertaistamisen ongelmallisuudesta.

(14) Miten autan *huumeongelmaista*? (Suomi24, 27.11.2007)

- No kerro nyt vaikka ihan aluksi että – mistä aineesta on kyse? Huumeita on tuhansia. (Suomi24, 27.11.2007)

(15) Loppujen lopuksi se mikä tätä yhteiskuntaa vaivaa on alkoholi vaikka sitä ei monet myönnä niin se vain on haetaan joka vkl kossua alkosta ja ei edes ole ongelma käyttäjä, mutta varopas jos olet jotain muuta päihdettä vetänyt niin olet jo *narkomaani*! (Suomi24, 29.11.2007)

Yleistävä kategorisointi, esim. *huumeongelmainen*, saattaa luokitella samaan ryhmään kuuluvaksi hyvinkin erityyppisiä käyttäjiä. Käytettävä huume voi olla miedoksi (kannabis) tai vahvaksi (heroiini, kokaiini, LSD) luokiteltua ja käytön toistuvuus satunnaista tai päivittäistä. Yksilöiden kategorisointi saman yksinkertaistavan nimikkeen alle saattaa usein aiheuttaa kritiikkiä kategorisoinnin oikeellisuutta kohtaan, kuten esimerkissä 15. Huumeita käyttämättömän mielestä jo satunnainen kannabiksen käyttö saattaa näyttäytyä ongelmana esimerkiksi käytön laittomuuden vuoksi, satunnaisesti kannabista käyttävä taas ei ehkä näe ongelmaa käyttäessään ainetta, joka on todettu laillista alkoholia vaarattommaksi esimerkiksi riippuvuuden syntymisen suhteen (Päihdelinkin pika-tieto). Muita yleistäviä, ongelmalähtöisiä ryhmänimityksiä erityisesti aineistoni internet-keskusteluissa ovat esimerkiksi *narkit*, *ongelmakäyttäjät*, *päihderiippuvaiset*, *huumeriippuvaiset ja huumeongelmaiset*, *huumeäidit*, *huumevanhemmat*, *narkkariäidit*, *päihdeäidit*, *päihdeisät*, *päihdevanhemmat ja väärinkäyttäjät*. *Huumeiden uhrit* -nimitystä käytetään aineistossani lähinnä lehtiartikkeleissa, joissa puhutaan huumekuolemista (esimerkki 15):

(16) Oikeuslääketieteen laitoksella tutkitaan *huumeiden uhreja* Pohjois-Suomea ja pikkupaikkakuntia myöten. (HS.fi 13.10.2007)

Esimerkissä 16 huumeet näyttäytyvät tappavina aineina, jonka uhreja löytyy joka puolelta Suomea. Oikeuslääketieteen laitoksen mainitseminen samassa yhteydessä liittää huumeiden käytön rikollisuuteen ja laajaan, koko yhteiskuntaa koskettavaan ongelmaan. Huumeidenkäyttäjien nimeämisellä uhreiksi taas voidaan viitata paitsi rikollisuuden tai

sairauden (päihdeongelma sairautena) uhrina olemiseen, myös yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin tulleeseen sotaretoriikkaan (vrt. sodan uhrit; Onnela 2001a; Onnela 2001b). Kuten esimerkissä 16 puhutaan yleistäen huumeiden uhreista, myös esimerkin 17 kategorisointi *huumeisiin kuolleet* on yleistävä. Sanomalehtiartikkeleissa näyttää kuitenkin olevan melko yleistä se, että otsikossa puhutaan yleistäen huumeista ja vasta leipätekstissä eritellään tarkemmin käytetty huume/huumeet (esimerkit 16 ja 17):

(17) *Huumeisiin kuolleiden* määrä kasvaa koko ajan (Otsikko)
Vuoren mukaan valtaosan verestä löytyy useaa huumetta, alkoholia ja lääkkeitä. (Leipäteksti, HS.fi 13.10.2007)

(18) Vauvansa pakkaseen hylännyt äiti *huumeissa* (Otsikko)
Amfetamiinista sekaisin oleva äiti koetti päästä pakoon harhoja ja yritti siksi piilottaa vauvan. (Leipäteksti, IS-uutiset, 24.10.2007)

Esimerkissä 17 kategorisointi *huumeisiin kuolleet* viittaa kuoleman liittyvän yleisesti kaikenlaiseen huumeiden käyttöön. Leipätekstin tarkennus kuitenkin kertoo, että valtaosalla niistä, joiden kerrotaan kuolleen huumeisiin, on veressään useaa eri huumetta, alkoholia ja lisäksi vielä lääkkeitä. Nimitys *huumeisiin kuolleet* on siinäkin mielessä harhaanjohtava, että kuolema tilastoidaan Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella huumekuolemaksi aina, kun kuolleen veressä on kielletyksi luokiteltua huumeainetta, vaikka itse kuoleman olisi aiheuttanut esimerkiksi autokolari. Esimerkissä 18 huumeissa eli huumeiden vaikutuksen alaisena oleva äiti on käyttänyt amfetamiinia, joka luokitellaan kovaksi huumeeksi. Uutiskynnyksen ylittävissä huumeidenkäyttäjien liittyvissä tapahtumissa onkin kyse useimmiten koviksi luokitelluista huumeista (esimerkissä 18 *amfetamiini*) tai sekakäytöstä (esimerkissä 17 *useaa huumetta, alkoholia ja lääkkeitä*). Kun julkisen tiedonvälityksen kautta saadut viestit huumeidenkäytöstä liittyvät useimmiten kuolemaan, rikollisuuteen tai (mielen)terveydellisiin ongelmiin, jää lukijan saama mielikuva aiheesta melko yksipuoliseksi.

Huumeidenkäyttäjistä puhuttaessa esiintyy myös partikularisointia eli ainutkertaistamista. Internet-keskusteluissa huumeiden käyttäjiä yksilöidään tarkemmin muun muassa käyttötavan, esim. *pössyttelijät, pilviveikot ja hampun polttajat* (kaikki kolme kannabista polttamalla käytäviä); käytettävän aineen, esim. *kannabistit, hamputtelijat ja hamp-*

punistit (kannabiksen käyttäjiä), *pollenarkit* ja *opparinistit* (heroiinista ja opiaateista riippuvaiset), *piripäät*, *pirinistit*, *pirinkäyttäjät* ja *spiidinistit*, (amfetamiinin käyttäjiä), *subunistit* (subutex-merkkisestä opioidilääkkeestä riippuvaiset), *bentsoriippuvaiset* (bentsodiatsepiineista riippuvaiset) ja *sekakäyttäjät* (alkoholia, kiellettyjä huumeita ja lääkkeitä sekaisin käyttävät); käytön toistuvuuden, esim. *päivittäiskäyttäjät*, *satunnaiskäyttäjät* (esim. kerran vuodessa) ja käyttötarkoituksen, esim. *rohdoskäyttäjät* (yleensä kannabista kipu- tai epilepsialääkkeenä käyttävät), *viihdekäyttäjät ja viiheilijät*, mukaan. Huumeiden käytön yksilöllistäminen ja ainutkertaisuus liittyy huumeidenkäyttäjien itsemäärittelyyn ja uskottavuuteen, jossa aineistoni perusteella ovat tärkeitä erityisesti käytön toistuvuus ja käytettävä aine (esimerkit 19–22):

(19) Bupren *päivittäiskäyttäjänä* en ole koskaan ollut koukussa bentsoihin. (Päihdelinkki, 14.10.2007)

(20) Tiedän sen kanssa että *amfetamiini riipuvainen* siirtyy vahvempiin jos ei saa sitä tarvitsemaansa vauhtia, ja on vahvempaa tarjolla jos on siis todenteolla *narkomaani*, ei *satunnaiskäyttäjä*. korostan tässäkin *kohtuukäyttäjät* ja *väärinkäyttäjät*- (Suomi24, 29.11.2007)

(21) Aika erikoista että tyyppi on ensin ollut *pollenarkki*, sitten siitä toivuttuaan aloittanut pirin ja essot. (Suomi24, 19.10.2007)

(22) Hassua, että *piripäitä* halveksitaan *opiaattipiireissä* sikana. Mutta kummatkin vetävät säännöllisesti bentsoja ja monet ovat myös riippuvaisia siitä. (Päihdelinkki, 15.10.2007)

Esimerkin 19 kirjoittaja määrittelee itsensä buprenorfiini-opiaatin *päivittäiskäyttäjäksi*, esimerkissä 20 taas nousee tärkeäksi eronteko *satunnais-* ja *kohtuukäyttäjien* sekä *väärinkäyttäjien* välillä. Esimerkin 21 kirjoittaja pitää erikoisena erään käyttäjän siirtymistä heroiinista amfetamiiniin ja ekstaasiin, mikä ei hänen mielestään tunnu uskottavalta. Selitys uskottavuuden epäilyyn löytyy esimerkistä 22, jossa kirjoittaja ihmettelee opiaattien, myös heroiinin käyttäjien halveksivaa suhtautumista amfetamiinin käyttäjiin. Palataksemme esimerkkiin 21: jos siis heroiinin käyttäjät halveksivat amfetamiinin käyttäjiä, ei ole uskottavaa, että heroiinin käyttäjä siirtyisi amfetamiiniin. Niin sanotun katu-uskottavuuden osoittaminen esimerkiksi termivalintojen avulla näyttäytyy huumeiden käyttäjien keskusteluissa paikoitellen hyvin tärkeänä, koska etenkin kielteiset huumekokemukset saavat osakseen epäilyjä kerrotun uskottavuudesta.

Huumeiden kasvatukseen, valmistukseen, myyntiin ja salakuljetukseen liittyvinä ryhmänimityksinä aineistossani esiintyvät *kotikasvattajat*, *loppukäyttäjät*, *pikkudiilerit*, *diilerit*, *pirinluukuttajat* (amfetamiinin myyjät), *saastankuljettajat*, *muulit*, *huumeiden salakuljetusverkosto*, *huumeliiga*, *liiga* ja *huumekopla*. *Kotikasvattajat* ja *loppukäyttäjät* voi aineistossani tulkita neutraaleiksi ryhmänimityksiksi, kun taas muita nimityksiä käytetään negatiivisissa yhteyksissä (esimerkit 23–25):

(23) Siinä jäi *saastankuljettajat* kiinni! Hyvä tulli!:) (Suomi24, 26.11.2007)

(24) niinpä niin ei se lopu yksi *liiga* jää kiinni niin pian on uusi tilalla. käreäyttävät nuo *liigat* myös toisiaan että pääsevat kilpailijoista. *pikkudiilerit* käreäytti muutama vuosi sitten parikymmentä *kasvattajaa* kun ei mennyt enää paskalätkä kaupaksi. (Suomi24, 26.11.2007)

(25) Huumetoimintaa pyörittää sellaiset piirit että kiinnijäämisriskillä tai rangaisutkilla ei ole mitään merkitystä, aina löytyy uusi *diileri* tai *muuli* joka tarvittaessa pakotetaan hommaan. (IS-keskustelu, 19.10.2007)

Esimerkki 23 on kommentti Iltalehdessä julkaistuun artikkeliin, jossa kerrotaan Helsingin käräjäoikeuden vanginneen 25 ihmistä epäiltyinä törkeistä huumerikoksista (salakuljetuksesta) ja törkeistä rahanpesuista. Huumeiden maahantuojat nimetään esimerkissä voimakkaan tunnepitoisesti ja negatiivisesti (*saastankuljettajat* > CD-PS 1997 s.v. saasta = epäpuhtaus, lika, törky). Tullin kehuminen hyvästä toiminnasta osoittaa kirjoittajan hyväksyvän yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja käsitykset huumeiden vaarallisuudesta ja laittomuudesta. Esimerkeissä 24 ja 25 ryhmänimitys *liiga* viittaa suurempaan salakuljetusverkostoon, rikollisliigaan (CD-PS 1997), *muulit* yksittäisiin salakuljettajiin ja *diilerit* huumeiden jakelijoihin. *Kotikasvattajat* ovat aineistossani kannabista kotoaan viljeleviä huumeidenkäyttäjiä. Esimerkkien perusteella huumeiden salakuljetus ja jakelu nähdään kielteisenä asiana, johon liittyy esimerkiksi toimintaan pakottaminen, piittaamattomuus aineen laadusta (*paskalätkä*), ja jonka uhriksi myös kannabista omaan käyttöön kasvattavat joutuvat.

Huumeiden käyttäjiä konstruoidaan ryhmäksi myös muulla tavoin kuin yhden tai kahden sanan mittaisilla nimityksillä ja määritteillä. Seuraavassa esimerkissä (esimerkki

26) huumeiden käyttäjiä koskeva kategoriakuvaus saadaan aikaan restriktiivisen eli rajaavan relatiivilauseen avulla:

(26) Espoolainen Ilona kuoli elokuussa. Hän on *yksi niistä noin kahdestasadasta suomalaisesta, jotka kuolevat tänä vuonna huumeisiin*. (HS.fi, 13.10.2007)

(27) huumeet on perseestä ja *käyttäjät sen näköisiä*. (Suomi24, 24.10.2007)

Helsingin Sanomien nettiartikkelista poimitun esimerkkilauseen (esimerkki 26) tekstistä rakentuu relatiivilauseen avulla määritelty ryhmä, jonka jäsenet kuolevat huumeisiin. Lauseessa nostetaan indefiniittisen ilmauksen avulla esille yksi kategorian edustajista, Ilona, jonka esimerkin avulla tapahtuma, huumeisiin kuoleminen pyritään tekemään lukijalle konkreettiseksi. Lukija voi tehdä lauseesta helposti tietyn johtopäätöksen: jos käytät huumeita, kuolet. Myös huumeiden käyttäjiin liitetyt ominaisuudet vaihtelevat puhujasta riippuen. Esimerkin 27 kirjoittaja taas osoittaa affektiivisilla sanavalinnoillaan olevansa huumeiden vastustaja. Huumeiden käyttäjiin liitetään tekstissä ulkonäköön liittyvä negatiivinen ominaisuus, jonka kerrotaan olevan tulosta huumeiden käytöstä. Muita semantiikaltaan negatiivisia ominaisuuksia ja stereotypioita, joita kirjoittajat huumeiden käyttäjiin aineistossani liittävät, ovat muun muassa *skitsous, väkivaltaisuus, tyhmyys, tietämättömyys, säällittävyys, holtittomuus ihmissuhteissa, takkutukkaisuus, henkinen ja fyysinen impotenssi, zombius, laiskuus, vastuuttomuus, työn vieroksunta, viisastelevuus, sekopäisyys, koukussa olo ja rikollisuus*, joista osa on jo aiemmin mainittuja. Positiivisia, lähinnä kannabiksen käyttäjien itsestään käyttämiä ominaisuuksia aineistossani ovat esimerkiksi *tavallisuus, rehellisyys, anteliaisuus, filosofisuus ja syvällisempi seksuaalisuus*.

Teksteissä käytettyjen nimitysten ja kuvausten affektiivisuus korreloi aineistossani tekstin yleiseen sävyyn sekä kirjoittajan suhtautumiseen huumeiden käyttöön ja käyttäjiin. Positiivinen nimeäminen viittaa yleensä myönteiseen suhtautumiseen, neutraali nimeäminen taas liittyy lähes aina pyrkimykseen lähestyä aihetta objektiivisesti. Negatiivisia nimityksiä käyttävät kirjoittajat liittävät huumeiden käyttäjien ryhmään myös runsaasti kielteisiä ominaisuuksia ja heidän suhtautumisensa voi tulkita olevan kielteisen ja syyll-

listävän. Yleistyksen aste voi aineistossani viitata tietämättömyyteen erilaisista huumeista ja niiden vaikutuksista, mutta myös haluttomuuteen tehdä eronteko esimerkiksi mietojen ja vahvojen huumeiden välillä. Ei-käyttäjille raja laillisuuden laittomuuden välillä on usein riittävä. Huumeidenkäyttäjien yksilöllistäminen ja ainutkertaisuus taas liittyy tavallisimmin heidän itsemäärittelyynsä ja uskottavuuteensa, jossa aineistoni perusteella ovat tärkeitä erityisesti käytön toistuvuus ja käytettävä aine.

5.1.2 Toimija vai toiminnan kohde

Se, miten toimivina, millaisissa rooleissa ja millaisten prosessien toimijoina teksteissä mainitut ryhmät ja kategoriat esitetään, kertoo käytännössä enemmän kuin mitä merkityksestä saataisiin irti vain leksikaalisen tason keinoin. Laajemmasti ymmärrettynä kuvailua ja nimenomaan merkityksien aktuaalistamista on juuri se, millaisten prosessien osallistujina ja millaisissa rooleissa kategoriat esitetään. (Pälli 2003: 156.) Omassa aineistossani huumeiden käyttäjät esiintyvät monipuolisesti niin toimijoina kuin toiminnan kohteina. Erilaisten prosessien avulla huumeidenkäyttäjille annetut roolit liittyvät yleensä rikoksiin, riippuvuuteen, tiedostamattomaan itsetuhoisuuteen, moraalittomuuteen ja vastuuttomuuteen, mutta myös anteliaisuuteen, normaaliin työssä menestymiseen ja hyvään vanhemmuuteen.

Pällin (2003: 157) tutkimuksessa yleisin ihmisryhmän esittämisen prosessityyppi argumentoivassa kirjoittelussa on **relaationaaliset prosessit**. Myös Karvosen (1995: 118) oppikirjatekstejä koskevassa tutkimuksessa relaationaaliset suhdelauseet olivat yleisin lausetyyppi. Relatonaalisuus onkin prosessityyppinä laaja-alainen, relaationaaliseksi voidaan katsoa kaikki sellaiset prosessit, joissa on jollain tapaa kyse asioiden välisten suhteiden ilmaisemisesta (ks. Halliday 2004: 210–248). Ryhmistä ja kategorioista puhuttaessa relaationaaliset prosessit voisivat Pällin (2003: 157) mukaan olla luonteeltaan esimerkiksi sellaisia, että ryhmää kuvataan ja sille annetaan erilaisia ominaisuuksia. Myös omassa aineistossani relaationaaliset prosessit ovat usein identifioivia ja niiden avulla liitetään huumeidenkäyttäjiin erilaisia ominaisuuksia. Esimerkkilauseista 28–30 on löydettävissä myös muita prosesseja, joista osa on ilmaistu verbin nominaalimuodon eli

kieliopillisen metaforan avulla (verbien nominaalistamisesta esim. Karvonen 1992: 149–150):

(28) Kaikki ne *hampputyypit* on oikeasti *sekakäyttäjiä*. (Suomi24, 8.11.2007)

(29) Kaikki *pössyttelijät* eivät ole *parikymppisiä takkutukia* ”elämysmatkoillaan”, vaan *seassa on* ihan sitä sinunkin näköistä *tavankansaa*, joille kannabis on lievityksen synonyymi. (Suomi24, 3.12.2007)

(30) *Blossipäät* on tosi *fiksua porukkaa*. (Suomi24, 9.12.2007)

(31) *Huumeäidit* ovat *sellaisia vahdittavia* ja ei tuollaista äitiä saisi päästää asumaan ei pienen ei ison lapsen kanssa yksin!!! (IS-keskustelu, 23.10.2007)

Esimerkeissä 28–31 huumeiden käyttäjät kategorisoidaan ensinnäkin nimeämisen (*hampputyypit*, *pössyttelijät*, *blossipäät*, *huumeäidit*) kautta ja sitten nämä kategoriat liitetään toisiin kategorioihin ja ominaisuuksiin (*sekakäyttäjät*, *parikymppiset takkutukat*, *fiksua porukkaa*, *vahdittavat*). Esimerkin 28 kirjoittaja yhdistää identifioivan suhdeprosessin avulla kannabiksen käyttäjät, *hampputyypit*, varmuudella sekakäyttöön eli alkoholin, lääkkeiden ja kiellettyjen huumeiden samanaikaiseen käyttöön. Kun nimetyn kategorian ilmaistaan olevan jotain, luodaan Pällin (2003: 157) mukaan kontekstia ensin nimetyn kategorian merkitykselle. Esimerkin kirjoittaja antaa ymmärtää, että *oikeasti*, vaikka joku väittäisi toisin, kannabiksen käyttäjät käyttävät lisäksi muita huumaavia aineita. Hän siis kieltää sen mahdollisuuden, että ainoastaan yhden miedon huumeen käyttö olisi mahdollista. Totalitiivikvanttorin *kaikki* avulla kannabiksen käyttäjien ryhmän kaikkiin jäseniin liitetään sama annettu ominaisuus vailla poikkeuksia. Vastakkainen näkemys kannabiksen käyttäjistä annetaan esimerkissä 29, jossa ryhmäkategorialla *pössyttelijät* on kielteinen relationaalinen suhde kategoriaan *parikymppiset takkutukat*. *Parikymppiset takkutukat* assosioituu esimerkissä negatiiviseksi ilmaukseksi ja määritteen samuus identifioitavan *pössyttelijän* kanssa pyritäänkin lauseessa kieltämään. Totaliivi *kaikki* saa tässä esimerkissä aikaan sen, että ryhmä käsitetään osiin jaettavissa olevana kokonaisuutena, joista useimmilla ryhmän jäsenistä ei ole kuvattua ominaisuutta, vaikka todennäköisesti on myös niitä joilla on. Esimerkissä annetaan tavanomaisesti huumeiden käyttäjiin liitetyn ominaisuuden rinnalle toinen vaihtoehto: **eksistentiaalisen**

prosessin avulla ilmaistaan, että huumeiden käyttäjien joukossa *on* ihan tavallisia ihmisiä (eksistentiaalilauseen rakenteesta suomen kielessä VISK 2008: § 894). Näin kyseessä olevasta ryhmästä pyritään luomaan positiivisempi kuva.

Esimerkissä 30 ilmaistaan ensinnäkin olevan sellainen ryhmä kuin *blossipäät*, joihin kirjoittaja liittää positiivisen ominaisuuden *fixsu* relationaalisen identifioivan samuuseen *olla*-verbin avulla. Nimityksen *blossipäät* voi kuitenkin tulkita negatiiviseksi ilmaukseksi, jolloin koko esimerkkiteksti saa ironisen sävyn ja tekstin todellinen merkitys muuttuu päinvastaiseksi. Esimerkissä 31 yhdistetään niin ikään identifioivan suhdet-prosessin avulla kategoriaan *huumeäidit* ominaisuus *sellaiset vahdittavat*. Verbin adjektiivinen nominaalimuoto, partisiippi *vahdittava* (sellainen, jota täytyy vahtia) muuttaa relationaalisen prosessin eksplisiittisen toimijan implisiittisesti materiaalisen prosessin toiminnan, vahtimisen, kohteeksi ja näin ollen rakentaa näin ollen huumeita käyttävistä äideistä vastuuttomia yksilöitä. Myös esimerkissä 32 esiintyvä omistamiseen liittyvä prosessi katsotaan relationaaliseksi (Halliday 2004: 216):

(32) *Mutta jos narkilla olisi ollut puukko tai kirves kädessä, se olisi vedelly sillä ympäri korvia, kiitos kannabiksen.* (Suomi24, 9.11.2007)

Esimerkki 32 on kommentti uutisartikkeliin, jossa kerrotaan viinapullolla ystävänsä päähän lyöneestä miehestä, jonka vaatekaapista löytyy kannabisviljelmä. Jo kirjoittajan käyttämä nimitys *narkki* viittaa negatiiviseen, kaikki huumeidenkäyttäjät samaan ryhmään kategorisoivaan käsitykseen kannabiksen käyttäjistä. Esimerkistä voikin tulkita perinteisen huumevalistuksen luomiin stereotypioihin perustuvan päättelyketjun: Jos ihmisellä on vaatekaapissaan kannabisviljelmä, hän on narkomaani, eli riippuvainen huumeista. Yleinen mielikuva on, että päihde, etenkin alkoholi, tekee monista ihmisistä aggressiivisia. Alkoholi kuitenkin on laillinen päihde, joten sitä voi kaiken järjen mukaan pitää turvallisempana kuin huumeita. Huumeidenkäyttäjä ei siis todennäköisesti kannabiksen vaikutuksen alaisena välitä toista ihmistä lyödessään siitä, mitä kädessä sattuu olemaan, vaan lyö vaikka puukolla tai kirveellä.

Materiaaliset prosessit kuvaavat ulkoista kokemusta, yleensä konkreettista tekemistä (transitiivinen) ja tapahtumista (intransitiivinen), mutta voivat kuvata myös abstraktim-

paa tekemistä. Materiaaliset prosessit edellyttävät tekijöitä ja tekemisen kohteita ja niitä voidaan ilmaista kaikilla aktiivista tekemistä ilmaisevilla verbeillä. (Halliday 2004: 179–180.) Pällin (2003: 158) aineistossa tyypillinen aktiivisen ryhmätoimijan sisältämä materiaallinen prosessi ilmenee useimmissa tapauksissa imperfektimuotoisessa kerronnassa, jossa jonkin ryhmän kerrotaan tehneen jotain. Omassa aineistossani huumeiden käyttäjiin liittyvät materiaaliset prosessit esiintyvät usein preesensmuotoisissa lauseissa, jotka kuvaavat paraikaa tapahtuvia toimintoja ja antavat vaikutelman sanotun jatkuvuudesta ja totuudenmukaisuudesta (esimerkit 33–35). Imperfektin käyttö taas on tavallista kerrottaessa omakohtaisista kokemuksista (esimerkki 37). Luonnollisesti myös muita aikamuotoja käytetään (esimerkki 36).

(33) *Piikkihuumeaddiktit tekevät lähinnä pieniä omaisuusrikoksia, joilla ei tavallisesti ole lööppiarvoa.* (Suomi24, 9.11.2007)

(34) *Mitä itse tiedän päivittäin käyttäviä, niin kyllä heistä 100% kantaa mukanaan bentso-riippuvuutta muiden riippuvuuksien ohella.* (Päihdelinkki, 14.10.2007)

(35) *Jos joku pilviveikko kävelee auton alle, ku ei tajuu et on keskellä tietä, niin mitä/ketä muuta syytettävää on kun just se v*tun kukka?* (Suomi24, 18.10.2007)

(36) *Ohikulkijan puskaista löytämän vauvan oli hylännyt huumeista seonnut äiti.* (IS-uutiset, 23.10.2007)

(37) *Aluksi vetelin sitä (amfetamiinia, kirj. huom.) viikonloppuisin ja valvoin sen yhden pe-la vastasen yön ja sunnuntaina streittasin että maanantaina taas jaksais tehdä duunii.*
No siinä se 2-3kk meni noin... (Suomi24, 28.11.2007)

Esimerkeissä 32–35 toimijoina ovat huumeiden käyttäjät, jotka esimerkeissä 32 ja 34 on kategorisoitu nimeämällä (*piikkihuumeaddiktit, pilviveikko*), esimerkeissä 33 ja 35 kieliopillisen metaforan (*huumeista seonnut äiti, päivittäin käyttävät*) avulla. Esimerkeissä 32, 35 ja 36 sekä agenttiivinen toimija että materiaallinen toiminta on kuvattu negatiivisina: huumeista riippuvaiset *tekevät omaisuusrikoksia* eli varastavat tai vahingoittavat muiden omaisuutta, kannabiksen polttaja *kävelee auton alle* ja *huumeista seonnut äiti oli hylännyt* lapsensa. Kaikissa kolmessa esimerkissä toimijoille kuvatut roolit ovat yhteiskunnallisesti tuomittavia, jolloin ulkoryhmän kategorisointiin liittyvän yleistämi-

sen ja homogeenistamisen vuoksi saattaa huumeiden käyttö yleensäkin näyttäytyä tuomittavana toimintana (ks. kpl 3.1). Esimerkissä 33 kirjoittajan omakohtainen tulkinta kokemuksistaan, kognitioverbillä *tietää* ilmaistu **mentaalinen** prosessi, toimii esitetyn mielipiteen oikeuttajana. Tässä tapauksessa kokijana on kirjoittaja *itse* ja kohteena *päivittäin* (huumeita) *käyttävät* (ihmiset). Materiaalisen *kantaa*-prosessin toimijana tekstissä on monikon 3. persoonassa *he*, jolla viitataan edellisen lauseen *päivittäin käyttäviin*. Kirjoittajan mielestä jokaisella hänen tuntemallaan huumeiden päivittäiskäyttäjällä on riippuvuus tiettyyn huumaavaan lääkeaineeseen, bentsodiatsepiiniin. Toimijan agenttiivisuus ei lauseessa ole täysin selvä, kantamisen sinänsä voi tulkita olevan aktiivista ja toimijan kontrolloitavissa. Kun riippuvuus yleensä kuitenkin katsotaan kielteiseksi asiaksi, voisi riippuvuuden kantamisen olevan jollain tavoin pakonomaista. Tällöin huumeiden käyttäjät voi toimijoina olemisen sijasta tulkita uhreiksi, minkä voi tulkita negatiiviseksi asiaksi.

Esimerkissä 34 huumeidenkäyttäjä on nimetty *pilviveikoksi*, jonka toimijuus ja agenttiivisuus ensinnäkin materiaalissa *kävellä*-prosessissa näyttäytyy itsetuhoisena: *pilviveikko kävelee auton alle*. Esimerkin toisessa lauseessa kirjoittaja pyrkii antamaan selityksen negatiiviseksi katsotulle toiminnalle kielteisen, mentaalisen *tajuta* -prosessin ja relationaalisen *olla*-verbillä ilmaistu prosessin avulla: *pilviveikko ei tajua, että on keskellä tietä*. Näin kannabiksen polttajaan liitetään aktiivisen toiminnan kautta useita kielteisiä ominaisuuksia. Esimerkissä käytetty toimijaan liitetty pronomini *joku* voidaan tulkita kahdella tavalla. Pällin (2003: 152) mukaan indefiniittiset ilmaukset *yksi*, *eräs*, *joku* ja *muuan* voivat toimia tarkentimina, jotka yhdessä pääsanansa kanssa viittaavat johonkin tiettyyn (periaatteessa yhteen) mainitun kategorian edustajaan. Ensimmäinen vaihtoehto onkin, että kirjoittaja puhuu kyseessä olevasta henkilöryhmästä esimerkinomaisesti. Toinen vaihtoehto taas on, että pronomini on lauseessa osoittamassa vähättelyä t. halveksuntaa (CD-PS 1997 s.v. *joku*). Molemmat vaihtoehdot ovat periaatteessa mahdollisia, mutta tekstikontekstin negatiivisen sävyn huomioiden on todennäköisempää tulkita, että kirjoittaja osoittaa pronomiinilla kielteisen suhtautumisensa kannabiksen käyttäjiin. Esimerkissä 37 *minä* -toimijan agenttiivisuus on selvä, kirjoittaja kertoo esimerkissä omasta konkreettisesta toiminnastaan, joka aluksi sujuukin suunni-

tellulla tavalla. Pikkuhiljaa toiminnan agenttiivisuus lipuu toimijan ulottumattomiin, jolloin huumeiden käyttö alkaa näyttäytyä ongelmallisena (esimerkki 38):

(38) Kesäloman jälkeen *huomasin* että *olin valvonut* viikon putkeen kun *sain* käsiini niin sairasta tavaraa (amfetamiinia, kirj. huom.) että tosiaan silmät *pysy* auki ... (Suomi24, 28.11.2007)

(39) Lähipiirissänikin *on yksi heroinisti* joka *terrorisoi* käytöksellään monen elämää ja *meidän pitäisi* sitten *kestää itse hankittu* paska olotila. (Suomi24, 5.12.2007)

Esimerkin 38 kertoja on itse huumeidenkäyttäjä ja toimijana tekstin kolmessa ensimmäisessä prosessissa, kokijana mentaalisisessa *huomata*-verbillä ilmaistussa prosessissa sekä materiaalisissa fysiologista tilaa ilmaisevalla *valvoa*-verbillä ja omistussuhteen muutosta ilmaisevalla *saada*-verbillä ilmaistuissa prosesseissa. **Mentaaliset prosessit** ilmaisevat yleensä havaintoa, tunnetta, kognitiota tai toivomusta, ja siinä on kaksi osallistujaa: tiedollinen aistija sekä aistittava kohde eli ilmiö (Halliday 2004: 197–198). Havaitsevan agenttiivisuus on vahva tulkitsevan merkityksen saavassa mentaalisisessa huomaamisprosessissa sekä materiaalisessa saamisprosessissa, mutta valvomisprosessi näyttäytyy tekstissä toimijan aktiivisen kontrolloinnin ulottumattomissa olevana, silmät *pysyivät* auki amfetamiinin käytön seurauksena kokijasta itsestään riippumatta.

Esimerkki 39 on toiminnallisesti hyvin monikerroksinen. Ensimmäiseksi mainitun, *olla*-verbillä ilmaistun prosessin voi luokitella **eksistentiaaliseksi** tai **lokaaliseksi** (lokaatio-
ta Pajunen 2001: 104–107). Referentiaalisen paikanilmaisun *lähipiirissä* avulla kirjoittaja tarkentaa, että *heroinistit* -kategoriaan kuuluva ihminen kuuluu hänen omaan kokemuspiiriinsä. Nimeämänsä kategorian edustajan ominaisuuksia kirjoittaja laajentaa epärestriktiivisessä, lisäävässä relatiivilauseessa, jossa heroinisti asettuu negatiivisen, materiaalisena *terrorisoida* -prosessin toimijaksi. Prosessin kohteena on monen elämä. Rinnasteisessa sivulauseessa kirjoittaja asettaa *me*-pronominilla sisäryhmäksi ilmaistun joukon ihmisiä vastakkain ulkoryhmään kuuluvan heroinistin kanssa. Lauseen prosessit voi luokitella mentaaliseksi (*pitäisi kestää*) ja materiaaliseksi (*hankkia*) ja prosessien toimijoina ovat *me* merkityksessä 'minä ja muut heroinistin lähipiiriin kuuluvat' ja *itse*, joka tässä viittaa heroinistiin. Sekä heroinistiin liitetty, partisiippirakenteella ilmaistu

toiminta *hankkia*, että meihin liitetty, modaalisuutta ilmaiseva liittomuoto *pitäisi kestää* saavat molemmat kohteekseen abstraktin ilmauksen, tietynlaisen olotilan, jonka kirjoittaja viittaa ilmenevän terrorisoivana käyttäytymisenä. *Heroinistin* voi kuitenkin tulkita olevan tässä lauseessa intentionaalisen materiaalisen toiminnan agenttiivina, hän on itse kontrolloinut toimintaansa, hankkinut paskan olotilan, kun taas kirjoittaja muiden sisäryhmään luokiteltavien tavoin ei ole voinut vaikuttaa toimintaan, jonka kohteeksi on joutunut. Kvanttorilla *yksi* tarkennettu heroinisti on tunnettu, jolloin kyse on tässä tapauksessa yhdestä *heroinistit* -ryhmän edustajasta ja nimenomaan hänen ominaisuuksistaan. Pällin (2003: 149) mukaan tällaiset partikularisoivat ilmaukset voivat toimia retorisisina keinoina, joilla erilaisia asioita, kuten syytä ja vastuuta, voidaan siirtää yksilölle, pois ryhmästä. Esimerkin 39 taustalta voi kuitenkin havaita todennäköiseksi mahdollisuudeksi sen, että on myös muita heroisiin käyttäjiä, jotka toimivat samalla tavalla. Viitteen tällaiseen tulkintaan antaa *lähipiiri*-sanan *-kin* -liitepartikkeli. Retorisiksi voi tulkita myös kirjoittajan tekemät sanavalinnat, esimerkiksi voimakkaan negatiivinen *terrorisoida*, jonka viittaa terroristeihin, terrorin harjoittajiin eli ihmisiin, jotka tahallaan vahingoittavat muita ihmisiä.

Tähän mennessä esitetyistä esimerkeistä poiketen esimerkin 40 väitelauseessa *hampumpiusten* ja *-naisten* toiminta näyttäytyy sekä yksilön kannalta positiivisena että yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä: he *ovat* perinteisesti *lahjoittaneet* merkittävän summan Joulupata-keräykseen.

(40) Joulupata on taas avattu. *Hamppumiehet ja naiset* ovat perinteisesti *lahjoittaneet* merkittävän summa (sic.) tähän keräykseen, joten *haastan* mukaan kaikki vastustajat. (Suomi24, 1.12.2007)

Hamppumiehet ja -naiset on jo kategorianimityksenä erittelevä (kannabista käyttävät) ja tässä keskustelukontekstissa positiiviseksi luokiteltava (lempinimenomainen). Kirjoittajan voi tulkita itsekin kuuluvan *hamppumiesten* ja *-naisten* ryhmään, koskapa hän on itse sivulauseessa esiintyvän, verbaalisen *haastaa* -proessin toimijana ja agenttiivina. **Verbaaliset sanomisen prosessit** ilmaisevat yleensä sellaisia toimia kuten sanomista ja tarkoittamista (Halliday 2004: 172), tässä tapauksessa haasteen esittämistä. Toiminnan kohteena ovat tässä prosessissa *vastustajat*, joiden kontekstin huomioiden voi tulkita

olevan kannabiksen vastustajia. Kuten esimerkissä 40, voi myös esimerkkien 41 ja 42 kirjoittajien tulkita pyrkivän luomaan positiivista kuvaa huumeiden käyttäjistä. Kuten muutamissa edellisissäkin esimerkeissä, on myös seuraavissa lauseissa kokonaiskuvan luomiseksi tarpeen analysoida useampia prosesseja:

(41) Monet entiset *pilvenpolttokaverini ovat pärjänneet* hyvin tässä yhteiskunnassa ja hyviä vanhempia (sic.). Heissä *löytyy* niin lääketieteen kuin valtiotieteen tohtorikin, lastentarhanopettaja, nuorisotyöntekijä ja päihdeterapeutti. (IS-keskustelu, 19.10.2007)

(42) Tosiasia on, että IT-alan (menestyvissä) *pienyrietyksissä on* todella paljon *kannabiksen käyttäjiä* – niin työntekijöinä, osakkaina kuin pömmöinäkin. Kannabis ilmeisesti jopa buustaa IT –alan miehen työsuoritusta. (Suomi24, 18.10.2007)

Esimerkin 41 lauseista on löydettävissä kolme prosessia, materiaallinen *pärjätä* ja relationaalinen *olla*, joka on jätetty merkitsemättä sekä lauserakenteen perusteella eksistentiaalisiksi luokiteltavissa oleva *löytyä*, jonka voi tulkita merkitsevän jossakin joukossa olemista, vrt. *heidän joukostaan löytyy* tai *heidän joukossaan on*. Ensimmäisessä virkkeessä prosessien aktiivisina toimijoina ovat ryhmäksi kategorisoidut *entiset pilvenpolttokaverit*, jotka *ovat pärjänneet* yhteiskunnassa ja (*ovat*) hyviä vanhempia. Esimerkin toisessa lauseessa eksistentiaalisen prosessin olijat ovat yhteiskunnallisesti arvostettujen ammattien edustajia: lääketieteen ja valtiotieteen tohtorit, lastentarhanopettaja, nuorisotyöntekijä ja päihdeterapeutti. Näiden voi tulkita pyrkivän luomaan positiivisen kuvan aikaisemmin huumeita käyttäneistä ihmisistä sekä ilmaisemaan, että etenkin kannabiksen käyttö jossain vaiheessa elämää ei välttämättä vaikuta negatiivisesti yksilön myöhempiin vaiheisiin. Esimerkissä käytetty epämääräisen määrän kvanttori *moni* ilmaisee muiden epämääräistävien kvanttori-ilmausten, kuten *harva*, *usea* ja *muutama*, tavoin kyseessä olevan määräämättömän määrän henkilöitä. Toisaalta se luo yhteisyyttä puheena olevaan kategoriaan, mutta toisaalta se epämääräistää ryhmän hajanaiseksi joukoksi. (Pälli 2003: 147.) Mahdollisesti kirjoittaja ei pysty esittämään tarkkaa määrää tai implikoi tietävänsä ryhmän tarkemmin, mutta ei halua kertoa suoraan keistä on kyse. Lukujen käytön on yleensä todettu lisäävän sanotun retorista vakuuttavuutta mutta epämääräistävien kvanttori-ilmauksen käyttö saattaa tässä esimerkissä olla täsmällisten lu-

kumäärien käyttöä tehokkaampaa, sillä kaikki entiset pilvenpolttokaverit eivät ehkä olekaan menestyneet niin hyvin.

Samantapaista retorista keinoa käytetään myös esimerkissä 42, jossa kvanttoriadverbi *paljon* saa vielä lisämääritteen *todella*. Tekstin prosessit ovat eksistentiaalinen ja relationaalinen, joka on samalla lokaalisen sijan ilmaiseva. Päälauseen eksistentiaalinen *olla*-prosessi ilmaisee olevan olemassa tietyn tosiasian, joka tarkennetaan sivulauseessa: menestyvissä IT-alan yrityksissä *on* paljon kannabista käyttäviä työntekijöitä. Esimerkkiteksti liittyy keskusteluun kannabiksen käyttäjien oletetusta työtä vieroksuvasta asenteesta, ja pyrkii osaltaan purkamaan näitä kielteisiä ennakkoluuloja sekä tuomaan kannabiksen käytön esille positiivisena, työsuoritusta parantavana asiana. Perusteluja, esimerkiksi viittausta omakohtaisiin kokemuksiin, esimerkissä esitetyn väitteen todenperäisyydelle ei kuitenkaan anneta.

Käyttäytymisen prosessit ilmaisevat yleensä sisäisten toimintojen ulkoisia ilmentymiä, tietoisuuden ja fysiologisten tilojen purkautumista toiminnaksi. Seuraavassa esimerkissä huumeidenkäyttäjiin liitetty käyttäytymisen prosessiksi tulkittavissa oleva *hörhöillä* on ilmaistu kieliopillisen metaforan avulla (esimerkki 43):

(43) Hän *ymmärtää*, että yhteiskunta *haluaa unohtaa* kaduilla *hörhöilevät* huumeiden käyttäjät. (HS.fi, 13.10.2007)

Esimerkissä 43 on kolme samanaikaista prosessia: päälauseessa mentaalinen, propositionaalista asennetta ilmaiseva prosessi *ymmärtää*, joka ilmaisee esimerkin toimijan, *hänen*, kognitiivista suhdettaan sivulauseen sisältöön (VISK 2008: § 461). Sivulauseessa esiintyvän, niin ikään mentaalisen, verbiketjulla ilmaistun, propositionaalista asennetta ilmaisevan prosessin *haluaa unohtaa* toimijaksi on nimetty kollektiivi *yhteiskunta*, joka CD-perussanakirjan (1997) mukaan tarkoittaa koko kansaa sosiaalisena, järjestyneenä kokonaisuutena. Vaikka päälauseen toimija periaatteessa on itsekin osa mainitsemaansa yhteiskuntaa, rakentaa esimerkiksi possessiivisuffiksin puute (vrt. yhteiskuntamme haluaa unohtaa) sekä viittaaminen yhteiskuntaan tarkemmin yksilöimättömänä toimijana, yhteiskunnasta ulkoryhmää suhteessa sekä päälauseen toimijaan että sivulauseeseen objektiin, huumeiden käyttäjiin. Huumeiden käyttäjät ovat sivulauseessa mentaali-

sen toiminnan kohteena, mutta samalla myös kolmannen prosessityypin, kieliopillisen metaforan avulla ilmaistun käyttäytymisen prosessin toimijana. Verbillä ilmaistuna nominalisaatio *hörhöilevät huumeiden käyttäjät* kääntyy muotoon *huumeiden käyttäjät hörhöilevät*, minkä voi katsoa negatiiviseksi ja samalla ulkoryhmäisyyttä rakentavaksi ilmaukseksi. Kirjoittajan voi siis tulkita suhtautuvan kielteisesti sekä huumeidenkäyttäjiin että yhteiskuntaan, jonka tekstissä ilmaistaan annettuna tosiasiana haluavan unohtaa huumeidenkäyttäjät. Myös esimerkin 44 kuva negatiivinen kuva huumeidenkäyttäjistä rakentuu sekä oman kokemuksen että huumeidenkäyttäjiin liitetyn toiminnan kautta:

(44) *Näen töissäni narkkareita eikä näky ole kaunis. Huumeiden käyttö tuhoaa oikeasti elämää sanoi nuori pintaporukka mitä hyvänsä. Mitä tehdä kolmikymppisten aivonsa huumeilla tuhonneiden kanssa? (IS-keskustelu, 19.10.2007)*

Esimerkissä 44 minä-toimijan huumeiden käyttöä ja samalla huumeiden käyttäjiä koskeva negatiivinen argumentointi saa perustelunsa omakohtaisesta havaintoprosessista. Minä-agentiivin näköhavaintoa leksikalisoivan *nähdä* -prosessin kohteena ovat *narkkarit*, ja samaan ryhmään viittaa myös nominalisaatio *aivonsa huumeilla tuhonneet*. Nuori pintaporukka, joka tekstikontekstissaan viittaa myös huumeiden käyttäjiin (koskeehan käyty keskustelu julkkispiireissä muhivaa huumeepommia, IS:n uutisotsikko 19.10.2007), on sitä vastoin verbaalisen *sanoa* -prosessin toimijana, tämän prosessin voi katsoa olevan vastakkain toisen lauseessa olevan materiaallisen *tuhoaa* -prosessin kanssa. Nominaali-ilmauksessa *aivonsa huumeilla tuhonneet* huumeiden käyttäjien voi sitä vastoin katsoa olevan agenttiivisena toimijana, käyttäjät ovat itse tuhonneet aivonsa.

(45) *Samalla huumehörhöt huutelevat yhteiskuntaa apuun hoitamaan itse aiheuttamiaan ongelmia. (IS-keskustelu, 19.10.2007)*

Esimerkin 43 tavoin myös esimerkin 45 verbaalinen prosessi *huutelevat* asettaa vastakkain huumeiden käyttäjät ja yhteiskunnan. Prosessin toimijaksi on kategorisoitu *huumehörhöt*, joka jo negatiiviseksi katsottavan nimeämisen (CD-perussanakirja 1997 s.v. hörhö = kauan vankilassa ollut rikollinen, outo tyyppi) kautta rakentuu ulkoryhmäksi suhteessa kirjoittajaan. Ulkoryhmäksi huumehörhöt-kategoria rakentuu myös olemalla toimijana toisessakin negatiiviseksi mieltävässä prosessissa, vaikka dynaamisesta lau-

seen muotoisesta propositiosta onkin esimerkissä muotoiltu substantiivin ilmaisema staattinen asiointi: esimerkin 39 kirjoittajien tavoin myös esimerkin 45 kirjoittaja katsoo, että huumeiden käyttäjät ovat itse *aiheuttaneet* ongelmansa. Näin ollen huumeiden käyttäjät näyttäytyvät tekstissä moraalisesti arveluttavina *huudelleessaan* apua itse aiheutettujen ongelmien ratkaisemiseen. Seuraavissa esimerkeissä (esimerkit 46 ja 47) muun muassa mentaalisten ja verbaalisten prosessien avulla pyritään analysoimaan huumeidenkäyttäjien käsitystä omasta toiminnastaan:

(46) *luulisi* että jos viihdekäyttäjä *raivostuu* pahanpäiväisesti kun *puhutaan* huumeekoukusta ja helvetistä hän *paljastuu* potentiaalisesti *tulevaksi* narkomaaniksi, niillä kellä homma *on* hanskassa, oli sitten kannabiksen alkoholin tai sienten suhteen tuskin *on* vitunmoista tarvetta todistella että homma *on* hanskassa (Suomi24, 25.11.2007)

Esimerkissä 46 esiintyy useita prosesseja: kognitioverbin *luulla* ja emotioverbin *raivostua* avulla ilmaistut mentaaliset prosessit, puheaktia leksikalisoivan *puhua*-verbin avulla ilmaistu verbaalinen prosessi, materiaallinen prosessi *paljastua*, kaksi relationaalista *olla*-verbillä ilmaistua suhdeprosessia sekä yksi eksistentiaalinen *olla*-verbillä ilmaistu prosessi sekä nominaalimuodolla ilmaistu materiaallinen *tulla*-prosessi. Ehdollisuutta ilmaiseva konditionaalimuotoinen yksikön 3. persoonassa ilmaistu *luulisi* – prosessi häivyttää kirjoittajan asianosaisuuden, jolloin prosessin toimijaksi ja saman mielipiteen omaavaksi voi tulkita kenet tahansa (vrt. *joku luulisi*). Samoin voi tulkita *puhutaan* -prosessin, jonka passiivimuotoisuus laajentaa koskemaan yleisesti kaikkia niitä tilanteita, joissa kuka tahansa puhuu huumeekoukusta ja helvetistä. Esimerkkitekstissä huumeidenkäyttäjiä on kategorisoitu nimityksillä viihdekäyttäjä, hän ja ne. Huumeidenkäyttäjät jakautuvat tekstissä kahteen eri ryhmään: on sellaisia viihdekäyttäjiä, jotka ovat tulevia narkomaaneja, sekä niitä, joilla *homma on hanskassa*, käyttivät he sitten kannabista, alkoholia tai sieniä. Nämä kaksi ryhmää erottaa toisistaan toiminta eli se, miten he suhtautuvat huumeiden käyttöön liittyvistä ongelmista puhumiseen. Viihdekäyttäjän voimakas mentaalinen, negatiiviseksi luokiteltavan reaktio *raivostua* (joutua raivon valtaan, vimmastua, kiukustua, suuttua ankarasti; CD-PS 1997) *paljastaa* (tulla ilmi, julki, päivänvaloon; CD-PS 1997) tämän potentiaalisesti *tulevaksi* narkomaaniksi. Tarpeetonta todistelua välttävä toiminta taas on merkki käytön ongelmattomuudesta. Mielenkiintoista on, että ”hanskassa” olevan käytön yhteydessä kirjoittaja

erittelee kannabiksen, alkoholin ja sienet, mutta jättää muut huumeet mainitsematta. Kirjoittajan voikin tulkita toistavan näkemystä, jonka mukaan cannabis, alkoholi ja sienet mahdollistavat ongelmattoman käytön. Sama näkemys toistuu useissa muissakin aineistoni kirjoituksissa, joissa kannabiksen käyttäjät tekevät useimmiten selvän pesäeron muihin, koviksi luokiteltuihin huumeisiin (esimerkki 47):

(47) Minäpä satun *olemaan entinen käyttäjä*. -- Nykyään *käytän* alkoholia viikonloppuisin kohtuudella ja silloin tällöin *poltan* myös cannabisista, jonka itse *kasvatan*. *Mieleenikään ei tulisi enää koskea* pitkällä tikullakaan oikeisiin huumeisiin tai rauhoittaviin. (Suomi24, 19.11.2007)

(48) Taitaapa *olla* niin, että kokaiinin vaarallisuutta *eivät* monet kokeilijat ja ”viihdekäyttäjät” edes *tiedä*.

Esimerkin 47 kirjoittaja viittaa ensinnäkin identifioivan relationaalisen *olla* -prosessin avulla aikaisempaan ongelmalliseen huumeiden käyttöönsä. on agenttiivisena toimijana materiaalisissa *käyttää*-, *poltaa*- ja *kasvattaa* -prosesseissa. Prosessien kohteet ovat huumaavia aineita, joita kirjoittaja ei kuitenkaan pidä oikeina huumeina: alkoholin käytön voi katsoa yleisesti hyväksytyksi tietoisuuden sumentamisen muodoksi, eikä sitä virallisesti luokitellakaan huumeeksi. Tekstistä voi lisäksi tulkita kirjoittajan pitävän hyväksyttävänä myös itse kasvatetun kannabiksen käyttöä. Adverbit *kohtuudella* ja *silloin tällöin* viittaavat alkoholin ja kannabiksen tietoisesti säädeltyyn käyttöön, jolloin käyttäjä ei ole riippuvainen aineista. Myös ensimmäisen virkkeen kategorisointi *entinen käyttäjä* viittaa siihen, ettei kirjoittaja pidä itseään enää huumeidenkäyttäjänä. Oikeat huumeet aiheuttavat riippuvuutta ja niihin kirjoittaja ei enää aio koskea.

Esimerkin 48 tekstin kirjoittaja epäilee viihdekäyttäjien ja kokeilijoiden tietoisuutta käyttämänsä aineen, kokaiinin, vaikutuksista ja addiktoivuudesta. Päälauseen eksistentiaalinen prosessi muodostuu verbiketjusta, jossa modaalinen *taitaa*-verbi ja *olla*-verbin infinitiivimuoto ilmaisevat kirjoittajan sivulauseessa esittämän asiointilan välttämättömyyttä, mahdollisuutta tai todennäköisyyttä (VISK 2008: §496). Lainausmerkkien käyttö sivulauseen toisen toimijan, viihdekäyttäjien yhteydessä antaa ymmärtää, että nimetty ryhmä ei vastaa nimityksen totunnaista, positiivista tulkintaa, vaan päinvastaista, negatiiviseksi luokiteltavaa tulkintaa, jonka mukaan viihdekäyttäjät vain kuvittelevat voivansa

pysyä viihdekäyttäjänä, mutta että hän todellisuudessa huomaamattaan sortuu huumeista riippuvaiseksi ongelmakäyttäjäksi. Rinnastuskonjunktion *ja* avulla viihdekäyttäjät rinnastetaan kokeilijoihin, joiden tietämättömyys kokemuksen puuttuessa on ymmärrettävää. Viihdekäyttäjiksi itseään kutsuvien voisi kuitenkin ajatella tietävän jotain huumeista ja niiden vaikutuksista, jolloin viihdekäyttäjiin liitetyn tietämättömyyden voisi tässä tulkita tyhmyydeksi.

Internetin keskustelupalstoilla huumeiden käyttäjät esiintyvät niin toimijoina kuin toiminnan kohteina, mutta sanomalehtien artikkeleissa he esiintyvät yleensä joko toiminnan kohteina tai toimijoina rikollisuuteen tai kuolemaan liittyvissä prosesseissa (esimerkit 49–51):

(49) Harhainen *äiti vietiin* terveyskeskuspäivystykseen Peijaksen sairaalaan, jossa hän *oli* yön tarkkailtavana. Naisen selvittyä hänet *siirrettiin* sunnuntaina Vantaan poliisin putkaan, jossa hän on edelleen. (Ilta-Sanomat.fi, 23.10.2007)

(50) Poliisi on onnistunut saamaan suomalaisveljesten *pyörittämältä* huumeliigalta lisää aineita ja rahaa takavarikkoon. (Iltalehti.fi, 26.11.2007)

(51) Esimerkiksi viime vuonna *kuollut* 25-vuotias mies *otti* lääkkeitä, *poltti* pilveä, *piikitti* korvaushoitolääkettä suoneen ja *nukahti*. Aamukolmelta hän vielä *kuorsasi*, mutta *oli* kuuden tunnin päästä eloton. (HS.fi, 25.10.2007)

Esimerkissä 49 *äiti* on materiaalistien *vietiin* ja *siirrettiin* –prosessien kohteena, minkä lisäksi hän osoittautuu vielä ensimmäisen esimerkkilauseen objektia määrittävässä relaatiivilauseessa ilmaistun olosuhdeproessin implisiitiksi kohteeksi: *hän oli tarkkailtavana eli häntä tarkkailtiin*. *Äiti* on lauseessa saanut esimerkissä määritteekseen *harhaisen*. Molempiin sanoihin liittyy kulttuurinen tunnelataus: äiti hoivaavana ja suojelevana hahmona on ristiriidassa *harhaisen*, olemattomia näkevän henkilön kanssa. Harhoissa oleva äiti otetaankin tarkkailun kohteeksi, ja kun hänen tilansa on selvinnyt ja hän itse on selvinnyt (tässä tapauksessa amfetamiinin aiheuttamasta päihtymystilasta), hän ikään kuin menettää tekstissä äidin arvonsa ja hänet kategorisoidaan yleisesti naiseksi. Esimerkin toimijoiden identiteetti jää tarkemmin määrittelemättä, kontekstista pääteltäväksi, mikä tuo korostuneesti esille toiminnan kohteen, äidin/naisen. (Hakulinen & Karls-

son 1988: 255, VISK 2008: §1325). Passiivimuotoisilla transitiiviverbeillä ilmaistut prosessit saavat Hakulisen & Karlssonin (1988: 174) mukaan tapahtumisen vaikuttamaan muutoinkin epämääräiseltä. Kun tekijää ei ole yksilöity, on vastalauseita vaikea kohdistaa kenellekään erityisesti.

Esimerkissä 50 huumeiden käytön voi tulkita rikolliseksi toiminnaksi, jossa vastakkain ovat huumeiden välittäjät ja poliisi. Esimerkissä sekä poliisi että suomalaisveljekset näyttävät aktiivisina toimijoina, poliisi eksplisiittisenä agenttiivina MA-infinitiivillä täydennetyssä, transitiiviverbillä ilmaistussa materiaalisessa prosessissa, suomalaisveljekset taas pelkästään infinitiivimuodolla ilmaistussa materiaalisessa prosessissa. Poliisin toiminta näyttää positiivisena, poliisi on onnistunut toiminnassaan rikollisuutta vastaan. Esimerkin 51 huumeiden käyttäjä on aktiivisena toimijana ja koki-jana yhteensä kuudessa finiittimuotoisella verbillä ilmaistussa prosessissa, joista kolme on materiaalisia (hän *otti* lääkkeitä, *poltti* pilveä ja *piikitti* korvaushoitolääkettä suoneen), kaksi fysiologisilla verbeillä ilmaistua käyttäytymisen (hän *nukahti* ja *kuorsasi*) ja yksi relationaalinen identifioiva prosessi (hän *oli* eloton). Yksi prosessi on ilmaistu verbin nominaalimuodon avulla (viime kesänä *kuollut* mies), mutta huumeita käyttäneen miehen voi tulkita olevan toimijana siinäkin: mies kuoli oman toimintansa tuloksena.

Pällin (2003: 157) aineistossa yleisin ihmisryhmän esittämisen prosessityyppi argumentoivassa kirjoittelussa on relationaaliset prosessit, joiden avulla ryhmää kuvataan ja sille annetaan ominaisuuksia. Myös omassa aineistossani relationaaliset prosessit ovat suurimmaksi osaksi identifioivia, ryhmää kuvaavia samuuslauseita. Aineistoni perusteella näyttää kuitenkin siltä, että huumeidenkäyttäjistä puhuttaessa yhtä yleinen ryhmään liitetty prosessityyppi on materiaaliset prosessit, jolloin mielikuva kyseisestä kategoriasta rakentuu konkreettisen tekemisen kautta. Huumeidenkäyttäjät asetetaan aineistossani materiaalisten prosessien avulla sekä positiivisiksi tai neutraaleiksi (esim. lahjoittaja, käyttäjä, kasvattaja ja pärjääjä) että negatiivisiksi luokiteltaviin rooleihin (esim. terrorisoija, vainottelija, kuollut tai pakottaja). Mentaaliset prosessit liittyvät aineistossani yleensä tietämiseen ja ymmärtämiseen, ja niiden avulla joko perustellaan henkilökohtaiseen kokemukseen vedoten omia mielipiteitä tai asetetaan kyseenalaiseksi huumeiden-

käyttäjien tietoisuus käyttämiensä aineiden vaikutuksista ja käytön mahdollisesta ongelmallisuudesta. Mentaalisten prosessien avulla kuvataan myös suhtautumista esimerkiksi huumeiden käyttäjiin (esim. halveksia, sääliä) tai huumeongelmista puhumiseen (esim. raivostua). Verbaaliset prosessit liittyvät aineistossani yleensä huumeista tai huumeidenkäyttäjistä puhumiseen (esimerkiksi haukkua, puolustaa, julistaa). Käyttäytymisen prosessit liittyvät aineistossani yleensä huumeiden vaikutuksen alaisena tapahtuvaan negatiiviseksi tulkittavaan käyttäytymiseen (esim. hörhöillä, pelleillä).

5.2 Puhujan asemoituminen ja roolin ottaminen

Sanoessaan jotain ihminen tulee Pällin (2003: 81) mukaan väkisin edustaneeksi muitakin kuin itseään. Sekä ulkoapäin tapahtuva roolittaminen että puhujan itsensä tekemä roolittaminen ovat ratkaisevan tärkeitä tulkittaessa erilaisia tekstejä. On olemassa erilaisia puhetapoja ja kielen keinoja, joilla puhuja voi rakentaa itsensä joko osaksi jotain laajempaa kokonaisuutta tai määritellä itsensä jonkin ryhmän ulkopuolelle. Yksilö puhuu ensinnäkin *minänä*, yksilöllisenä toimijana ja havaintojen tekijänä, mikä oikeuttaa esitettyjä argumentteja ja luo yksilön identiteettiä. Samalla yksilö on kuitenkin myös yhteiskunnallinen toimija, osa erilaisia yhteisöjä. Selkein tapa ilmaista olevansa osa jotakin ryhmää on *me*-pronomini, jota käytetään yleensä viittaamassa kahden tai useamman henkilön ryhmään, johon puhuja tai kirjoittaja itsekin kuuluu, vaikkakin *meillä* voidaan viitata jopa koko maailman ihmisiin (VISK 2008: § 716). Passiivi ja geneeriset muodot taas ovat sellaisia kieliopillisia aineksia, joiden merkityspotentiaaliin kuuluu merkitys 'sisäryhmä' tai 'me'. Kaikkiin leksikogrammaattisiin sisäryhmän osoittamisen keinoihin tarvitaan kuitenkin kontekstin tukea, sisäryhmän ilmaiseminen ei kuulu minään keinon perusfunktioon, vaan se on aina vain mahdollisuus. (Pälli 2003: 93–97).

Ryhmäkäsitteiden tulkinnallisuudesta johtuen niitä kielen keinoja, joilla voi diskurssissa tuottaa oman ryhmän, ryhmään kuulumisen ja sisäryhmän, on periaatteessa lähes loputtomasti. Lähtökohdaksi yksilön sisäryhmän ilmaisemiseen Pälli (2003: 97) katsoo kuitenkin tarvittavan ensinnäkin merkityksen 'minä ja muut yhdessä' sekä lisäksi merkityksen positiivisesta yhteisöllisyydestä. Oman ryhmän aktuaalistuminen 'sisäryhmäksi'

tai ylipäättään 'ryhmäksi' on siis kiinnittynyt siihen, millaista ryhmää viittaus 'meihin' kulloinkin rakentaa ja millaisia ominaisuuksia ryhmään liitetään. Yksi ulkoryhmään viittaamisen keino on esimerkiksi *heistä/niistä* puhuminen, ja kuten sisäryhmästä myös ulkoryhmästä voi puhua käyttämällä passiivia tai geneerisiä kuvauskeinoja. (emt.) Kategorisaatiomalli ei kuitenkaan sisä- ja ulkoryhmistä puhuttaessa ole jäykkä, vaan kategorioiden välillä voidaan liikkua (Billig 1985). Kieli siis tarjoaa mahdollisuuden esimerkiksi siihen, että 'meistä' voi tulla 'heitä' eli omaa ryhmää voidaan kuvata ulkoryhmänä. Näin ollen sekä ryhmään kuulumisen että siihen kuulumattomuuden voidaan katsoa olevan puhemaailman asian. Seuraavissa alaluvuissa keskityn aineistoni tekstien kielellisiä valintoja analysoimalla selvittämään huumeaiheisissa kirjoituksissa esiintuvia tapoja puhua huumeidenkäyttäjistä meinä tai heinä sekä kirjoittajien asemoitumista suhteessa huumeiden käyttäjiin.

5.2.1 Olen huumeidenkäyttäjä – omaan ryhmään viittaaminen

Pällin (2003: 117) mukaan omasta ryhmästä puhumisen tärkein elementti on itse yksilön asianosaisuus, joka huumeaiheisessa viestinnässä ilmaistaan useimmiten eksplisiittisesti ja jolla on kyseisessä diskurssissa tietty funktio. Omassa aineistossani tämä ilmenee muun muassa *olla*-verbin yksikön 1. persoonamuodon käyttönä (esimerkki 52):

(52) *Olen... huumeidenkäyttäjä.* Päivät menee töissä klo 8-16 (erään mainostoimiston AD). Iltaisin kössiä ja jalkapalloa tai sitten vaan röhnötän sohvalla/koneella (olen aika nörtti).

Pidän paljon digitaalisesta taiteesta (kaikki käy, nettisivujen ulkoasut, kuvat ja muu tietokoneella tehty visuaalinen karkki).

Politiikka ei paljon kiinnosta, pohtikoon sitä ne, jotka ovat siihen kunnolla kouluttautuneet. Mitä nyt salaa kannatan vihreitä. (Suomi24, 17.11.2007)

Esimerkissä 52 kirjoittaja roolittaa itse itsensä huumeiden käyttäjäksi identifioivan relationaalisen prosessin avulla. Lausuma rakentaa yksilöä, joka käyttää huumeita, mutta jonka elämä ei lainkaan vastaa sitä yleistä kuvaa, jonka mukaan huumeidenkäyttäjien elämän ainoa sisältö on seuraavan huumeannoksen saamisessa. Huumeidenkäyttäjien ryhmä liitetään esimerkissä normaaleiksi katsottuihin toimintoihin, kuten työssä käymiseen, urheiluharrastuksiin, tietokoneen käyttöön ja politiikkaan, jolloin teksti paitsi ra-

kentaa kyseessä olevan yksilön ajatusmaailmaa ja elämää, luo myös implisiitisti tulkin-
taa, että on muitakin huumeiden käyttäjiä, joiden elämä on mainitun kaltaista. Suluissa
oleva lisäys *olen aika nörtti* sekä lopun *mitä nyt salaa kannatan vihreitä* ovat kuin salai-
suuksia, jotka kertomalla yritetään luoda luottamusta ja yhteisyyttä kirjoittajan ja lukijan
välille. Tekstin voisi tulkita pyrkivän normalisoimaan huumeiden käyttöä: se ei olekaan
niin vaarallista ja kuolettavaa, kuin julkisuudessa on annettu ymmärtää.

Internet-keskusteluissa huumeidenkäyttäjien sisäryhmään asemoitumiseen käytetään
myös muita keinoja kuin *minä*-muodossa olevaa olla-verbiä. Esimerkissä 53 kirjoittajan
osallisuus tulee esille nollaobjektin sisältävän passiivilauseen avulla:

(53) Itsehän omistan elämäni siihen et hengaan mahdollisimman pitkään
yliopiston kirjoil. Tarkoituksena päästä taikkiin tai kulttuuriatropologiks ja
sivuaineena filosofia. *Yrtti maistuu lähes päivittäin, yritän vähän vähentää.*
Sienet on jees muutaman kerran vuodes.

Luutavasti siksi tämä yhteiskunta on niin huumeikielinen, koska vain räi-
keimmät huumeiden väärinkäyttäjät pääsevät julkisuuteen ja sokeana ja
lammasmaisena yhteiskunnan jäsenenä ei edes tiedetä hyvistä puolista.
(Suomi24, 25.11.2007)

Esimerkissä 53 kirjoittaja siis roolittaa itsensä kannabiksen käyttäjäksi nollaobjektin
sisältävässä passiivilauseessa *Yrtti maistuu lähes päivittäin, yritän vähän vähentää.* Jäl-
kimmäinen lause vahvistaa tulkinnan, siinä esiintyy minätoimija, joka yrittää vähentää
kannabiksen käyttöä. Tekstissä luodaan kolme ryhmää: huumeiden kohtuukäyttäjät,
joihin kirjoittaja itse kuuluu, huumeiden väärinkäyttäjät eli narkomaanit sekä yhteiskun-
ta ja sen tavanomaiset jäsenet, jotka kirjoituksessa nähdään sokeina ja lammasmaisina.
Kirjoittaja itse erottautuu yhteiskunnan tavanomaisista jäsenistä huumeiden käyttönsä
osalta mutta korostaa samalla yhteiskuntakelpoisuuttaan opiskeluunsa viitaten. Yliopis-
to-opiskelun mainitseminen elämän tämänhetkiseksi tavoitteeksi voi tulkita korostavan
oman elämänhallinnan onnistumista huumeiden käytöstä huolimatta ja pyrkivän esittä-
mään huumeiden käytön normaaliin elämään kuuluvana asiana esimerkin 52 tavoin.
Kannabiksen kutsuminen yrtiksi vie huomiota pois huumaavasta vaikutuksesta ja koros-
taa kasvin lääkinällisiä tai muita vastaavia ominaisuuksia. Kirjoittajan voi tulkita pitä-
vän omaa huumeiden käyttöään hallittuna ja normaalina ja hän esittääkin kokemuksensa
kautta omana arvionaan näkemyksen, jonka mukaan Suomessa esiintyvälle huumeikiel-

teisyydelle on syynä nimenomaan huumeiden väärinkäyttäjien julkisuuteen antama negatiivinen kuva huumeidenkäyttäjistä. Yleisesti ottaen aineistoni keskusteluissa tehtiin selvä ero niihin, joiden huumeiden käyttö on hallitsematonta (narkkareihin). Tämä eron- teko tulee ilmi esimerkiksi siinä, miten keskustelijat asemoivat itsensä viihde- tai koh- tuukäyttäjiksi, jotka kontrolloivat toimintaansa ja myös vastaavat sen seurauksista. Toi- saalta keskustelijat erottautuvat myös 'tavallisista ihmisistä', joille laittomien päihteiden maailma on kokonaan vieras ja jotka ovat siksi kykenemättömiä kiihköttömaan huuma- usaine keskusteluun.

Kuten esimerkissä 53, myös seuraavissa esimerkeissä (esimerkit 54 ja 55) kirjoittajat puhuvat yksilöinä. Esimerkin 54 kirjoittaja asemoi itsensä kannabiksen käyttäjäksi, esi- merkissä 55 kirjoittajan suhdetta huumeidenkäyttäjiin ei eksplisiittisesti ilmaista. Mo- lemmista teksteistä voi kuitenkin päätellä kirjoittajien paheksuvan tapaa, jolla huumei- den käytöstä yleisesti puhutaan ja tietävän jotain muuta kannabiksesta ja sen käytöstä kuin mitä muut siitä tietävät. Molempien esimerkkien taustalta on luettavissa ajatus, että huumeita pidetään yleisesti vaarallisempina, kuin mitä ne kirjoittajien mielestä todelli- suudessa ovat. Niiden tulkintakontekstiin kuuluvat oletukset siitä, että kannabikseen liitetään tavallisten ihmisten keskuudessa tiettyjä vaaroja, kuten vahvempiin aineisiin siirtyminen, riippuvuus, kuolema ja psykoosit:

(54) Kaikki *mun vanhat ystävät, joiden kanssa polttelin* ekan kerran 20 vuotta sitten ovat töissä, eivät ole siirtyneet muihin huumeisiin, ja eivät taatusti tarjoile kaltaisillesi keskenkasvuisille kakaroille yhtään mitän. (Suomi 24, 12.12.2007)

(55) Heti kun täältä loppuu huutelut, että kannabis tappaa, kannabis on hermomyrkky, kannabis aiheuttaa psykooseja jne. niin sitten voimme ru- veta puhumaan sen tuomista ongelmista. *Minäkin* haluaisin niistä puhua, koska ei se ole vaaraton. Mutta, kun suurimmalla osalla *teistä* ei ole mi- tään käsitystä mistä te puhutte, kunhan ennakkoluuloja huutelette, niin täs- sä on tulos. (Suomi24, 27.10.2007)

Esimerkissä 54 kirjoittaja esittää vastineen kirjoittajalle, joka epäilee kannabiksen käyt- täjien siirtyvän koviin aineisiin, välttelevän työntekoa ja myyvän kasvattamaansa ruo- ho koulujen nurkilla lapsille. Vihjaus koviin aineisiin siirtymiseen viittaa internet- keskusteluissa usein esille tulevaan, perinteisen huumevalistuksen mukaiseen porttiteo-

riaan, jonka mukaan mietojen huumeiden käyttö toimii "porttina" kovempiin aineisiin, eli johtaa ennen pitkää siihen, että niiden käyttäjä alkaa käyttää vaarallisempia huumeita. Tyyppiesimerkkeinä pidetään yleensä alkoholia, tupakkaa ja kannabista, sekä usein ylipäättään kaikkia riippuvuutta aiheuttavia aineita. Huumeiden, tässä tapauksessa kannabiksen käyttäjät rakentuvat tekstissä sisäryhmäksi: kirjoittaja itse yksikön 1. persoonassa olevan materiaallisen prosessin *poltella* (kannabista) välityksellä ja hänen vanhat ystävänsä adpositiolausekkeen *joiden kanssa* avulla. Kannabiksen käyttäjät identifioituvat tekstissä työssä käyviksi ihmisiksi, jotka eivät ole siirtyneet vahvempiin huumeisiin eivätkä "taatusti" tarjoile huumeita lapsille. Kirjoittajan omakohtainen kokemus lisää väitteen uskottavuutta ja totalitiivi *kaikki* korostaa mainitun kategorian yhtenäisyyttä kuvattujen toimintojen suhteen. Ulkoryhmäksi taas rakentuvat sinä ja muut negatiivisesti keskenkasvuisiksi kakaroiksi nimitetyt (*kaltaisillesi keskenkasvuisille kakaroille*), joiden ennakkoluuloihin esimerkissä kiistetyt asiat kuuluvat.

Huumeiden vastustajat rakentuvat ulkoryhmäksi (te) myös esimerkissä 55. Vaikka kirjoittajan roolia suhteessa huumeiden käyttäjiin ei kielellisesti eksplikoida, tulee puhujan asenne kannabikseen kielteisesti suhtautuviin esille esimerkiksi verbisemantiikassa ja subjektiivisissa ilmauksissa: *suurimmalla osalla teistä ei ole mitään käsitystä mistä te puhutte* ja *kunhan ennakkoluuloja huutelette*. Myös tekstin ääri-ilmaus *mitään* edustaa subjektiivista arviota huumeiden vastustajien tietämyksen tasosta. Kirjoittaja esittää arvionvaraiset asiat tekstissä objektiivisina faktoina ja totuuksina, jolloin tilanne, jossa vastapuoli tuo voimakkaasti esille kielteisiä, kirjoittajan mielestä perusteettomia ennakkokäsityksiään, näyttäytyy yleisenä tapahtumien kulkuna. Kirjoittaja rakentaa itselleen roolia, jossa hän pyrki realistisesti pohtimaan kannabiksen vaaroja, mutta ilmaisee sen olevan mahdotonta vastapuolen kielteisyyden takia.

Esimerkin 56 kirjoittaja konstruoituu huumeiden käyttäjäksi relatiivilauseen avulla kuudennella ja seitsemännellä rivillä, jossa hän ilmoittaa tarvitsevansa kannabista lääkkeeksi:

(56) Nykyiset valheisiin, puolitotuuksiin ja arpoihiin perustuvat lait, ase-
tukset ja pykälät kannabiksen suhteen Suomessa ovat mielestäni kohtuut-
tomia (mm. käytön kriminalisointi) ja vailla kunnan perusteita, joten olen

ottanut itselleni vapauden olla kunnioittamatta niitä vaikka muuten elänkin maan lakien mukaan. Kuka ihminen on minulta kieltämään Jumalan luoman kasvin viljelyn kodissani *kun sitä lääkkeeksi tarvitsen?* Maksaisin mielelläni hamppuveroa jos se vain täällä hysteeristen tuulipukujen maassa joskus olisi mahdollista. (Suomi24, 11.12.2007)

Myös tässä esimerkissä on argumentoivalle tekstityypille tyypillisesti arvioivia virkkeitä ja puhujan asennetta ilmaisevia modaalaisia aineksia. Kirjoittajan asennetta ilmaisee esimerkiksi omana mielipiteenä ilmaistun ensimmäisen lauseen teeman, *lakien, asetusten ja pykälien adjektiivisella partisiippilausekkeella ilmaistu määre valheisiin, puolitotuuksiin ja arpoihin perustuvat.* Lisäksi asennetta ilmaisevat tämän identifioivan samuuslauseen sisältämät subjektiivisiksi arvioiksi katsottava adjektiivi *kohtuuttomia* sekä ilmaus *vailla kunnan perusteita*. Oman mielipiteensä ja toimintansa oikeellisuutta kirjoittaja perustelee retorisella kysymyksellä *kuka ihminen on minulta kieltämään--*, jossa hän viittaa ensinnäkin Raamatun luomiskertomukseen (esim. 1. Mooseksen kirjan 1. luvun 29. jakeessa Jumala antaa ihmiselle ravinnoksi kaikki siementä tekevät kasvit ja puut) sekä kannabiksen lääkinällisiin ominaisuuksiin.

Vaikka kirjoittaja esittääkin käsityksen omana mielipiteenään ja nostaa esiin yksilöllisyyden arvostuksen, voi myös tästä esimerkistä implikoida kannabiksen puolustajat (sisäryhmä) ja kannabiksen vastustajat (ulkoryhmä). Selkeimmin kirjoittajan suhtautuminen tavallisiin, huumeista tietämättömiin ihmisiin ilmenee negatiivisesta ryhmänimityksestä *hysteeriset tuulipuvut*, joka pitää sisällään ensinnäkin yleisen käsityksen suomalaisista kansana, joka ei osaa pukeutua (pukeutuu joka tilanteessa tuulipukuun) ja on josain määrin ahdasmielistä ja rajoittunutta, toisekseen ajatuksen tavallisten ihmisten kykenemättömyydestä esimerkiksi kiihkottomaan huumeita koskevaan keskusteluun. Lakien laatijoita ei esimerkissä mainita, mutta tekstistä voi tulkita myös heidän kuuluvan ulkoryhmään. Esimerkeissä 57 ja 58 kirjoittajan rooli ja asianosaisuus tulevat ilmi eksplisiittisellä toimijaminän ilmaisemisella: esimerkissä 57 *minä* on viettänyt narkkarielämää ja esimerkin 58 kirjoittaja *itse* käyttää kaikkia saatavilla olevia aineita:

(57) *Olen sen verran narkkarielämää viettänyt, että tiedän aika hyvin mistä puhun, tämä on yleinen näkemys aineiden käyttäjien parissa, että pilvi on paras lääke päihderiippuvaisille.* (Suomi24, 14.11.2007)

(58) Jep, ite en halveksi minkään tietyn aineen käyttäjiä ku *käytän ite kaikkia mitä löytyy* – mut oon törmänny monesti et piripää halveksuu opparinistiä jne.. (Päihdelinkki, 15.10.2007)

Yksilö on näissä esimerkeissä aktiivinen toimija ja kokija, ja minän toiminta kytkeytyy siihen, mitä kirjoituksessa argumentoidaan. Se, että kirjoittajat näissä esimerkeissä kategorisoivat itsensä huumeiden käyttäjiksi on olennainen ja retorisesti tärkeä tieto esitettyjen mielipiteiden kannalta, kirjoittajat pyrkivät omaan kokemukseen vetoamalla oikeuttamaan väitteensä sekä perustelemaan niiden todenmukaisuutta. Millainen kuva huumeiden käyttäjistä sitten rakentuu näiden esimerkkien perusteella? Esimerkistä 57 voi tulkita, että on olemassa ihmisryhmä (kirjoittaja mukaan lukien), joka viettää tietynlaisia elämää, narkkarielämää. Tämän elämän laatua ei tarkemmin määritellä, mutta myöhemmin mainittavat *päihderiippuvaiset* sekä *lääke*-sanon käyttö viittaavat ongelmaan ja sairauteen, johon kaivataan parannuskeinoa. Narkkarielämän voikin tulkita liittyvän ongelmalliseksi katsottuun kovien huumeiden ja alkoholin käyttöön, johon miedommaksi katsotun huumeen, kannabiksen, polttaminen olisi ratkaisu. Esimerkin 58 tekstistä voi huumeiden käyttäjien tulkita jakautuvan alaryhmiin näiden käyttämien aineiden perusteella. Kirjoittaja itse kuitenkin erottautuu näistä mainitsemistaan alaryhmistä ja perustelee tekstissä rakentuvaa suvaitsevaisuuttaan omalla sekakäytöllään. Esimerkeissä 59 ja 60 tulee esille huumeaiheissa keskusteluissa usein esiintyvä tapa puhua 'meistä' 'heinä', jolloin omaa ryhmää voidaan kuvata ulkoryhmänä:

(59) Miksi syyttää narkomaaneja huumeiden käytöstä? Teimme nuorina ja tietämättöminä vääriä valintoja joista kärsimme me itse sekä läheisemme ja koko yhteiskunta. (Suomi24, 23.11.2007)

(60) Kannabiksenkäyttäjät eivät ole sen pahempia ihmisiä kuin muutkaan. Eli tavallisia ollaan. (Suomi24, 2.12.2007)

Molempien esimerkkien kirjoittajat puhuvat huumeidenkäyttäjistä eli narkomaaneista aluksi ulkoryhmän jäseninä: *miksi syyttää narkomaaneja...* ja *kannabiksen käyttäjät eivät ole sen pahempia...* Tekstien jatkot kuitenkin paljastavat kirjoittajien puhuvan omasta ryhmästään, jolloin huumeidenkäyttäjät määrittävät sisäryhmäksi: esimerkissä 59 näkökulma vaihtuu meistä puhumiseksi (*teimme, kärsimme me itse*). Myös esimerkissä 60 esiintyvä passiivi merkityksellistyy tekstissä meistä puhumiseksi.

Huumeidenkäyttäjän roolin ja oman asianosaisuuden sekä sitä kautta sisäryhmään kuulumisen ilmaiseminen tapahtuu huumeaiheisissa keskusteluissa suurimmaksi osaksi yksilöllisen toimijaminän avulla, jolloin tekstin yksikön 1. persoonamuodossa olevat verbit viittaavat huumeiden käyttöön liittyvään toimintaan (*polttelin*, esimerkki 54; *olen viettänyt narkkarielämää*, esimerkki 57). Muita sisäryhmän ilmaisemisen tapoja huumeidenkäyttäjistä puhuttaessa ovat identifioivan relationaalisen prosessin (*olen huumeidenkäyttäjä*, esimerkki 52; *olen bentsoriippuvainen*, Päihdelinkki, 15.10.2007); relationaalisen olosuhdeprosessin (*minäkin ole nyt niin pilvesä...*, Suomi24, 12.10.2007) ja predikatiiviadverbiaalin (*bupren päivittäiskäyttäjänä*, esimerkki 19) käyttäminen sekä nollaobjektin sisältävät passiivilauseet (*yrtti maistuu*, esimerkki 53). Tyypillistä on myös se, että 'meistä' puhutaan 'heinä' (esimerkit 59 ja 60).

5.2.2 Ex-käyttäjiä ja rikollisia – ulkoryhmäksi rakentaminen

Mielipidekirjoituksissa suhteellisen yleinen strategia osoittaa ulkoryhmä – oma ryhmään kuulumattomuus ja joidenkin toisten kuuluminen – on Pällin (2003: 128) mukaan monikon 2. persoonan käyttö viittaamassa osaan lukijoista. Esimerkissä 61 näkyikin huumeidenkäyttäjien asemoiminen ulkoryhmäksi puhuttelemalla käyttäjiä 'teiksi':

(61) *Oletteko* tosiaankin niin *tyhmiä* ettette halua tajuta sitä että myrkky sekin on (joojoo maailman pelastava kasvi, auttaa joka vaivaan) .. vai oletteko jo niin pilves kokoajan ettette hyväksy tutkimuksiakaan. ”Oon käyttäny 6v ilman ongelmitta” joo näkis tyypin niin joku hermoraunio paska..anonyyminä *teidän rikollisten* on hyvä kirjoitella, kunhan pössylyltänne kerkeette.. (Suomi24, 27.10.2007)

Kirjoittajan käyttämän *te*-pronominin lisäksi huumeidenkäyttäjät rakentuvat ulkoryhmäksi myös siihen liitettyjen määrittelyjen (*tyhmät, hermoraunio paska, rikolliset*) kautta. Tekstissä esitetyistä kysymyksistä voi implikoida tiettyjä oletuksia huumeidenkäyttäjistä: huumeidenkäyttäjät eivät ymmärrä, että kannabis on myrkky, joten he ovat oletettavasti tyhmiä ja he ovat koko ajan niin pilvessä, etteivät hyväksy tutkimuksia (jotka osoittavat kannabiksen olevan myrkky). Lisäksi tapa, jolla kirjoittaja lainaa ja kommentoi huumeidenkäyttäjien kirjoituksia, ilmaisee kirjoittajan asennetta huumeidenkäyttäjiä kohtaan. Esimerkiksi lainauksen ”maailman pelastava kasvi, auttaa joka vaivaan” alussa

käytetyn dialogipartikkelin *joo joo* toistolla puhuja voi osoittaa joko vakuuttelua tai kyl-
lästyneisyyttä (VISK 2008: § 1709). Tässä tekstikontekstissa ilmauksen voi tulkita ole-
van osoittamassa kyllästymistä kannabiksen kehumiseen. Toinen lainaus ”oon käyttänyt
6v ilman ongelmitta” ja siihen liittyvät kommentti *joo näkis tyypin niin joku hermo-
raunio paska* ilmaisee myös negatiivista, subjektiivista suhtautumista. Pällin (2003: 92)
mukaan mielipidetekstien genrelle on ominaista, että vaikka yksilö tekstissä esittääkin
henkilökohtaisia näkemyksiään, voivat nämä näkemykset olla jostain roolista käsin esi-
tettyjä ja siten ei-yksilöllisiä. Niin myös tässä esimerkissä voi kirjoittajan mielipiteiden
ajatella olevan lausuttu huumeiden vastustajien roolista käsin, etenkin, kun kirjoittaja
konditionaalimuotoa käyttämällä osoittaa, että hän ei henkilökohtaisesti ole nähnyt teks-
tissä kritisoimaansa kirjoittajaa. Tekstistä on tulkittavissa perinteisen huumevalistuksen
mukaisia käsityksiä, joiden mukaan niin kannabiksen kuin muiden päihteiden käyttäjillä
on ensinnäkin tapana vähätellä huumeiden aiheuttamia ongelmia, toisekseen että he ovat
pilvessä koko ajan, kolmanneksi että he ovat rikollisia ja neljänneksi että tämä kaikki
koskee kaikkia huumeiden käyttäjiä. Edellä olevassa esimerkissä voi sanoa olevan kyse
puhetavasta, jossa asetetaan vastakkain kirjoittajan edustama ”oikea” näkemys ja ’teik-
si’ määritetyn ulkoryhmän ”väärä” näkemys, jonka kirjoittaja pyrkii suoran hyökkäyk-
sen avulla kyseenalaistamaan. Myös esimerkissä 62 kirjoittaja tuo esille implisiitisti
edustamansa ”oikean” näkemyksen, jonka mukaan huumeiden käyttäminen on vaarallista.
Ääri-ilmauksen *jokainen* avulla tekstissä ilmaistaan huumeidenkäyttäjienkin yleisesti
”tietävän” ”oikean” näkemyksen totuudenmukaiseksi, minkä vuoksi ongelmien ilmaan-
tuessa ”väärään” näkemykseen ”uskoneet” eivät tarvitse apua – ovathan ongelmat tietoi-
sesti hankittuja. Ulkoryhmäksi huumeidenkäyttäjät asemoituvat esimerkissä ’heis-
tä/niistä’ puhumisena sekä negatiivisena nimeämisenä (*rikolliset*). Myös monikon 3.
persoonassa esitetty imperatiivimuotoinen *kuolkoot pois* osoittaa affektiivista suhtautu-
mista ulkoryhmää kohtaan.

(62) Varmasti jokainen *käyttäjä on tiennyt* vaarat etukäteen, joten ”hoi-
toa” ei edes tarvitse Ei mitään hoitoa *itseppähan ovat aloittaneet* käyttä-
mään *kuolkoot pois* niin päästään *niistäkin rikollisista* eroon. (Suomi24,
16.10.2007)

(63) Joo varmasti oppivat! Mut siinä vaiheessa, ku sä oot päihderiippu-
vainen ni *ei* sieltä itteään noin vaan *pois revitä. Huumeaddikti* käyttää

kamaa, koska sen on ”pakko”. Näin mä tein 4-vuotta. Monta kertaa koitin lopettaa, enkä pystynyt. Nyt kyllä ollut vuoden selvin päin, mutta ei se vaan käy niin, että mä nyt vaan lopetan. (Suomi24, 3.12.2007)

Esimerkin 63 kirjoittaja luokittelee itsensä ex-käyttäjäksi, joka perustelee käsityksiään huumeiden käytöstä ja käyttäjistä omilla käyttökokemuksillaan. Esimerkki on kommentti keskusteluun, jossa topicin aloittaja on huolestunut kaveripiiriinsä iskeneestä villityksestä kokeilla huumeita, erityisesti amfetamiinia, ja johon toinen kirjoittaja on vastannut, että ”kyllä ne oppivat jos ongelmia tulee”. Entisen käyttäjän roolista käsin kirjoitettu kannanotto saa tekstin vaikuttamaan asiantuntevammalta ja mielekkäämmältä kuin pelkästään subjektiiviseen arvioon perustuva mielenilmaus (vrt. esimerkki 61). Käytettyjen preesens-muotoisten väitelauseiden kautta todetaan asioita, joiden voi tulkita laajenevan koskemaan kaikkia huumeiden käyttäjiä: esimerkiksi kirjoittajan käyttämä pronomini *sinä* ~ *sä*, jota käytetään nollapersoonan tapaan yleistävästi etenkin puhutussa kielessä (VISK 2008: § 1365), sekä passiivilla ilmaistu *ei sieltä itteään noin vaan pois revitä*, jotka geneeristävät sanottavan kenen tahansa kokemukseksi, ja jotka voi tulkita siten, että yleensäkin huumeiden käyttäjät ajautuvat ongelmakäyttäjiksi huomaamattaan ja huomaavat ongelman vasta sitten kun on liian myöhäistä. Myös väitelause *huumeaddikti käyttää kamaa koska sen on ”pakko”* esittää kyseessä olevan asian yleisenä totuutena, jota sitten perustellaan omilla kokemuksilla: *näin mä tein 4-vuotta*. Edellisen esimerkin tavoin huumeisiin liittyvissä kirjoituksissa yleistetään ongelmakäyttöön liittyvät kokemukset usein koskemaan koko huumeidenkäyttäjien ryhmää. Ne, joiden kokemukset ovat positiivisia, vetoavat useammin yksilöllisyyteen ja siihen, että huumeet ja päihteet yleensäkin vaikuttavat eri ihmisiin eri tavoin.

Sanomalehtien tapa konstruoida huumeidenkäyttäjistä ulkoryhmän jäseniä poikkeaa subjektiivisesta mielipidekirjoittelusta. Internetin keskustelupalstojen kirjoituksissa ryhmäksi rakentaminen tapahtuu usein nimeämällä, ominaisuuksia antamalla tai toimintaa kuvaamalla, kun taas sanomalehtiartikkelit pyrkivät objektiivisuuteen, eikä läpinäkyvä negatiivinen kategorisointi ole aina suotavaa. Erityisesti julkisessa tiedonvälityksessä on merkitystä sillä, mitä ja miten sanotaan missäkin yhteydessä (esimerkki 64):

(64) Pahoinpitelijän kotona kannabisviljelmä

Poliisi teki mielenkiintoisen löydön jäljitettyään ystäväänsä viinapullolla päähän lyönyttä miestä – miehen vaatekaapista löytyi kannabisviljelmä. (Iltasanomat.fi, 5.11.2007)

Esimerkin 64 uutisartikkelin otsikko liittää eksistentiaalilauseessa yhteen kaksi entiteettiä, *pahoinpitelijän* ja *kannabisviljelmän*. Poliisi ei artikkelin mukaan tavoittanut itse pahoinpitelijää, mutta hänen kotoaan löytyi kannabisviljelmä. Asian mainitseminen on koettu uutisessa tärkeäksi, vaikka sillä ei sinällään mainita olleen mitään tekemistä itse pahoinpitelyn kanssa. Myös pahoinpitelyn uhrin nimeäminen ystäväksi luo tietynlaista kuvaa pahoinpitelijästä. Tekstistä voi implikoida seuraavan päättelyketjun: pahoinpitelijä viljelee kannabista, jota todennäköisesti myös käyttää > huumeidenkäyttäjät ovat pahoinpitelijoita, jotka eivät katso ketä lyövät. Vaikka esimerkissä ei kielellisesti nosteta huumeidenkäyttäjiä esiin ryhmänä, voi sen tulkita heijastelevan yhteiskunnassa yleisesti vallalla olevaa näkemystä huumeista vaarallisina ja laittomina aineina ja huumeidenkäyttäjistä arvaamattomina ja väkivaltaisina ihmisinä ja näin ollen ulkoryhmän jäseninä. Aineistoni uutisartikkeleissa huumeidenkäyttäjät liitetäänkin tavallisimmin kuolemaan, mielenterveysongelmiin (nimenomaan huumeiden aiheuttamana) ja rikollisuuteen. Positiiviset kokemukset huumeista eivät aineistoni mukaan päädy eivätkä ”kuulu” sanomalehtien sivuille (esimerkki 65).

(65) Mallina ja julkkiksena työskentelevä Anne-Mari Berg on jo joitakin vuosia pyörinyt aktiivisesti Helsingin julkispiireissä. Hänellä on vahva mielipide pintaliitopiirien huumetilanteesta.

- Julkkispiireissä muhii huumepommi. Huumeiden käyttö on siellä yleistä, mutta ongelma on toistaiseksi pysynyt pinnan alla. Mediankaan on vaikea kirjoittaa aiheesta niin kauan, kuin tuomioita ei ole langetettu, Berg pohtii.

-Vippibileissä liikkeessani olen kyllä huomannut huumeidenkäytön. *Monet* ottavat bileissä huumeista lisävauhtia tai sitten *huumeita käytetään* vasta jatkoilla ravintoloiden mentyä kiinni.

Anne-Mari on lähipiirissään nähnyt huumeriippuvuuden seuraukset ja on siksi aina kaikissa tilanteissa pyrkinyt puhumaan huumeita vastaan. Hän on myös antanut käyttöä kuviaan ja nimeään huumeidenvastaisessa työssä.

(Iltasanomat.fi, 19.10.2007)

Myös esimerkin 65 kielelliset valinnat osoittavat kielteistä suhtautumista huumeisiin ja huumeiden käyttöön. Artikkelin alussa viitataan oikeudenkäyntiin, jossa on selvitelty julkkisten huumbileitä. Esimerkissä reaalistuvat ryhmät *julkkikset*, *pintaliitopiirit* (pinnalliset, julkisuudenkipeät henkilöt), *huumeidenkäyttäjät* ja *lähipiiri*. Ryhmä huumeidenkäyttäjät on tässä tavallaan implisiitti, sen tulkinta liittyy itse puheenaiheeseen, huumeiden käyttöön. Artikkelissa on haastateltu *mallina ja julkkiksena työskentelevää* henkilöä, Anne-Mari Bergiä. Toimittajan sanavalinta ”*julkkiksena työskentelevä*” on mielenkiintoinen, julkkiksena oleminen vertautuu mallina toimimisen tavoin työntekoon, ei niinkään lehtien palstoilla tai televisiossa näkymiseen, julkisuuteen. Maininnan julkkiksena työskentelevä voi tässä kuitenkin tulkita pyrkivän tekstuaalisesti kiinnittämään haastatellun henkilön julkkisten ryhmään: kategoriatieto on tässäkin olennainen ja retorisesti tärkeä keino esitettyjen mielipiteiden kannalta.

Haastatellulle annettu rooli mallina ja julkkiksena rakentaa haastatellusta ”asiantuntijaa” julkkisten huumeidenkäyttöön liittyvässä asiassa. Haastatellun antama ”lausunto” uusintaa sananvalinnoillaan yhteiskunnan virallista kantaa huumeidenkäyttöön: *Julkkispiireissä muhii huumepommi; huumeiden käyttö on ongelma; media ei voi kirjoittaa aiheesta, jos tuomioita ei ole langetettu* eli rikollisia saatu vastuuseen teoistaan. Haastateltu puhuu julkkiksena, mutta erottautuu samalla itse niistä julkkiksista, jotka käyttävät huumeita: *Monet ottavat bileissä huumeista lisävauhtia* (mutta en minä). Huumeidenkäyttö näyttäytyy nimenomaan *pintaliitopiirien* ongelmana. Kategorian *pintaliitopiirit/pintaliitäjät* reaalistuminen huumeita käyttävien julkkisten yhteydessä voi tulkita pyrkimykseksi osoittaa huumeiden käyttö julkisuushakuiseksi näyttämisen haluksi ja sitä kautta negatiiviseksi asiaksi. Myös huumeiden käyttöön kielteisesti suhtautuvan henkilön valikoituminen haastatelluksi viittaa kulttuuriseen diskurssin tason ilmiöön, joka palautuu siihen, kuka saa puhua ja kenen sana on milloinkin ja mihin asiaan liittyen relevantti.

Huumeidenkäyttäjät asemoituvat aineistossani ulkoryhmäksi selkeimmin heistä/niistä puhumisena (esimerkit 62 ja 63), mutta myös negatiivisen nimeämisen sekä negatiivisten ominaisuuksien ja määrittelyiden liittämisen huumeidenkäyttäjiin voi tulkita viittaukseksi ulkoryhmään (esimerkit 61, 62 ja 64). Edellisten lisäksi myös te-kategorisaatio

on varsin eksplisiitti tapa osoittaa toiseus (esimerkki 61). Puhuttelu sinä/sä taas geneeristää puheenalaisen asian koskemaan ketä tahansa, mahdollisesti myös puhujaa itseään, jolloin sisäryhmän ja ulkoryhmän välinen raja jää häilyväksi (esimerkki 63).

5.3 Huumeidenkäyttäjät yhteiskunnassa

Edellisissä analyysiluvuissa keskityin siihen, miten huumeidenkäyttäjää nimetään, millaisia ominaisuuksia kyseiseen ryhmään liitetään, millaisia toimijoita ja millaisen toiminnan kohteina he ovat sekä siihen, miten aineistotekstien kirjoittajat asemoivat itsensä suhteessa huumeiden käyttäjiin. Tässä alaluvussa kerään yhteen edellisissäkin alaluvuissa esiin tulleita huumeidenkäyttöön ja -käyttäjiin liittyviä stereotyyppioita ja pohdin sitä, miten niitä käytetään tai puretaan ja miten ne vaikuttavat yhteiskunnalliseen keskusteluun huumeista.

Jo esiin tulleita huumeiden käyttöön ja huumeidenkäyttäjiin yleisesti liitettyjä kielteisiä ominaisuuksia ja stereotyyppioita ovat esimerkiksi huumeidenkäyttäjien vastuuttomuus, kykenemättömyys huolehtia itsestä ja muista (esimerkit 9 ja 31), aggressiivisuus ja rikollinen luonne (esimerkit 6 ja 32) sekä huumeidenkäytön johtaminen kuolemaan (esimerkit 17 ja 26). Myös julkinen tiedonvälitys saattaa luoda yksipuolista kuvaa huumeista ja huumeidenkäytöstä (esimerkki 64). Seuraava esimerkki ottaakin kantaa muun muassa median luotettavuuteen tasapuolisen tiedon välittäjänä (esimerkki 66):

(66) Totta. Voidaan todeta huumeiden käytön nelinkertaistuneen kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana. Ongelmakäytöstä seuraavien ongelmien koskettaessa edelleen sitä 10 % osuutta kaikista käyttäjistä, voimme jopa laskea varsin hyvin kutinsa pitävän arvion käyttäjien määrästä - joka on tällä hetkellä siis 200.000 ihmistä.

Onkin huolestuttavaa, että näin iso joukko joutuu elämään edelleen osittain ”yhteiskunnan ulkopuolella”, vaikka kyseessä ei enää ole mikään marginaali-ilmiö, vaan selvä kulttuuri –joka ei kontrollitoimilla taltu.

Tässäkin uutisessa tietenkin jätettiin nerokkaasti kertomatta, että alkoholikäyttäjillä käyttäjämääriin suhteutettuna tämä psykoosiriski on nelinkertainen. Mutta se taisikin olla asia jota me emme halunneetkaan kuulla. (Suomi24, 11.11.2007)

Esimerkkiteksti liittyy laajempaan sekä julkisessa tiedonvälityksessä että internetissä käytyyn keskusteluun erityisesti kannabiksen aiheuttamista mielenterveydellisistä ongelmista. Topicin aloittaja on kommentoinut YLE Uutisissa 11.11.2007 julkaistua uutista *Huumeiden tuottamat psykiatriset ongelmat kasvaneet*, jossa kerrotaan, että kannabiksen käyttö jopa kaksinkertaistaa riskin sairastua psykoosiin. Esimerkkitekstin alussa kirjoittaja myöntää todeksi Yle Uutisten artikkelissa mainitun huumeidenkäytön aiheuttamien psykiatristen häiriöiden lisääntymisen 500:stä 2000:een viidessätoista vuodessa. Samalla kirjoittaja tekee laskelman, jonka mukaan huumeidenkäyttäjii olisi Suomessa 200.000. Passiivimuodon *voidaan todeta* avulla kirjoittaja geneeristää johtopäätösten tekemisen jokaisen mahdollisuudeksi, samoin verbimuodon (me kaikki) *voimme laskea* voi tulkita viittaavan samaan. Kirjoittajan käyttämä 10 %:n osuus jää lukijalle kuitenkin epäselväksi: millä perusteella ongelmat koskevat juuri 10 % käyttäjästä?

Esimerkin 66 kirjoittajan esiin nostama kysymys huumeidenkäyttäjien asemasta yhteiskunnassamme on osoitus yhteiskunnallis-poliittisen puheen tunkeutumisesta tekstiin. Modaalinen ilmaus *onkin huolestuttavaa, että näin iso joukko joutuu ”elämään edelleen osittain yhteiskunnan ulkopuolella”* osoittaa kirjoittajan asettuvan puolustamaan huumeidenkäyttäjii ja vastustamaan yleistä yhteiskunnallista huumeiden käyttöön liitettyä laittomuuden ja rikollisuuden diskurssia. Huumeiden käyttö näyttyykin tekstissä laajaa joukkoa koskevana kulttuurisena ilmiönä, joka hänen mielestään olisi huomioitava poliittisessa päätöksenteossa. Kirjoittaja asettuu myös vastustamaan julkisen tiedonvälityksen tapaa tuoda esiin huumeiden käyttöön liittyviä riskejä.

Tekstissä reaalistuvat ainakin kategoriat *huumeidenkäyttäjät*, *alkoholinkäyttäjät* ja *me*. Implisiitisti mukaan kirjoittuvat myös *ongelmakäyttäjät* sekä *poliisit*, joiden toteuttamia ovat mainitut kontrollitoimet. Huumeiden käyttäjät kuvataan tekstissä yhteiskunnan uhreina, joiden kohtelun epäoikeudenmukaisuus reaalistuu tekstissä vertautumalla alkoholinkäyttäjien kohteluun: julkinen tiedonvälitys tuo esiin huumeiden aiheuttamat ongelmat mutta *tietenkin jättää nerokkaasti kertomatta, että alkoholinkäyttäjillä psykoosiriski on nelinkertainen*. Modaaliset *tietenkin* ja *nerokkaasti* viestivät kirjoittajan käsityksestä, että lehdistö ylläpitää odotetusti yleistä käsitystä huumeiden vaarallisu-

desta ja haluaa tietoisesti vähätellä alkoholinkäyttöön liittyviä riskejä ja ongelmia ja pitää sen lisäksi toimintatapaansa nerokkaana.

Alun asiallisuuteen pyrkivästä tyylistä poikkeaa esimerkin loppukommentti, jonka modaalisuutta ilmaiseva konditionaalimuoto *taisikin olla* osoittaa kirjoittajan todennäköisyyttä ilmaisevaksi päätelmäksi. Virkkeen *me*-referointi toimii esimerkissä kielellisenä keinona rakentaa yhtenäinen ryhmä, jonka jäseniksi voi implikoida tavalliset, huumeista ja niiden realistisista vaikutuksista tietämättömät suomalaiset ihmiset. Liitepartikkeli *-kaan* ilmauksessa *halunneetkaan tietää* kertoo ajatuksesta, että tavalliset ihmiset eivät yleensä kritisoi lehdissä julkaistuja tietoja tai halua tietää enempää, kuin mitä niissä kerrotaan, etenkin, jos on mahdollista, että ne muuttavat normaaleina ja hyväksytyinä pidettyjä ajatusmalleja. Ryhmäksi rakentamisen lisäksi *meistä* puhumisen voi esimerkiksi 66 nähdäkseni tulkita myös osallisuudeksi kulttuurisesta tiedosta ja oikeudesta suomalaisena tuoda esille havaittuja epäkohtia sekä retoriseksi huomautukseksi, joka korostaa poikkeuksellisesti ajattelevan yksilön erillisyyttä muista *meistä*, samoin kuin esimerkin 67 *me suomalaiset*:

(67) Mut sitä vaan ihmettelen et mikä tätä suomen kansaa vaivaa kun kännissä kyllä jaksetaa ajaa autoo ja muutaki 'pientä' rikosta tehdää mut joku _!!!!HUUME!!!!_, sellasten käyttäjiä tuikitaa puukoil ja hakataa säännöllisesti humalaisten toimesta. Ollaako me suomalaiset vaa niin juntteja "Alkoholi, ainut oikea! mitä sitten vaikka vähä tuossa hakkasinki vaimooni perjantaiyönä, mä olin kännissä!" (Suomi24, 21.10.2007)

Kategoria *suomalaiset* näyttäytyy kirjoituksessa lisäksi *suomen kansana*, minkä lisäksi esimerkin 67 kirjoittaja konstruoi tekstissä ryhmät *huumeidenkäyttäjät*, *humalaiset* ja *vaimot*. Itse asiassa *humalaiset* ja *suomalaiset* limittyvät tekstissä toisiinsa ja molemmat esiintyvät tekstin aktiivisina toimijoina: kännissä he *ajavat autoa ja tekevät muutakin 'pientä' rikosta, tuikkivat puukoilla ja hakkaavat*. Heidän uhreinaan näyttäytyvät huumeidenkäyttäjät ja vaimot. Toiminnan kuvaamisen ja kysymyslauseessa tapahtuvan identifioinnin (*suomalaiset ovat juntteja*) lisäksi kirjoittaja referoi esimerkissä sitä, mitä hän voisi alkoholia käyttävän suomalaisen kuvitella sanovan. Samalla hän tulee myös tällä tavoin konstruoinneeksi puheenalaista ryhmää, sen toimintaa ja ominaisuuksia (Pälli 2003: 105). Alkoholin käyttöön liittyvän, negatiiviseksi katsotun toiminnan esittäminen

väitelauseissa geneeristää sen koskemaan ketä tahansa suomalaista ja nostaa näin esiin kulttuurisen, lähinnä suomalaisiin miehiin liitetyn stereotypian, alkoholin käytön yhteydessä esiintyvän aggressiivisuuden ja väkivaltaisuuden. Toinen tekstistä implikoituva stereotypia on pelko kaikkea outoa, esimerkiksi huumeita kohtaan, mikä tulee ilmi *huume* -sanan erottamisesta muusta tekstistä alaviivoilla ja huutomerkeillä.

Kirjoittaja kategorisoi myös itsensä suomalaiseksi, mutta esimerkin alussa käytetty ilmaus *mikä tätä suomen kansaa vaivaa*, kuten myös kysymyslauseessa esitetty negatiivinen identifiointi sekä referoinnin alentuva sävy ilmaisee irtisanoutumista puheenalaisesta, sisäryhmään liitetystä toiminnasta, sen arvoista ja asenteista. Kirjoittajan itsensä esittäminen suomalaisena on tässä kuitenkin retorisesti tärkeää esitetyn argumentoinnin kannalta: osallisuus ryhmästä toimii perusteluna ja oikeutuksena kirjoittajan väitteelle humalaisten toiminnasta. Esimerkin 68 voi esimerkin 67 tavoin katsoa liittyvän suvaitsevaisuuden teemaan, jossa vastakkain asetetaan suomalaiset ja huumeidenkäyttäjät. Toki huumeidenkäyttäjätkin ovat kielenulkoisessa maailmassa suomalaisia, mutta kulttuurisesti heidät kategorisoidaan puheenalaisessa diskurssissa toimintansa laittomuuden vuoksi 'yhteiskunnan ulkopuolelle', ulkoryhmään. Molemmissa esimerkeissä merkityksellistyy ero laittomia huumeita ja laillista alkoholia käyttävien sekä vielä kaikkien suomalaisten kesken, joista alkoholinkäyttäjät sisältyvät ryhmään suomalaiset, mutta huumeidenkäyttäjät eivät. Kumpikin kirjoittaja asemoi itsensä suomalaiseksi, mutta ryhmäjäsenyyden ilmaisemisen niin huumeidenkäyttäjien kuin alkoholinkäyttäjienkin osalta on katsottu irrelevantiksi.

(68) Minusta (sic.) on muuten aina huvittanut se, että aina sanotaan ettei huumeita voi ”viihdekäyttää” eli suurin piirtein jos käytät kerran, olet heti koukussa ja narkomaani.

Mites sitten suomenkin kokoisessa maassa kaikki ei ole alkoholisteja, minun mielestäni kun suurin osa suomalaisistakin on alkoholin ”viihdekäyttäjiä”. (IS-keskustelu, 19.10.2007)

Esimerkissä 68 kirjoittaja avoimen ihmettelynsä ja esittämiensä kysymysten avulla ilmaisee näkökulmansa käsittelemäänsä asiaan. Esimerkin taustaoletuksina voidaan pitää ensinnäkin niitä perinteisen huumevalistuksen ja julkisen tiedonvälityksen luomia mielikuvia ja stereotypioita, mukaan huumeisiin jää heti koukkuun ja kaikki huumeiden

käyttäjät ovat narkomaaneja, sekä sitä tosiasiaa, että alkoholikin on huumausaine. Kirjoittajan voikin tulkita kritisoivan yleisiksi katsomiaan käsityksiä huumeiden ”vaarallisuudesta” ja alkoholin ”vaarattomuudesta” käyttämällä huumeiden käyttöön normaalisti liitettyä konstruktiota *viihdekäyttäjät* alkoholin käytön yhteydessä ja näin rinnastamalla alkoholin ja huumeiden käytön huumaamistarkoituksessa.

Yhteiskunnallinen keskustelu huumeidenkäyttäjistä perustuu pitkälti väittelyyn huumeisiin kielteisesti suhtautuvien ja huumemyönteisten välillä. Asioina ovat vastakkain huumeiden käytön laittomuus ja laillistaminen, vaarallisuus ja vaarattomuus sekä ihmisten suvaitsemattomuus ja suvaitsevuus. Huumeidenkäyttäjien ryhmä näyttäytyy moninaisena: puhujasta riippuen he voivat olla toisaalta rikollisia ja uhka, jota vastaan täytyy hyökätä (esimerkki 61), toisaalta yhteiskunnan uhreja (esimerkki 66), mutta myös aivan tavallisia ihmisiä (esimerkki 52). Monien mielipiteiden taustalta löytyy erilaisia, yleensä kielteisiä stereotypioita, joita etenkin huumeita ongelmattomasti käyttäneet pyrkivät purkamaan lähinnä omiin kokemuksiinsa vedoten. Etenkin yhteiskunnan ja suomalaisten alkoholimyönteisyys saa kritiikkiä osakseen, onhan alkoholi todettu tutkimuksissa kannabista kovemaksi huumeeksi.

6 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Huumeiden käyttäjiin liittyvä kategorisointi noudattelee yleisiä sosiaaliseen kategorisointiin liitettyjä strategioita. Kuten kokeellisessa sosiaalipsykologiassa on erilaisten testi- en ja koetilanteiden avulla osoitettu, myös huumeiden käyttäjistä keskusteltaessa yksilöt kategorisoivat oman ryhmänsä ja toiset ryhmät eri tavoin. Yleensä kirjoittajat pyrkivät liittämään omaan ryhmäänsä positiivisia ryhmäominaisuuksia ja omaa ryhmää pidetään heterogeenisena yksilöiden muodostamana ryhmänä, jonka jäsenet nähdään enemmän itsen kaltaisina kuin muiden ryhmien jäsenet. Ulkoryhmää taas pidetään usein homogeenisena yksilöttömänä kategoriana.

Huumeiden käyttäjiin liittyvästä ryhmäpuheesta voi tehdä tulkintoja tarkastelemalla tekstien kielellisiä keinoja, nimeämistä ja ominaisuuksien antamista, toimijuutta ja puhujan asemoitumista. Aineistossani näkyvin tapa kategorisoida huumeiden käyttäjiä on nimetä heidät ryhmänä ja hyödyntää nimityksiin liittyvää semantiikkaa sekä liittää heihin erilaisia ominaisuuksia erilaisten kuvaavien määritteiden avulla. Nimeämisen ja ominaisuuksien antamisen saattaa havaita heijastavan niin yhteiskunnallisia ilmiöitä kuin kirjoittajan henkilökohtaista suhtautumista, esimerkiksi sitä, onko kirjoittaja itse huumeidenkäyttäjä vai vastustaja. Tästä johtuen käytetyt kategoriakuvaukset ovat usein affektiivisia: positiivisesti tai negatiivisesti assosioituvia. Aineistossani esiintyy myös neutraalia nimeämistä.

Aineistoni perusteella negatiivisiksi assosioituvia, huumeiden käyttäjiin liitettyjä nimityksiä esiintyy julkisessa keskustelussa huomattavasti enemmän kuin positiivista. Negatiiviset nimitykset ja kuvaukset ovat yleensä myös tunnepitoisempia kuin positiiviset. Myönteiset ja neutraaliuteen pyrkivät nimitykset ovat joko kannabiksen käyttäjille annettuja lempinimiä tai yleensä huumeiden käyttöön, sen toistuvuuteen tai tarkoitukseen liittyviä nimityksiä. Erityisesti huumeidenkäyttäjiksi luokiteltavissa olevat kirjoittajat kategorisoivat käyttäjiä myös käyttötavan ja käytettävän aineen mukaan. Kielteiset nimitykset ja ominaisuudet taas liittyvät riippuvuuteen, vastuuttomuuteen, rikollisuuteen, myyntiin, salakuljetukseen, henkisiin, fyysisiin ja sosiaalisiin ongelmiin sekä kuolemaan.

Huumeidenkäyttäjien kuvaamisesta on kysymys myös silloin, kun ryhmä esiintyy erilaisissa toimijaroleissa ja osallisena erilaisissa prosesseissa. Huumeidenkäyttäjien toiminta näyttäytyy aineistoni esimerkeissä monipuolisena. Relationaalisten suhdeprosessien osallistujina huumeidenkäyttäjiiin liitetään sekä myönteisiä että kielteisiä ominaisuuksia. Muissakin prosesseissa he näyttävät niin aktiivisina toimijoina kuin toiminnan kohteina, ja puhujasta ja hänen kokemuksistaan riippuen toiminta kuvataan joko yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä tai tuomittavana, joissakin teksteissä myös itsetuhoisena. Monissa teksteissä vastakkain asettuvat huumeidenkäyttäjät ja muu yhteiskunta: huumeidenkäyttäjien toiminta aiheuttaa ongelmia läheisille ihmisille ja yhteiskunnan instituutioiden täytyy puuttua siihen. Internetin keskustelupalstoilla huumeidenkäyttäjät esiintyvät niin toimijoina kuin toiminnan kohteina, mutta sanomalehtien artikkeleissa he esiintyvät yleensä useammin toiminnan kohteina, toimijoina he ovat lähinnä väkivaltaan, rikollisuuteen tai kuolemaan liittyvissä prosesseissa.

Kirjoittajat asemoivat itsensä suhteessa huumeidenkäyttäjiiin usealla eri tavalla. Ensimmäkin teksteissä konstruoidut huumeidenkäyttäjät, toiseksi huumeiden käyttöön myönteisesti suhtautuvat, joiden kirjoituksesta ei tule ilmi mahdollinen oma käyttö, kolmanneksi ex-käyttäjät ja neljänneksi huumeisiin kielteisesti suhtautuvat. Monissa teksteissä huumeidenkäyttäjät roolittavat itsensä huumeiden käyttäjiksi eksplisiittisesti identifioivan relationaalisen prosessin avulla, mutta useimmiten kirjoittajan identifioiminen huumeiden käyttäjäksi ilmenee jonkin muun, huumeiden käyttöön liittyvän, ensimmäisessä persoonassa ilmaistun toiminnan kautta. Oman ryhmän toiminta pyritään teksteissä normalisoimaan ja esittämään positiivisena esittämällä huumeiden käyttöä kontrolloituuna ja osana normaaliksi katsottua elämää (työ, koulunkäynti, harrastukset) sekä erotautumalla ongelmakäyttäjistä. Erittäin tärkeää kirjoittajille oli tehdä ero mietojen (kannabis) ja vahvojen (alkoholi, heroini) huumeiden välillä sekä niiden käyttäjien välillä.

Huumeidenkäyttäjien ulkoryhmäisyys rakennetaan tekstissä puhuttelemalla käyttäjiä *teiksi*, puhumalla *heistä/niistä*, nimeämällä ja kuvaamalla ryhmän toiminta negatiiviseksi sekä ilmaisemalla implisiitisti huumeiden käyttäjien olevan yhtenäinen homogeeninen kategoria, jonka huumeiden käyttö on kaikin tavoin tyhmää, ongelmallista ja rikollista. Huumeidenkäyttäjät näyttävät teksteissä myös uhreina, puhujasta ja kontekstis-

ta riippuen joko huumeiden, muiden ihmisten tai yhteiskunnan uhreina. Huumeidenkäyttäjien konstruoituessa sisäryhmäksi sitä vastaan asetetaan monissa teksteissä tavalliset, huumeista tietämättömät ihmiset. Samalla tavoin, kuin huumeiden vastustajat kategorisoivat kaikki huumeidenkäyttäjät yhtenäiseksi ongelmakäyttäjien ryhmäksi, kategorisoivat huumeiden (yleensä kannabiksen) käyttäjät huumeita vastustavat ihmiset yhtenäiseksi, suvaitsemattomien ja ennakkoluuloisten tuulipukujen ryhmäksi, jotka ovat muodostaneet käsityksensä huumeidenkäyttäjistä räikeimpien väärinkäyttäjien ja perinteisen huumevalistuksen pohjalta, ja jotka pitävät alkoholinkäyttöä (joka sekin huumeidenkäyttäjien teksteissä on yksi huume muiden joukossa) ainoana oikeana tapana ”sekoittaa päänsä”.

Sanomalehtien tapa kuvata huumeiden käyttöä ja käyttäjiä ei ole niin suora kuin internetin keskustelupalstojen kirjoittajilla. Sanomalehtiartikkelit pyrkivät kuvaamaan objektiivisesti huumeisiin liittyviä tapahtumia, mutta implisiitisti teksteihin kirjoittuu tapa suhtautua huumeidenkäyttäjiin ulkoryhmän jäsenenä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että huumeista, huumeiden käytöstä ja käyttäjistä puhutaan yleensä negatiivisissa yhteyksissä: väkivalta, rikollisuus ja kuolema sekä mielenterveysongelmat ovat tavanomaisia huumeiden käyttöön liitettyjä asioita. Huumeista puhuttaessa käytetään myös kielteisiksi assosioituvia ilmauksia, esim. *huumepommi*. Positiiviset kokemukset huumeista eivät aineistoni mukaan päädy sanomalehtien sivuille.

Sanomalehtien artikkeleissa on merkitystä myös sillä diskurssin tason ilmiöllä, kuka saa puhua ja kenen sana on milloinkin ja mihin asiaan liittyen relevantti. Artikkeleissa huumeiden käyttöön kielteisesti suhtautuvien henkilöiden valikoituminen haastatelluksi viittaa sanomalehtien pyrkimykseen uusintaa yhteiskunnassa vallitsevia huumeikielteisiä arvoja. Artikkeleita kommentoivat keskustelut todentavat niiden myös kykenevän ylläpitämään ja välittämään näitä arvoja huumeista tietämättömien ja niihin kielteisesti suhtautuvien keskuudessa. Keskustelupalstoilla esiintyy myös kritiikkiä sanomalehtien uutisointitapaa kohtaan. Tällöin vertailukohtana ovat yleensä omakohtaiset kokemukset huumeista, lähinnä miedoksi huumeeksi luokiteltavasta kannabiksesta.

Diskurssin tasolla huumeidenkäyttäjiä koskevan julkisen keskustelun teemat ovat paitsi käytön ongelmallisuuteen tai ongelmattomuuteen liittyviä, myös yhteiskunnallispoliittisia, ne ottavat kantaa huumeiden käytön laillisuuteen/laittomuuteen, vaarattomuuteen/vaarallisuuteen sekä ihmisten suvaitsevuuteen/suvaitsemattomuuteen. Huumeidenkäyttäjien ryhmä näyttäytyy moninaisena: puhujasta riippuen he voivat olla toisaalta rikollisia ja uhka, jota vastaan täytyy hyökätä, toisaalta yhteiskunnan uhreja, mutta näyttäytyvät myös aivan tavallisina ihmisinä. Monien mielipiteiden taustalta löytyy erilaisia, yleensä perinteisen huumevalistuksen ja julkisen tiedonvälityksen luomia kielteisiä mielikuvia ja stereotyyppioita, joita etenkin huumeita ongelmattomasti käyttäneet pyrkivät purkamaan lähinnä omiin kokemuksiinsa vedoten. Etenkin yhteiskunnan ja suomalaisten alkoholimyönteisyys saa kritiikkiä osakseen, onhan alkoholi todettu tutkimuksissa kannabista kovemaksi huumeeksi. Keskustelu on paikoin erittäin tunnepitoista, mutta myös objektiivisia ja realistisia kannanottoja löytyy.

LÄHTEET

- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.
- Billig, Michael (1976). *Social Psychology and Intergroup Relations*. Whitstable, Kent: Academic Press.
- Billig, Michael (1985). Prejudice, categorization and particularization: from perceptual to a rhetorical approach. *European Journal of Social Psychology* 15. 79–103.
- Brown, Hedy (1996). Themes in experimental research on groups: from the 1930s to 1990s. Teoksessa: *Identities, Groups and Social Issues*. Toim. Margaret Wetherell. London: Sage.
- CD-perussanakirja* (1997). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Helsinki: Edita.
- Dufva, Hannele (2000). Kirjoitettu kieli, kognitio ja emergenssi. Teoksessa: *Emergenssin kielelliset kasvot*. Toim. Urho Määttä, Tommi Nieminen & Pekka Pälli. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Eskola, Antti (1982). *Vuorovaikutus, muutos, merkitys*. Helsinki: Tammi.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Hakkarainen, Pekka (1987). *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa*. Sosiologian lisensiaattitutkielma. Turku: Turun yliopiston politiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos.
- Hakkarainen, Pekka (1992). *Huumeiden käyttäjät Suomessa*. Toim. Osmo Kontula. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hakkarainen, Pekka (1992). *Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42. Helsinki: Hakapaino.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso (2001). Onko huumeiden käytön yleistymisen taitumassa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66:3, 277–283.

- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso (2003). Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:3, 244–256.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso (2006). Nuorten huumeiden käyttö on vähentynyt. *Dialogi* 7/2006, 36–37.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso (2007). Huumekyselyn muuttunut ongelmakuva. Vuoden 2006 huumekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2007, 541–551.
- Hakkarainen, Pekka & Mikko Salasuo (2007). *Nuorten huumeiden käyttö vähentynyt – Uusi sukupolvi, uusi suunta?*
http://www.kommentti.fi/sivu.php?artikkeli_id=156 (viitattu 16.1.2009)
- Hakulinen, Auli & Fred Karlsson (1988). *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hall, Stuart (1992). The West and the Rest: Discourse and Power. Teoksessa: *Formations of Modernity*. Toim. Stuart Hall & Bram Gieben. Cambridge: Polity Press.
- Halliday, M. A. K. (1973). *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa (2000a). Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa: *Teksti työnä, virka kielenä*. Toim. Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa (2000b). Virallisen ideologiaa. Teoksessa: *Teksti työnä, virka kielenä*. Toim. Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskala, Risto (2000). *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helasvuo, Marja-Liisa (2003). *Ryhmäpuhetta*.
http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2003_294.pdf
(viitattu 29.10.2007)

- Hiidenmaa, Pirjo (2008). Lingvistinen tekstintutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2002) Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa: *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 1990-luvulle*. Toim. Heikki Silvennoinen. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 25 & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29.
- Hätinen, Mari (2006). *Aikakauslehdet huumeita koskevan keskustelun kuvaajina ja rakentajina. Tarkastelussa artikkelien näkökulmat ja kielelliset valinnat*. Pro gradu –tutkielma. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Jauhiainen, Riitta & Marjatta Eskola (1994). *Ryhmäilmiö: perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna*. Porvoo: WSOY.
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Toim. Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi & Eero Suoninen (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Järviluoma, Helmi & Irene Roivainen (1997). Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina. *Sosiologia* 34.
- Kalliokoski, Jyrki (1997). Johdanto. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Toim. Jyrki Kalliokoski. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Karvonen, Pirjo (1992). Kieliopillinen metafora ja sen vaikutukset tekstissä. Teoksessa: *Kieli, valta ja eriarvoisuus, Esitelmiä 18. kielitieteen vuosipäiviltä*. Toim. Tapani Lehtinen & Susanna Shore. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Karvonen, Pirjo (1995). *Oppikirjateksti toimintana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 632.
- Kontula, Osmo (1988). *Huumeet Suomessa*. Helsinki: Otava.

- Koski, Mauno (1993). ”Kansa”. Teoksessa: *Systeemi ja poikkeama*. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Laitinen, Lea (1988). Naiset ja roolit. Koti- ja ansioäitien keskustelu 1987. Teoksessa: *Isosuinen nainen. Kirjoituksia kielestä ja ihmisestä*. Toim. Lea Laitinen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, Mikko (1994). *Kyklooppi ja kojootti. Subjekti 1600-1900 –lukujen kulttuuri- ja kirjallisuusteorioissa*. Tampere: Vastapaino.
- Liebkind, Karmela (1988). *Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Linell, Per (1998). *Approaching Dialogue. Talk, Interaction and Context in Dialogical Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- Luukka, Minna-Riitta (2008). Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaolelutukset. Teoksessa: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lähteenmaa, Jaana (2001). *Ajankohtaispuheenvuoro huumeista*.
<http://www.alli.fi/ntpaiivat/jaana.html> (viitattu 29.10.2007)
- Lähteenmäki, Mika (2000). Dialogisuus ja emergenssi: merkityksen emergentistä luonteesta. Teoksessa: *Emergenssin kielelliset kasvot*. Toim. Urho Määttä, Tommi Nieminen & Pekka Pälli. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Nuolijärvi, Pirkko (2008). Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. Teoksessa: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Onnela, Tapio (2001a). Johdanto – pelon politiikasta haittojen vähentämiseen. Teoksessa: *Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita*. Toim. Tapio Onnela. Helsinki: Visio.
- Onnela, Tapio (2001b). Huumeet ja huumekontrolli historian näkökulmasta. Teoksessa: *Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita*. Toim. Tapio Onnela. Helsinki: Visio.
- Pajunen, Anneli (2001). Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Partanen, Juha (2002). Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Toim. Pekka Hakkarainen & Olavi Kaukonen. Helsinki: Gaudeamus.

- Partanen, Juha (2005). Demokraattisen yhteiskunnan antropologiaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79:4, 451–455.
- Partanen, Juha & Leena Metso (1999). Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 64:2, 143–149.
- Paunonen, Heikki (1982). Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. Teoksessa: *Sosiolingvistiikan näkymiä*. Toim. M. K. Suojanen & Päivi Suojanen. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietikäinen, Sari (2008). Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Piispa, Matti (2007). *Huumeiden käyttö muoti-ilmiönä*.
http://www.kommentti.fi/sivu.php?artikkeli_id=159 (viitattu 28.1.2009)
- Pulkkinen, Tuija (1998). *Postmoderni politiikan filosofia*. Tampere: Gaudeamus.
- Päihdelinkki (2006). Pikatieto. <http://www.paihdelinkki.fi/Pikatieto/> (viitattu 28.1.2009)
- Pälli, Pekka (2003). *Ihmisyryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Taju.
- Rantala, Kati (2000). Internet linkkinä huumeiden huvikäytölle. *Nuorisotutkimus* 18:2, 52–55.
- Roine, Mira (2004). *Huumeiden käytön merkitykset internetin keskusteluryhmässä. Diskurssianalyttinen tapaustutkimus A-klinikkasäätiön Päihdelinkin Saunafoorumista*. A-klinikkasäätiön monistesarja nro 39, Helsinki: A-klinikka.
- Rothbart, Myron (2004). Category dynamics and the Modification of Outgroup Stereotypes. Teoksessa: *Social Cognition*. Toim. Marilyn Brewer & Miles Hewstone. Oxford: Blackwell Publishing.
- Saarnio, Pekka (2000). Alkoholien ja kannabiksen haittavaikutusten kautta suomalaisen huumeidenkäytön politiikkaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2000.
- Sacks, Harvey (1967). The Search for Help: No one to turn to. Teoksessa: *Essays in Self-Destruction*. Toim. E. S. Shneidman. New York: Science House.
- Salasuo, Mikko (2000). *Miksi nuoret eivät usko valistukseen?*
<http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/2000/500/valistus.htm>
(viitattu 31.10.2007)
- Salasuo, Mikko (2004). *Huumeet ajankuvana. Tutkimus huumeiden viihdekäytön kulttuurisesta ilmenemisestä Suomessa*. Helsinki: Stakes.

- Salasuo, Mikko (2006). *Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 6/2006.
- Salasuo, Mikko & Kati Rantala (2002). Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Toim. Pekka Hakkarainen & Olavi Kaukonen. Helsinki: Gaudeamus.
- Sherif, Muzafer & Carolyn Muzafer (1969). *Social Psychology*. New York: Harper International Edition.
- Stillar, Glenn (1998). *Analysing Everyday Texts*. Discourse, rhetoric and social perspectives. London: Thousand Oaks.
- Suoninen, Eero (1993). Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Suoninen, Eero (2000). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Tajfel, Henri (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American* 223. 96–102.
- Tajfel, Henri (1981). *Human Groups and Social Categories*. *Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, Henri & Turner, John C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa: *The social psychology of intergroup relations*. Toim. W.G. Austin & S. Worchel. Monterey, Calif.: Brooks/Cole.
- Tajfel, Henri & Flament, C. & Billig, M. & Bundy, R. (1971). Social Categorization and Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology* 1:2. 149–178.
- Valtonen, Sanna (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimuskeskus.
- van Leeuwen, Theo (1996). The Representation of Social Actors. Teoksessa: *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis*. Toim. Rosa Caldas-Coulthard & Malcolm Coulthard. London & New York: Routledge.
- Vironkannas, Elina (2004). *Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta*. Helsinki: Stakes.

- VISK (2008). *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Toim. Maria Vilkuna. Kirj. Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Hei-
nonen ja Irja Alho
<http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=562> (viitattu 26.3.2009)
- Vološinov, Valentin (1990). *Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia*. Tampere: Vastapaino.
- Vuori, Jaana (2001). *Isät, äidit ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press 2001.
Sähköinen versio: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5065-5.pdf>
- Väliverronen, Esa (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimuskeskus.
- Wartiovaara, Katarina (1991). Uutinenko neutraali? Lingvistinen analyysi Tupolev-
uutisten ideologisista rakenteista. Teoksessa: *Kortti puhuu. Selvityksiä Tu-
polev-keskustelusta*. Toim. Anne Maria Holli & Katarina Wartiovaara.
Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.